STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 05845

TSVISHN HIMEL UN ERD

Zalman Yizhak Anokhi

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ז. י. אנכי.

צווישען הימעל און ערד.

פערלאג
„וועלט-ביבליאטעק"

ווארשא
תרס"ט

אינהאלט.

אליה דער שוחט.

חיים וואלטערמאן.

מאניע.

מיט דער וואנד.

גבריאל.

Типографія „Гацефира" Панская 40.

אֵליה דֶער שוחֵט.

אויף דעם ברייטען, לאַנגען שליאַך, וועלכער פֿירט פֿון סלאָוואַטע קיין טראָקסק, אַראָב אַ הויכען באַרג, אויפֿן מיטען וועג צווישען די ביידע שטעדט, ליגט זיך אַליין אַ קליין שטעדטעלע זאַבאַסטע. זיינע אָרימע, קרומליכע, אַלטינקע הייזעלעך שטעהען זיך צעוואָרפֿען איינס פֿון דעם אַנדערען, און פֿערטרויקען זעגען זיי אין אַזאַ ווילדער עלענקייט, אַז עס כאַפּט אַ רחמנות ביים האַרצען. די ברייטע, לאַנגע פֿעלדער, וועלכע רינגלען עס אַרום און פֿערשפּרייטען זיך אין גאַנץ וועלט אַריין אַזוי פֿריי און אָפֿען, מאַכען דאָס שטעדטעלע נאָך מעהר עלענד און ווילד, מעהר רחמנות'דיג...

און אין דעם דאָזיגען שטעדטעלע זאַבאַסטע האָט געוואוינט אַ שוחט. זיין נאָמען איז געווען אליהו. ער איז געווען אַ יוד אַ יאָהר דרייסיג. מאָדנע הויך געוואַקסיג און מאָדנע דין, מיט אַ משונה יונגען פּנים, פֿון וועלכען עס האָט אַרויסגעשטעקט אַ שיטער קליין ציגעשע, וויים-געלבליך בערדיל, מיט גראָדע אַרויס-געשטאַרטשעטע תמיד'וואַטע אויגען. נעבען ווינקעל פֿון זיין רעכ-טען זייט מויל איז שטענדיג געלעגען אַ קליינער, ביטערער, אומגעלומפּערטער קנייטשיל.

מענשען לעבען דאָך; מען ווערט געבוירען, מען שטאַרבט,— און ווער ווייס, צוליעב וואָס מען ווערט געבוירען און פֿאַר וואָס מען שטאַרבט?... איין גאָט אין הימעל ווייס, און אפֿשר ער אויך ניט... מען האָט הנאה צו זעהן, ווי די זון געהט-אויף און פֿער-געהט אין אַ ליעבען זומערטאָג,— און ווער ווייס, פֿון וואַנען די הנאה קומט?... מענשען לעבען דאָך; מען האָט ליעב די אויגען פֿון שענע פֿרויען און מען פֿערדאַמט אַ מיאוס נאַריש פּנים, מען האָט ליעב דעם, פֿיינט יענעם,—און ווער ווייס די סבות פֿון אַלץ, וואָס קומט פֿאַר אין לעבען און אין מענשענ'ס האַרצען? ווער ווייס?... אליהו דעם שוחט האָט מען אין שטעדטיל ניט ליעב געהאַט. פֿאַר וואָס האָט מען איהם ניט ליעב, האָט קיינער ניט געוואוסט אויף קלאָר.

ער איז געווען זעהר אַן אָרענטליכער מענש, אַן אמת'ער מענש, גרייט צו טהון יעדערן אַ טובה און אַ גרויסער „אומן" אין דער שחיטה, נאַר . . . „אַ נאַר" — האָבען אַלע געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ אויף איהם. „און בעסער מיט אַ קלוגען אין גיהנם, איידער מיט אַ נאַר אין גן־עדן".

און וואָס איז בעשטאַנען זיין נאַרישקייט, האָט אויך כמעט קיינער ניט געוואוסט אויף קלאָר. אָט אַזוי ווי ער אַליין, וועלכער האָט אָפט געקלערט וועגען דעם, וואָס דאָס שטעדטיל האָט איהם ניט ליעב, האַלט איהם פאַר אַ נאַר און האָט אויך ניט געוואוסט פאַר וואָס און פאַר ווען.

— וואָס איז דאָ פאַרהאַן אַ סך וואָס צו שמועסען — פלעגט בעריל דער קצב, אַ דויכער, אַ מגושמ'דיגער יוד מיט אַ ווילדען אַרומגעוואַקסענעם שוואַרצען פנים, אויסשרייען כעס'דיג מיט זיין מגושמ'דיגער שטים, ווען מען פלעגט רעדען וועגען אליה דעם שוחט — אַ נאַר און אַ סוף מיט די בעבעלעס!

און עפּי'כ טאַקי דוקא מיט איהם פלעגען זיך טרעפען מאָדנע סיבות, אַזוינע, פון וועלכע דאָס שטעדטיל פלעגט תמיד האָבען וועגען וואָס צו רעדען און פון וואָס צו לאַכען. למשל: נעהמט זיך אליה דער שוחט אויף אַ סורדוק. ער סטאַרעט זיך צו געהמען די שענסטע סחורה און נעהען נעהמט ער דעם סורדוק ביי חיים דעם כאַלדאַט, דעם בעסטען שניידער אין שטעדטיל. וואָרום ליעב האָט ער, אַז אַ בגד זאָל זיין שען און פיין און גוט אָבגענעהט. און דאָך צום סוף קומט אַרויס, אַז אין דעם סורדוק איז אָדער די טאַליע אין איהם אַזוי הויך, אָדער דער קאָלנער אין איהם זיצט אַזוי נידעריג, אַז אַלע קוקען און שמייכלען און המצאה'ן זיך . . . אָדער נעהמט ער זיך ווען אַן איבער־בגד. דער קאָלנער און די טאַליע אין איהם ליגען זיך שוין יאָ אויף זייערע ערטער ווי עס בעדאַרף צו זיין, זענען אָבער די אַרבעל אַזוי לעכערליך קורץ. און ווען ער נעהמט זיך אויף זומער אַ פּאָר גרינגע הויזען. דערצו בעשליסט ער ביי זיך פעסט אויפצונעהען זיך אַ פּאָר גוטע שענע שיך פון אמת'ען האַמבורג־לעדער, און ער חלומט ביי זיך אין האַרצען, בעהאַלטען פון אַלעמען, ווי אַזוי ער וועט דאָס אַרומגעהן מיט די אַראָבגעלאָזענע הויזען — ער האָט זעהר ליעב געהאַט געהן מיט אַראָבגעלאָזענע הויזען — אויף די שען־אויסגעפוצטע שיך. ער העט זיך פיהלען דאַן אַזוי לייכט, אויפ'ן האַרצען וועט זיין אַזוי פרעהליך, גוט. בין מנחה למעריב אַ גאַנצע וואָך אָדער שבת פאַר מנחה, ווען ער וועט זיך חורלגעהן שפּאַציר'ען איבער דער

איין־איינציגער גאס פון זאמאסע, איבער דעם גאנצען שטעדטיל און נאך ווייטער, הוצ'ן שטעדטיל אין שליאך אריין, וועט ער דאן אזוי הנאה האבען פון די הויזען מיט די שיך... איז אבער ווען ער מעסט אן די הויזען, זעגען זיי אויף איהם אזוי קורץ, אזוי קורץ... און וואס נאך? — זאגט ער דעם גולם, היים דעם סאלדאט:

— אזוי קורץ!...

שטעלט אויף איהם ארויס היים דער סאלדאט א פאר אונגעלומפערטע אויגען און מאכט זיך תמיהאטע:

— וואס, וואס?... א ריסטוקראט זענט איהר?... איהר זענט דאך א שוחט און טראגט דאך שטיוועל...

און אין שטעדטיל, אויף מארגען, טראגען זיך שוין ארום גלייכווערטלעך און המצאות מכה איהם אין זיינע קורצע הויזען. לסוף דערוועדט מען זיך אויך, אין שטעדטיל, צו זיין בעהאלטענעם סוד אין הארצען, אז איהם האט זיך געוואלט טראגען די הויזען מיט אראבגעלאזענע קאלאסען, און מען שמייכעלט, און מען לאכט פון איהם.

און ניט דוקא בנוגע צו זיינע בגדים פלעגט ער האבען עגמת־נפש — עפים אין אלץ, אין אלע זיינע מעשים, וואו ער זאל זיך ניט קעהרען און ווענדען. וואלט ער כאטש אין גאר גישט ניט געמישט זיך, וואלט ער כאטש זיך ניט מתעסק געווען אין שטעדטיל־זאכען, פלעגט אבער טרעפען, אז ניט וועלענדיג, ניט וועלענדיג, און ער כאפט זיך אריין אין א שטעדטילדיגען עסק'ל. און מתעסק זיין זיך אין וואס פאר א זאך דאס זאל ניט זיין פלעגט ער תמיד מיט חשק, מיט היטץ און התלהבות. אין שטעדטיל פלעגט מען אנרופען אלע זיינע עסקים „נארישע", און דער סוף פון אלע זיינע עסקים איז געווען, אז תמיד פלעגט עפים טרעפען אזא זאך, פאר וואס מען פלעגט שרייען און זידלען איהם. ער אליין פלעגט טיעף אין הארצען ניט פערשטעהן, וואס ווילען זיי פון איהם. וואס שרייען זיי? דאכט זיך, ער איז גערעכט... למשל: אין בית המדרש איז ניטא קיין זייגער. איז דאס דען טאקי א כבוד פאר א בית המדרש אהן א זייגער? אמת טאקי, דאס שטעדטיל איז זעהר ארים, אבער... מען וויים דאך ניט, אויף וואס פאר א וועלט מען איז, און מען וויים ניט, ווען צו שטעלען זיך דאווענען אין דער פריה. און עס איז גלאט קיין צורה ניט א בית המדרש אהן א זייגער. מאכט ער א וואכער און צושטעלט די בעלי־בתים

פון שטעדטיל צוקאפיקע אוואך פון יעדערען, און דער חשבון
טראגט אויס אזוי, אז אין א משך פון א האלבען יאהר וועט שוין
אנקלייבען זיך דאס גאנצע געלד. און טאמער וועט אפילו ניט
דערגעהן ביי א רובל אנ׳ערך, וועט שוין אידם דער טראקסקער זייגערמייסטער
דערבארגען — פארט זאמאסער שוחט! קלייבט ער אליין
דעם וואכער אלע פרייטאג ביי טאג און חלומ׳ט שוין, ווי ער
וועט זיך אין איינעם א גוטען זומער-טאג אין דער פריה אוועקפאהרען
קיין טראקסק קויפען דעם זייגער. אין קריטע, טואנציג
וויארסט פון זאמאסע, ביי ר׳ חיים דעם קרעטשמער, מיט וועלכען
ער איז בעקאנט, וועט ער פערברענגען א פאר שעה. מען
וועט אידם דארטען צונעהמען בכבוד גדול, ווארום ר׳ חיים דער
קרעטשמער איז א גרויסער מוקיר רבנן און אנ׳איידעלער מענש.
ער וועט זיך מיט אידם דורכשמועסען אביסעל אין וועלט-זאכען
און וועט פאהרען ווייטער. און זומער פאהרען אין וועג צווישען
א געדיכטען וואלד אדער אין פראנקע און פרייע פעלדער!... מען
פאהרט און מען קוקט פאראויס אויף די וועלדער און פעלדער,
וועלכע מען פאהרט פארביי... אויפ׳ן הארצען קיין עגמת נפש׳ן
איז ניטא, און מען פאהרט... אין טראקסק וועט ער נעכטיגען.
ער וועט זיך דארט דורכשמועסען מיט ישראל דעם זייגערמייסטער,
וועלכען ער האט געזעהן אמאל אין זאמאסע און וועלכער הערט
זיך פאר א קלוגען יודען. ער וועט ביי אידם ארומפרעגען, וואס
הערט זיך אין טראקסק, און וועט זיך אנהערען פון אידם נייעס,
דערוויסען זיך, וואס עס טוט זיך אויף דער גאנצער וועלט...
אויך וועט ער אפשר פערגעהן צום שוחט אין טראקסק. ער וועט
זיך עפיס גאר אבפרישען מיט דער נסיעה, אבלעבען זיך. וואָרום
טאקי: מען ליגט פערוואָרפען שטענדיג אויף איין אָרט אין
דער קליינינקער זאמאסע... און איבערהויפט ער וועט פאהרען...
פאהרען... ער וועט פאהרען דורך געדיכטע וועלדער און אפענע,
פרייע פעלדער... ער ווערט אינגאנצען צוריצט און צוהיצט,
קלערענדיג וועגען דער נסיעה. א פאר וואכען פאר דער נסיעה
רעדט ער שוין א סך און מיט היץ מכח זיין פאהרען קיין טראקסק.
דינגט זיך שוין מיט די בעלי עגלות און סטארעט זיך, אז די
נסיעה זיינע זאל קאסטען וואס ווענלוועלער — קהל׳שע געלד!..
איז אבער גראד א פאר טעג פאר דער נסיעה, ווען ער געהט
אריין אין שול צו מנחה, דערזעהט ער ישראל דעם טראקסקער
זייגערמייסטער פאר די אויגען, און ער הערט, ווי יענער זאגט,
אז מען דארף גאר ניט פאהרען נאכ׳ן זייגער. זאל מען אידם,

נאָר געבען דאָס געלד, וועט ער דעם זייגער אַליין צושיקען מיט וועמען עס איז. ביי איהם אין האַרצען רייסט זיך עפּיס אָב, און ער פֿיהלט, ווי זיין פּנים פֿלאַקערט עפּיס משונה. ער סטאַרעט זיך זיין איינגעהאַלטען, זיין רוהיג. געהט צו צו דעם רעדעל מענשען, וועלכע רינגלען אַרום ישראל דעם זייגער-מייסטער, גיט איהם אָב „שלום“ און זאָגט, דאַכט זיך, שטיל, געלאַסען, איינגעהאַלטען:

— פֿונדעסטוועגען איז דאָך דאָס אַ זייגער... מען קאָן נישט מיט אַבי וועמען שיקען איהם. מען דאַרף אַליין פֿאָהרען...

פֿאַלען אָן אויף איהם אַלע מיט אַ כעס און מען שרייט:

— וועה, ווי ער האָט זיך צוקאָכט און צוהיצט... פֿאָהרען ווילט זיך איהם, ווי אַ קליין קינד... איהר ווילט אַרויסוואַרפֿען געלד אין בלאָטע, דינגט אייך אַ פֿוהר, פֿאַר אייערע אייגענע געלד און פֿאָהרט אייך כאָטש קיין האָצעפּלאָץ...

און אויף מאָרגען פֿריה צום דאַווענען, ווען דאָס גאַנצע שטעדטיל קומט זיך צונויף אין שול, איז ניטאָ קיין סוף פֿון דעם לאַכען און שמייכלען פֿון איהם.

אָדער, כמען דערהערט אין שטעדטיל, אַז נעבען זאַמאָסע, אַ וויאָרסט צעהן, האָבען יודישע וואַלד-סוחרים געהאַנדעלט אַ וואַלד און האָבען זיך דאָרטען שוין בעזעצט אויסצוהאַקען דעם געקויפֿטען וואַלד. קומט אויס ביי איהם, אַז אַזוי ווי פֿון די סוחרים וועט מען דאָך אין שטעדטיל גאָר נישט פֿערדינען, און דעם וואַלד האָבען זיי דאָך געהאַנדעלט ביי דעם זאַמאָסער פּריץ, איז אַ יושר, אַז זיי זאָלען מנדב זיין האָלץ אויף ווינטער פֿאַר דעם בית-המדרש. און ער רעכענט, אַז זיי וועלען עס געווים טון. מען דאַרף מעהר נישט פֿאָהרען צו זיי און בעטען. לעגט ער פֿאַר דעם פּלאַן איינעם אַ פֿריה-מאָרגען אין שול ביים דאַווענען. געפֿינען דאָס אַלע פֿאַר אַ גלייכע זאַך. נו, און פֿאָהרען, פֿערשטעהט זיך, דאַרף ער פֿאָהרען. וואָרום ווער דען? דער רב זאָל פֿאָהרען — איז דאָך דאָס פֿאַר איהם צו פֿיעל טרחה. נו, בלייבט דאָס אַזוי. חלומ'ט ער שוין ווידער מכה דער נסיעה, מכה נייעס הערען, מכה זיינע שמועסען מיט די סוחרים, מכה די אָפֿענע פֿעלדער און די געדיכטע וועלדער... אָבער זאָגט איינער אַ סברה, און טאַקי אָט אַ טאָג פֿאַר דער נסיעה, אַז ביי איינעם פֿון די סוחרים איז די טעג יאָהרצייט, און ער האָט געזאָגט, אַז ער רעכענט צו קומען קיין זאַמאָסע אויף יאָהרצייט. רייסט זיך איהם ווידער עפּיס אָב אין האַרצען, דער פּנים, פֿיהלט ער,

פלאַקערט ווידער משונה, און ער זאָגט, דאַכט זיך, ווידער איינגעהאַלטען, געלאַסען:

— דאָס איז דאָך ניט אַ געוויסע זאַך, און טאָמער קומט ער ניט?...

פאַלט מען אויף איהם ווידער אָן מיט כעס און געשריי:

— זעה, ווי ער האָט זיך צוקאָכט און צוהיצט... פאָהרען ווילט זיך איהם ווי אַ קליין קינד...

און בעריל דער קצב, וועלכער איז גראָד דערביי אין בית־המדרש, טענה'ט אויפ'ן קול:

— וואָס איז דאָ פאַראַן אַ סך וואָס צו שמועסען — אַ נאַר איז אַ נאַר, און אַ סוף מיט די בעבעכעס!

פאַר אַ שווט אין זאַמאָסע איז אליהו אָנגעקומען אַ יאָהר דריי נאָך זיין התונה. ער איז דאַן אַלט געווען אַ יאָהר צוויי און־צוואַנציג. תיכף ווי נאָר ער איז אַריינגעפאָהרען אין זאַמאָסע, האָט ער אָנגעהויבען צו פיהלען, אַז איהם לעבט זיך עפּיס ניט ווי עס בעדאַרף צו זיין... שווער... פאַר וואָס איז דאָס אַזוי?... ווער איז אין דעם שולדיג?... ווי קאָן ער עפּיס מאַכען, אַז ס'זאָל זיך איהם לעבען אַנדערש, און אין וואָס בעשטעהט די שווערקייט פון זיין לעבען? דאָס אַלץ האָט ער אויף קלאָר אַליין אויך ניט געוואוסט. נאָר עפּיס שטענדיג, שטענדיג דריקט איהם אויפ'ן הארצען. אין דעם ערשטען האַלב יאָהר פון זיין בעזעצען זיך אין זאַמאָסע, האָט ער שוין בעמערקט, אַז דאָס גאַנצע שטעדטעלע, וואָס איז בעזעצט מיט עמי־הארצים און גראָבע מענשען, האָבען איהם ניט ליעב. זיי יאַכמערען זיך נאָך!... און בעריל דער קצב רופט איהם אָן אין די אויגען „נאַר"... כאָטש נישט דער רב אַליין האָט זיך משתדל געווען יאָ צו מקרב זיין איהם, האָט געפּרובט ריידען גוטעס וועגען איהם און איינרעדען אַלעמען אין שטעדטיל, אַז מען זאָל זיך מט איהם גוט בעגעהן. נאָר ניט זיינע רייד האָבען וואָס געהאָלפען און ניט זיין התקרבות האָט איהם געמאַכט גרינגער אויפ'ן הארצען. עפּיס דעם רב'ס התקרבות צו איהם האָט איהם גאָר נישט געגעבען. האָט איהם גאָר נישט געמאַכט בעסער, פרעהליכער אויפ'ן האַר־

צען... פֿאַר וואָס האָט מען איהם ניט ליעב אין שטעדטיל, פֿאַר וואָס האַלטען איהם אַלע פֿאַר אַ נאַר און פֿאַר וואָס האָט דאָס בעריל דער קצב די העזה רופֿען איהם אין די אויגען נאַר? — האָט ער ניט געוואוסט, ניט פֿערשטאַנען. און עס פֿלעגט טרעפֿען, אַז ער פֿלעגט ווערען ביי זיך שטאַרק ברוגז און אין כעס אויף אַלעמען און פֿלעגט בשום אופֿן ניט פֿערשטעהן, וואָס איז דאָס אַזוינס. ער, וועלכער קאָן כמעט אויף אויסווייניג דעם צדה התיבה, וואָס ניט נאָר אַ שוחט, אַפֿילו גרויסע קענערס ווייסען איהם אויך ניט אַזוי קלאָר ווי ער. ער, וועלכער איז אַזאַ פֿיינער בעל־קריאה, מיט דקדוק... און וועלכער איז בהבינ'ט אין פּאָליטיק און אין וועלט־זאַכען און קאָן דורכשמועסען זיך מיט אַ מענשען אויך און דוקא גאָר פֿיין; וועלכער האָט אַזוי פֿיעל מענשען אָנגעזעהן, ווען ער איז געווען אַ „זינגער" ביים רבי'ן, אײדער ער איז אַריינגעפֿאָהרען אין זאַמאָסע, און אויך בשעת ער האָט זיך געלערנט שחיטה אין דענעבורג. היינט אַזאַ „אומן" אין דער שחיטה און אין שטעלען אַ חלף, — איז ער ווי, די שוטים און פּראָסטע מענשען, ניט געפֿעלען... ווי יאַמערען זיך נאָך!... און ער איז אַזוי עלענד אין שטעדטיל, אַפֿילו אַן'אמת'ן גוטען פֿריינד האָט ער ניט... היינט אַ חוץ דעם וואָס מען האָט איהם ניט ליעב אין שטעדטיל, וואָס מען האַלט איהם פֿאַר אַ נאַר — זיין איינענעם לעבען: זיין ווייב די „בריאה משונה" און די אָבגעלאָזענע. אין שטוב איז שטענדיג ניט ריין, אויף דער נשמה איז שטענדיג ניט גוט און דאָס האַרץ דריקט, דריקט און שטיקט עפּיס... און אָט אַזוי איז אַ טאָג נאָך אַ טאָג געלאָפֿען, אַ יאָהר נאָך אַ יאָהר געגאַנגען. די בגדים זיינע, וועלכע ער פֿלעגט זיך אויפֿנעהמען, פֿלעגען תמיד אַרויסרופֿען ביי אַלעמען געשפּעט און המצאות, און פֿאַר וואָס ער זאָל זיך ניט נעהמען זיך מתעסק זיין נאָך אַלע זיינע קאָכען זיך, היצען זיך, ווערט צום סוף כּין דעם גאָר גישט, און מען שרייט נאָך אויף איהם און מען זידעלט איהם און מען לאַכט פֿון איהם. דאָס ווייב זיינס האָט דריי מאָל נאָכאַנאַנד מפּיל געווען, און דאָס קינד, וואָס זי האָט יאָ געהאַט אַ לעבעדיגעס צום פֿיערטען מאָל, איז אויך אַ שלאַפֿינקעס, אַ קריינקליכעס און שרייט תמיד. און זי אַליין פֿון טאָג צו טאָג ווערט מיאוס'ער און מיאוס'ער, מעהר אָבגעלאָזען, און אין שטוב איז ניט אַריינצוגעהן פֿון ניט ריינקייט און פֿון דעם פֿערשטיקטען אויר...

און אויפֿ'ן האַרצען דריקט, דריקט, און פֿון טאָג צו טאָג אַלץ מעהר און מעהר. עס טוט אַזוי וועה דאָס האַרץ, אַז עפּיס

איבערגעהאלטען דאס הארץ פאר וועמען עס איז ווילט זיך... ווילט זיך... און עפּיס ווילט זיך איהם, אז כאטש אויף א ווײַלע, אויף איין ווײַלע, זאל איהם זיין לײַכטער און גרינגער אויפ'ן הארצען... איין ווײַלע... נאר עפּיס ווי א בייזער שונא שטעהט הינטער זײַנע פּלײַצעס און לאזט ניט צו צו דעם.

עס פלעגט טרעפען, ער כאפּט זיך אויף פון שלאף הלמער אין דער פריה. דורכ'ן טיר פון זיין פינסטערען שלאף-צימער זעהט ער, ווי די זון צוגיסט זיך דורך די פענסטער אין עס-צימער אריין, — זיין הויזונג איז בעשטאנען פון צוויי צימערן: א עס-צימער און א פינסטער שלאף-צימער, — און זי בעלײַכט דאס צימער מיט אזא קלארער, בלישצענדיגער, פרישער ליכטיגקייט און מאכט דאס צימער אזוי לעבעדיג און ריין. איהם טוט א שלעפּ אין דעם דאזיגען ליכטיגען, ריינעם צימער. ער טוט זיך אן, גיסט אב נעגעל-וואסער, געהט ארויס אין עס-צימער און עפענט פונאנדער א פענסטער. זיין פנים בעגעגענט א שטראם פון א ריינעם, פרישען פעלד-ווינטעלע, און א זשוק א שווארץ גלאנצענדיגער פליהט דורך זשוזשענדיג פארביי זיין פנים. ער שטעקט ארויס דורכ'ן פענסטער זיין פנים אין גאס אריין. דאס שטעדטעלע שלאפט נאך. נאר דארט, אויפ'ן סוף שטעדטעלע פאהרען זיך פאמעליך, זי
נאר דארט, אויפ'ן סוף שטעדטעלע פאהרען זיך פאמעליך, ווי
פערשלאפענע, א פאר ציגײַנער. די פערד געהען זיך טראט ביי טראט, פערדרעמעלט, און די רעדער פון זייערע וועגען סקריפּען זיך, סקריפּען טרוקען, פערשלאפען... זיי פאהרען זיך אהין, ווייט, ווייט אין ברייטען, לאנגען שליאך אריין. און אלץ — דאס שטעדטעלע, דער שליאך מיט די ציגײַנער און די פרייע פעלדער ארום, אלץ ווערט פערטרונקען אין קלארער, פרישער, אנגעזאפּט מיט טוי, ליכטיגקייט, און א ריח פון טוי שמעקט פון אלץ... ער קוקט א ווײַלע אין פענסטער און א שטילע ליכטיגע הנאה הויבט אן צו וועבען זיך ביי איהם אין הארצען. ער עפענט פונאנדער אלע פענסטער פון צימער, געהט צום סאמאוואר, שטעלט איהם אן און וואשט אויס ריין, זעהר ריין א גלאז מיט א טעסיל. אז דער סאמאוואר ווערט פארטיג, שטעלט ער איהם אוועק אויפ'ן טיש, גיסט אן א גלאז טיי, נעהמט אראב פון א פּאליטשקע, אין דער הויך, אין ווינקעל פון צימער נעבען טיש, זיין געליעבטען צדור התיבה און זעצט זיך נעבען טיש טרינקען טיי און מעין זיין אין דעם איינציגען פרייען און קלוגען ביכעל, וואס ער האט. און ער הויבט זיך אן צו פיהלען לײַכט, גוט

אין גאוה'דיג... דאָס צימער איז פֿול מיט רייניג, פֿרישע ליכט, אויפֿ'ן גאַס איז אַזוי פֿריש, און אַ ווינטעלע מיט ריחות פֿון זו־מערדיגע פֿעלדער, בלומען און בוימער, אָנגעזאַפּטיגט מיט טוי, שפּיעלט זיך מיט זיין פּנים... דער סאַמאָוואַר זידט, קאָכט פֿרעהליך, דאָס גלאָז איז אַזוי ריין, דער טיי אין איהם איז אַזוי קלאָר, אַז זיין פּנים שפּיגעלט זיך אין איהם אַרויס... און דער צהר התיבה איז אַזוי שכל'דיג טיעף און גרינג פֿערשטענדיג... הלאַרום טאַקי: צוויי שוּאָ'ען קאָנען ניט קומען אין אָנהויב פֿון אַ וואָרט איינער נאָך דעם אַנדערן, וואָרום ווי אַזוי וועט מען עס לייענען?.. בכן מוז קומען אַ נקודה אונטער איינעם פֿון די צוויי שוּאָ'ען... אַזוי גרינג און שכל'דיג!... און אָט אַזוי זיצט ער זיך אַליין ביים טיש און ביי איהם וועבט זיך, וועבט זיך אין הארצען אַ הנאה פֿון דער ליכטיגקייט, פֿון דעם ריינעם גלאָז טיי, פֿון דעם צהר התיבה, פֿון דעם לעבען... ער נעהמט אַרויס פֿון קעשענע זיין טאַבאַק־פּושקע, מאַכט געלאַסען מיט אַ הרחבה אַ פּאַפּיראָס, צינדט איהם אָן, ציהט אין זיך אַריין מיט גרויס געשמאַק דעם ריח און לאָזט איהם אַרויס פֿון מויל שטיל, לאַנגזאַם און פֿערקלערט זיך. עס קלערט זיך איהם, אַז ער איז אַ שוחט אין אַ גרויסער שטאָדט, גאָר אין אַ גרויסער, אָט אין סלאַוואוטע, למשל... דאָס שעכט־הויז איז אַ הויכ'ן שטאָדט, אָט ווי אין דערנעבורג למשל, און אַלע אין דער פֿריה קומט נאָך איהם אַ גוטע בריטשקע. אויף רעסאָרען, איינגעשפּאַנט אין אַ גוטען שע־נעם פֿערד, נעהמען איהם אין שעכט־הויז. דער האָס קומט נאָך איהם, געהט אַריין אין שטוב מיט אַ בכבוד'דיגען ברייטען „גוט־מאָרגען" און מאַכט צו איהם: „נו, ר' אליה, קומט, זייט זיך מטריח, מיר וועלען פֿאָהרען". ער געהט אַרויס, זעצט זיך אַרויף אין בריטשקע און פֿאָהרט אין שעכט־הויז. און דאָס שעכט־הויז איז ווייט, ווייט פֿון שטאָדט... מען פֿאָהרט אַרויס פֿון שטאָדט און מען פֿאָהרט דורך פֿעלדער און וועלדער, איבער בערג מיט גלעזען פֿייכטען זאַמד, און דורך טאָלען, פֿערוואַקסענע מיט פֿרישען גרינעם גראָז, און ער פֿאָהרט דורך די פֿעלדער און וועלדער, איבער די בערג און טאָלען... ער פֿאָהרט... פֿאָהרט...

אין דערינען געהט אַרויס די שוחט'קע פֿון דעם פֿינסטערן שלאָף־צימער מיט איהר, ווי תמיד, אָנגעשוואָלענעם פּנים, מיט די קרומע, קעציגע אויגען. דער קאָפּ איהרער איז בעדעקט מיט ניט אַ ריינעם הייבל, וועלכער ליגט אויפֿ'ן קאָפּ צודרעהט, ניט אויף אַ נ'אָרט, דאָס קלייד איז הינטען ניט פֿערשפּילעט, און אַ

שמייציג. העמד זעהט זיך ארויס. די קאפטקע איז נאר האלב פערשפילעט, און עס טארטשעט ארויס פון איהר א ברודנע, הענגענדיגע נארישע ברוסט... און איהם אויפ'ן הארצען ווערט עפיס אזוי ניט גוט...

— וואלסט זיך, כאטש, אנגעטאן ווי א מענש — ווענדט ער זיך צו איהר מיט הארץ-ווערטאג.

— דא?... — זינגט זי איהם מיט'ן נאז האלב פערשלאפען — וואס זאגסטו?

— דאס קלייד שלעפט זיך, ניעראכע! — מאכט ער צו איהר מיט כעס.

— זעה, וואס שרייסטו אזוי? — שרייט זי אויס מיט א הילדען פערשלאפענעם קול — שא, דיר געפעלט ניט, דארף מען ניט! ען, סארא שרייען!

און איהם ווערט נמאס דאס לעבען.

און דאמאלסט לאזט ער אוועק דעם טיש, דעם טיי, דאס ריינע גלאז און דעם צדה התיבה, שטעלט זיך אוועק נעבען פענסטער און קוקט אין גאס ארויס. דאס שטעדטיל איז שוין וואך. מלכה די קרעמערקע, א הויכע יודענע, וועלכע וואוינט געגענאיבער זיין וואוינונג, שטעהט שוין נעבען דער אפענער קראם, וואס איז צוזאמענגעבויט מיט'ן הויז, אין א הייביל אויפ'ן קאפ, אין א פערשמאלצענעם קליידיל אהן א קאפטקע, און שיילט קארטאפעל אויף וואַרמעס, און שרייט און שילט אגב דעם מאן, וועלכער איז אין שטוב, פאר וואס ער האט געלאזען חיים'קען, איהר זעקס-יאהריגען זוהן, א הוילינקען, אין איין העמדעלע, אויפ'ן גאס. צו חיים'קען ווענדעט זי זיך מיט א ווייכער גוטער שטימע, אז ער זאל אריין אין שטוב אנטוען זיך. חיים'קע מאכט זיך ניט הערענדיג און זיצט זיך, אויף די הוילע פיסלעך איינגעבויגען צום גרינעם גראז, וואס וואקסט ארום זייער שטוב. ער כאפט פאר די פליגעלעך א ווייסינקע, מעהלערדיגע באבאטשקע, און, האבענדיג פחד פאר איהר אויפצוהויבען זי ביז זיין פנים, האלט ער זי אויפ'ן גרינעם גראז און קוקט עטוואס פחד'דיג אויף איהר און האט הנאה, פון איהר צאפלען זיך... פון איינציגע הייזער דערביי הערט זיך א געשריי פון קליינע קינדער, וועלכע זענען אויפגעשטאנען אויף דער לינקער זייט. און אין דער קלארער, שטילער, שטעהענדיגער ליכטיגקייט איז זייער געשריי אזוי מאדנע, אזוי ווילד, אט ווי דאס גאנצע קליינע ארימע שטעדטעלע אין די ברייטע,

פֿרײַע פֿעלדער, װעלכע דינגלען עס אױס. הײם דער שמירה, װעלכער װאױנט נעבען מלכה דער קרעמערקע, שמירט שױן די רעדער פֿון זײַן גרױסען װאגען, אױף װעלכען עס ליגט א גרױסע פֿאס דינגעכטס, און קלײַבט זיך שױן צו פֿאָהרען מיט די דינגעכטס אין דאָרף אַרײַן. פּינע דער בלינדער, שפּאַסע דעם קרעטשמערס אײנציגער זוהן, װעלכער איז נאָך קינדװײַז בלינד געװאָרען פֿון דעם הײַן, און װעלכען מען האָט איהם געבאָרען פֿאַר א סגולה װעגען, געהט שױן אין בית המדרש אַרײַן. זײַנע בײדע הענד זענען בלינד פֿערשפּרײט פֿאָראױס זיך אין לופֿטען. זײ זוכען פֿאַר איהם דאָס לײדיגעס, דאָס פּוסטעס אין גאַנץ װעלט. זײַנע פֿיס זענען פֿונאַנדערגערוקט אײנס פֿון דעם אַנדערן, און זײערע שװערע, ניט זיכערע טריט טאַפּען פֿעסט די ערד, אױף װעלכער ער טרעט. חײמ׳קע, דערזעהענדיג פּינע דעם בלינדען, לאָזט אװעק די באַבעטשקע און לאָפֿט רײצען זיך מיט פּינען:

— פּינע, פּינע — שרײַט ער אױס — א פֿוהר פֿאָהרט, א פֿוהר פֿאָהרט.

פּינע דערשרעקט זיך און קעהרט זיך אָב, ספֿקות׳דיג און שװער, און א זײַט און שרײַט מיט זײַן װילדען קול:

— װאו א פֿוהר? דו ליגסט, דו ליגסט, װאו א פֿוהר? — גװאַלד!!!...

חײמ׳קע דערשרעקט זיך פֿאַר פּינעס װילדען קול און ענטלױפֿט אין שטוב אַרײַן. אױפֿ׳ן װעג זאָגט איהם א שטיק מוסר די מאַמע דערפֿאַר, װאָס ער רײצט זיך מיט א בלינדען. צו פּינען װענדעט זי זיך מיט א װײכען בערוהיגענדען קול:

— געה, געה, ניט שרײַ. ער ליגט, ער ליגט: ניטאָ קײן פֿוהר, געה...

און אליה דער שוחט קוקט און קוקט אין דער װעלט אַרײַן, און אױפֿ׳ן הארצען דריקט עפּיס, דריקט, און פֿערשידענע מחשבות טומלען זיך אין קאָפּ בײַ איהם. אָפֿט אין אַזױנע צײַטען פֿלעגט זיך איהם דערמאָנען זײַנער א חבר פֿון חדר, װעלכער איז אַן אַפּיקורס געװאָרען, — עסט טרפֿות און לײקענט אין אַלץ... איהם פֿלעגט זיך דאַמאָלסט אַזױ קלאָר הערען די װערטער, װעלכע זײַן חבר האָט איהם אַמאָל געזאָגט. און עפּיס גלײַך װי אָט, אָט הענגט פֿאַר זײַנע אױגען זײַן חבר׳ס שטים. ער זאָגט:

— ניטאָ קײן גאָט...

דער גאַנצער שטח פֿון דער ערד ביז׳ן הימעל, און אַלץ,

וואָס אין דעם שטח איז פֿאַרהאַן, פֿלעגט עפּיס ווערען אַזוי ווײַס... ווײַס... ווײַס און מטושטש... און אַ גרויסער פּחד פֿלעגט איהם אָנכאַפּען פֿאַר אַלץ, וואָס ער זעהט פֿאַר זיך — פֿאַר דער ערד, הימלען, הײַזער, מענשען... עפּיס אַלץ הענגט אין דער לופֿטען, אַלץ איז ווײַס... ווײַס און מטושטש... און עס איז אַזאַ פּחד!.. ער פֿלעגט זיך אָנכאַפּען בײַם פֿענסטער, גלײַך, ווי ער וואָלט העלפֿען אָנכאַפּען זיך בײַ עפּיס אַ זאַך, וואָס עס האָט עפּיס אַ ממשות, וואָס מען קאָן דאָס אָנטאַפּען, און צו דערפֿיהלען זיך, צי שטעהט ער אויף עפּיס, צי שטעהט ער נאָך נעבען פֿענסטער, צי ניט... און ער פֿלעגט זיך אומקעהרען נאַריש, אומגעלומפּערט פֿערקלערט צום טיש.

און עס פֿלעגט טרעפֿען, אַז ווען ער זיצט אַזוי אומגעלומפּערט פֿערקלערט, פֿלעגט אַרײַנלויפֿען בעריל דער קצב מיט אַ גוואַלד אין שטוב אַרײַן:

— ען!... איך וועל אײַך דאָס ניט שווײַגען! דאָס קאַלב ליגט און שרײַט, און ער זיצט זיך און טרינקט טיי. איך האָב אײַך נעכטען געזאָגט, אַז איהר זאָלט קומען פֿריה פֿאַר'ן דאַוונען קוילענען דאָס קאַלב, צי ניט?! ען! דאָס קאַלב שרײַט, אַז מען קאָן אין שטוב ניט אײַנזיצען.

פֿאַרײַנגעהן צו וועמען זיצען, פֿערברענגען פֿלעגט אליה דער שוחט צו קיינעם ניט, מעהר נישט צום רבֿ פֿלעגט ער יאָ קומען ווען, נאָר אויף אַ קליינע ווײַלע. ער פֿלעגט אפילו אַרײַן מיט דער מחשבה צו פֿערברענגען, נאָר איהם פֿלעגט עפּיס באַלד ווערען אומעטיג. אויפ'ן האַרצען הויבט אָן צו דריקען וואָס, און ער הויבט זיך אויף און געהט אַוועק. עס פֿלעגט טרעפֿען, אַז נאָכדעם פֿלעגט ער אַ צײַט, אַ צײַט ניט אַרײַן צום רבֿ. אָט אַזוי פֿלעגט זײַן ווינטער. נאָר זומער, ווי עס פֿלעגען זיך נאָר אָנהויבען די הייסע טעג, פֿלעגט ער אַלע שבת־צו־נאַכט קומען צום רבֿ. ווײַל שבת־צו־נאַכט אין די הייסע טעג איז שוין געווען אַ הזקה, אַז מען געהט זיך באָדען, און צו באָדען זיך האָט אליה דער שוחט געהאַט אַ משוגע'ס חשק, אָט ווי צו פֿאָהרען... איבערהויפּט איז זײַן חשק געווען גרויס צו דעם בײַנאַכטיגען באָדען זיך. שוין פֿון פֿרײַטאָג אָן פֿלעגען זײַנע מחשבות זײַן פֿערנומען מיט דעם שבת־צו־נאַכט. עס פֿלעגט איהם עפּיס שרעקען דאָס האַרץ, טאָמער וועט מאָרגען זײַן אַ רעגענדיגער טאָג, אָדער אַנדערע סבות וועלען זיך טאַלען, אַז דאָס

באָדען זיך וועט ווערען צושטערט. אויף מאָרגען, שבת, פֿלעגט ער אַ גאַנצענעם טאָג זײַן צוהיצט און צורייצט, וואַרטענדיג אויף דער מינוט, ווען מען וועט שוין אַוועקגעהן באָדען זיך. אין שטעדטיל האָבען אַלע געוואוסט פֿון זײַן דאָזיגער תאוה און מען פֿלעגט לאַכען פֿון איהם דערפֿאַר און המצאהען זיך איבער איהם. ער פֿלעגט זיך סטאַרען בעהאַלטען זײַן תאוה טיעף, טיעף אין האַרצען פֿון אַלעמען, זעהן זײַן אײַנגעהאַלטען, רעדען מכה דעם באָדען זיך שטיל, רוהיג, נאָר דאָך עפּיס האָבען אַלע געלאַכט פֿון זײַן חשק צו באָדען זיך. אָבזאָגען זיך אינגאַנצען פֿון דעם באָדען זיך האָט ער ניט געקאָנט. עס שלעפּט איהם.

און באַלד נאָך מעריב, תיכף ווי ער פֿלעגט אָבמאַכען אין דער היים אויף אַ גלאָז מילך הבדלה, פֿלעגט ער קומען צום רב. ביים רב איז שוין דער סאַמאָוואַר זידענדיג געשטאַנען אויפֿ'ן טיש, און אַבאַ דער מלמד מיט מאָטע דעם קרעמערס יונגען אײדעם זיצען שוין ביים טיש און אָנגעגאָסענע גלעזער טיי נעבען זיי. ער פֿלעגט זיך אויך אַוועקזעצען נעבען טיש. די פֿענסטער פֿון צימער זענען אָפֿען, און די זומער-נאַכט, וועלכע שוועבט אויפֿ'ן שטעדטעלע און אויף די פֿעלדער אַרום איהר, ווילט זיך אַרײַנשוועבען דורך די אָפֿענע פֿענסטער אויך אין צימער אַרײַן... דער רב גערט אַרום אַהין און צוריק, צונויפֿלעגענדיג דעם טלית, וועלכען מען האָט אום שבת ניט געטאָרט צונויפֿלעגען, און זינגט אויפֿ'ן קול היימליך „ויתן לך". מאָטע דעם קרעמערס אײדעם העלפֿט איהם אונטער ברומלענדיג. די רביצען, גאוה'דיג, נאָך אין שבת'דיגען צעפּ-משיך, גיסט אָן טיי פֿאַר'ן רב, פֿאַר'ן שוחט, פֿאַר זיך. אַ צומישונג פֿון אַלערליי גרינגע רייצענדיגע ריחות, אײַנגעוויקעלט אין דער נאַכטיגער שטילקייט, בלאָזען זיך דורך די פֿענסטער אין שטוב אַרײַן און גלעטען און פֿערשכּור'ן דאָס האַרץ, דעם מח... עס הערט זיך פֿון גאַס, ווי דאָס שטעדטיל לויפֿט צום ברונען, וועלכער איז געווען נעבען רב'ס הויז, כאַפּען וואַסער פֿון מרים'ס קוואַל, וואָס שבת-צו-נאַכט נאָך הבדלה קייקעלט ער זיך דורך איבער אַלע ברונעמער פֿון דער גאַנצער וועלט... עס הערט זיך, ווי עס ווערען פֿערשוואונדען אין דער שטומער זומערנאַכט האַלבע ווערטער, האַלבע געלעכטערס, וועלכע קומען פֿאַר צווישען די שעפּער וואַסער, און דער אָצעפּ סקריפּעט אַזוי זומערדיג... און אלה דעם שוחט'ס פּנים איז משונה, מעהר ווי אַלע מאָל, יונג. די אויגען מעהר, ווי אַלע מאָל, אַרויסגעטאַרטשעט און אינגאַנצען נאַריש צוהיצט און ניט רוהיג. ווי עפּיס אַ מענש, וואָס וואַרט אַזוי אויף אַ בעגעהרטע

זאַך, וואָס מוז פֿאַרקומען, נאָר איין גאָט אין הימעל ווייס. צי דאָס וועט יאָ, אויף אַנ׳אמת פֿאַרקומען...

נאָכדעם, אַז מען פֿלעגט אָבטרינקען טיי און אַביסעל אָבקיהלען זיך, פֿלעגט מען אַוועקגעהן באָדען זיך. אין שטעדטעלע איז שיין שטיל, וואו ניט וואו איז נאָך אָפֿען אַ פֿענסטער, וואו ניט וואו זיצט ווער אויף אַ פּריזבע נעבען שטוב אין די אונטערשטע ווייסע הויזען און אין אַרבע כנפות און דרעמילט. אויסן הויף שטעדטיל פֿלעגען זיי עפּיס ווי דערזעהן ווייט פֿון זיך צום שליאַך צו אַ פּאָר שאָטענס פֿון מענשען, וועלכע האָבען זיך געאײלט אַוועקגעהן ווייטער, ווייטער אַהין, אַהין אין שליאַך אַריין. ביי אַלעמען אין מח פֿלעגט דורכלויפֿען, ווי אַ ווינטעלע, אַ מחשבה, אַז אפשר איז דאָס שמואל׳קע דער שניידער מיט יאַכנע-טאַשע דער בעדערינס טאָכטער, אויף וועלכע מען מורמעלט אין שטעדטיל, און מען פֿלעגט זיך אַוועקגעהן ווייטער. אליה דעם שוחט פֿלעגט אפילו די מחשבה ווי אָבשטעלען אויף אַנ׳אָרט און די שאָטענס פֿלעגען עפּיס ווי אַ שלעפּ טון איהם צו זיך, נאָר ער פֿלעגט אַוועקגעהן מיט אַלעמען גלייך. מען פֿלעגט אַרויסגעהן פֿון שטעדטיל, אַרויסגעהן אויף דעם פּריצ׳ס לאָנקע, איבער וועלכער מען געהט צום טייך.

דעם פּריצ׳ס לאָנקע האָט געדאַט פֿון איין זייט אַ געדיכטען שוואַרצען וואַלד און פֿון דער אַנדער זייט אַ פֿרייע אָפֿענעם פֿעלד. די טיעפֿע שטומע זומער-נאַכט פֿלעגט זיין פֿערזונקען אין סודות און מחשבות. דער הימעל איז ריין און טיעף, די לבנה מיט די שטערן קוקען זיך אויף גאָט׳ס וועלט אַזוי שטיל און נאַאיוו. אַלין איז פֿערקלערט, אַלץ איז פֿערטראַכט... שטומע, אייביגע שטומע מחשבות נעהמען אַרום די גאַנצע וועלט און ווערען געבוירען אין אידר פֿון רגע צו רגע אַלץ מעהר און מעהר. שטומע, אייביג שטומע מחשבות טראָגען זיך איבער די גרינע שטילע גראָזען, זענען באַהאַלטען אין דעם געדיכטען וואַלד, זיי הענגען אויף יעדען צווייג, צוגעקלעפּט צו יעדען בוים, זענען פֿערשפּרייט און שוועבען איבער די פֿעלדער און זיי סוד׳ען זיך שטום... שטומע, אייביג שטומע זומער-נאַכטיגע מחשבות!... ווער ווייס, וואָס סוד׳ען זיי זיך?.. זומער-נאַכטיגע הימעל און ערד, וועלדער און פֿעלדער, ווער ווייס דיעזע שטומע, אייביג שטומע מחשבות אין די ליעבע, טיעפֿע האַרצבענקענישע שטומע זומער-נעכט?... ווער ווייס?....

און ווי דער זאַמאָשטער רב, אבא דער מלמד, מאָטע דעם קרעמערס איידעם און אליה דער שוחט בראש געהען זיך איבער דער

לאנגע צום טייך צו. זייערע שאטענס פויזען זיך איבערן גראז הינטער זיי. דער ערשטער צום טייך קומט תמיד אליה דער שוחט. ער טוט א שטעק די האנד אין וואסער אריין און זאגט משונה פרעהליך:

— זעהר ווארים...

מען טוט זיך שטיל אויס. מאטעל דעם קרעמערס איידעם זאגט זיך דערביי א פאר גלייכווערטלעך, און מען לאזט זיך אין טייך אריין, וואו עס איז פערטרונקען א גאנצעס שטיק הימעל מיט שטערען. אריינלאזענדיג זיך אין טייך, טוט זיך דער פערטרונקענער הימעל מיט די שטערען אביסעל א דרעה אין וואסער אהין און אהער, און פיער ווייסע, קלארע קערפער ווערען פערטרונקען אין דעם קלארען, אהן־קאלירדיגען וואסער פון טייך. אליה דעם שוחט, פון די ווייסע, קלארע קערפער, וועלכע ווערען פערטרונקען אין דעם קלארען וואסער, פון דעם דרעהען זיך אהין און אהער אין וואסער, דער פערטרונקענער הימעל מיט די שטערען, הויבט אן אין זיין הארצען וואס צו רייצען זיך היימליך און פרעהליך. און ער הויבט אן שטיפענדיג, ווי א קינד, צו ווייזען אלערליי קונצען אין שווימעריי: אויפ'ן רוקען, אהן הענד, אזוי געדרעהט זיך אין וואסער אויף אלערליי אופנים... נאכדעם אז מען פלעגט ארויס פון טייך און מען האט שוין אנגעטאן זיך, פלעגען אלע פערדרויבערען צו פאפיראסען און מען פלעגט געהן אהיים. געהן פלעגט מען שטיל, לאנגזאם, אט עפּיס גלייך ווי די שטומע, טיפע מחשבות פון דער נאכט שלעפען צו זיך, און עס איז באנג צו שיידען זיך מיט זיי... נאר לאנגזאמער פון אלעמען, און פון דערהינטען, איינער אליין, פלעגט געהן זיך טיעף פערקלערט אליה דער שוחט. עפּיס דאס הארץ איז ביי איהם פול, פול. דערצעהלען וועמען ווילט זיך איהם, ציהט איהם וועגען אסך, אסך מעשות פון זיך... דערצעהלען וואלט זיך איהם שטארק וועלען וועגען דעם, ווי ער האט אמאל, זענענדיג א בחור, געלערנט מיט גרויס התמדה... אז דער מחותן איז געקומען זעהן איהם דאס ערשטע מאל, האט ער איהם א גלעט געטאן פאר'ן באק און האט געזאגט: „א שעהנער בחור"... און אויך דערצעהלען וואלט זיך איהם וועלען וועגען דעם, וואס אין דעם ערשטען האלב יאהר נאך זיין חתונה האט ער זיין ווייב געוואלט גט'ן דערפאר, וואס זי איז א מיאוס'ע... אויך וועגען דעם וכו', וואס ער האט אמאל, זענענדיג אין דעמעבורג, געהאט מיט אן אפיקורס, און וועגען דעם, ווי ער איז ביי זיין פאטער אלס יתום געוועזן און איז אנטלאפען פון איהם צו פוס

אין האָדסקע אין קלויז לערנען... איהם רייסט, איהם רייסט דאָס האַרץ צו דערצעהלען דאָס אַלץ, נאָר... וועמען?... וועמען?.. און ער געהט זיך הינטער אַלעמען איינער אַליין שטיל, לאַנגזאַם. די גראָז, אָנגעזאַפּט מיט טוי, בויגט זיך אונטער זיינע פֿיס. די זשאַבעס קוואַקצען; וואו ניט וואו טוט אַ שפּרונג אַ זשאַבע פֿון אונטער זיינע פֿיס און ווערט צוריק פֿערשוואונדען אין די גראָז. די הימלען און די ערד, די פֿעלדער און די וועלדער זענען פֿערטרונקען אין שטומע, אייביג שטומע מחשבות... און זיין האַרץ דריקט און דריקט און איז פֿול און עס ווילט זיך איהם דערצעהלען כאָטש וועמען עס איז אַסך מעשות וועגען זיך... אָדער איבער׳חזר׳ן נאָך אַמאָל יענע, יענע, אַמאָליגע מעשות; לערנען אין קלויז מיט התמדה... גט׳ן זיין מיאוסע ווייב... אַנטלויפֿען צו פֿוס... לויפֿען איבער בערג און טאָלען, איבער וועלדער און ברייטע, פֿרייע פֿעלדער...

און צוגעהענדיג צו זיין וואוינונג, פֿלעגט איהם דריקען דאָס האַרץ און אַ פּחד פֿלעגט איהם אָנגעהמען פֿאַר זיין וואוינונג, פֿאַר זיין ווייב, פֿאַר דעם פֿינסטערען שלאָף-צימער...

אַט אַזוי האָט זיך אליה דעם שוחט׳ס שווער געלעבט אויף דער וועלט. און פֿון טאָג צו טאָג אַלץ שווערער און שווערער. אויך האָט שמואל דער גביר פֿון שטעדטיל אַנ׳איידעם גענומען. אַ דאַרינקער, אַ קליינטשינקער יונגער-מאַנטשיק איז ער געוועזן, און ער פֿלעגט שטענדיג המצאה׳ען זיך. אין זאַמאָסט האָט מען איהם געהאַלטען פֿאַר דעם קליגסטען פֿון גאַנץ שטעדטעלע. ער פֿלעגט לאַכען פֿון אַלעמען אין שטעדטיל, נאָר דערהויפּט האָט ער זיך אָנגעזעצט אויף איהם, אויף אליה דעם שוחט. ער פֿלעגט לאַכען פֿון זיינע בגדים, פֿון זיין תאוה צו פּאָרען, פֿון זיין חשק צו באָדען זיך. און לאַכען פֿלעגט ער פֿון איהם אַזוי קיילעכדיג, קלוג, אַזוי געלעכטערדיג, אַז אַלע, הערענדיג זיינע המצאות, פֿלעגען זיך האַלטען ביי די זייטען פֿון געלעכטער. און פֿון טאָג צו טאָג פֿלעגט ער אַלץ מעהר לאַכען פֿון איהם, און אַלץ שטאַרקער און אַלץ קליגער, און אליה דעם שוחט פֿלעגט פֿון טאָג צו טאָג אַלץ מעהר דריקען דאָס האַרץ, מעהר רייסען די נשמה, ער פֿלעגט אַלץ מעהר חלומ׳ען וועגען אַ נסיעה׳לע וואוהין עס איז. זיין חבר פֿון

הדר, דער אפיקורוס, פלעגט זיך איהם אלץ אפטער דערמאנען, און זיינע ווערטער פלעגען איהם אלץ אפטער הערען זיך און הענגען פאר איהם אין אויר פאר די אויגען:

— ניטא קיין גאט...

און אפטער פלעגט דער גאנצער שטח פון דער ערד בייזן הימעל און אלץ, וואס אין דעם שטח איז פאראן, עפיס ווערען ווייס... ווייס... ווייס און מטושטש... און א גרויסער פחד פלעגט איהם אנכאפען פאר אלץ, וואס ער זעהט פאר זיך: פאר דער ערד, הימלען, הייזער, מענשען... עפיס אלץ הענגט אין דערלופטען, אלץ איז ווייס... ווייס און מטושטש... און עס איז אזא פחד!... און כמעט שטענדיג, שטענדיג פלעגט איהם ליגען אין זכרון, ווי ער איז אמאל, אז ער איז א יונגעל געווען, אנטלאפען צו־פוס פון זיין פעטער. און נאך אמאל זיין א יונגעל פלעגט איהם רייסען דאס הארץ און נאך אמאל לויפען... לויפען איבער בערג און טאלען, לויפען... לויפען איבער וועלדער און ברייטע, פרייע פעלדער...

און איינמאל איז ער געגאנגען א שבת־צו־נאכט פון באדען זיך, ווי אלע מאל הינטער פון אלעמען. ער איז דאן געווען זעהר, זעהר טיעף פערטראכט און דאס הארץ האט איהם זעהר, זעהר שטארק געדריקט, מעהר ווי אלע מאל. און די שלייפען פון קאפ עפיס ווי צושפאלטען זיך ווילען זיי. עס רייסט זיך עפיס פון הארטען, און פלוצלונג האט איהם משונה א קעהר געטאן דער מח נעבען די שלייפען און... דער הימעל איז אויף דער ערד אראבגעפאלען...

פון דאמאלסט אן האט ער עפיס אויפגעהערט צו געדענקען די טעג פון וואך. אויך ווייס ער ניט, אויף געטוי, וואו ער געפינט זיך. עס טוט איהם עפיס וועה א ברען שארף דער מח, און עפיס ער לויפט, לויפט האסטיג איבער פעלדער און וועלדער... ער לויפט... אויך זעהט ער שוין ניט פאר זיך, פון דאן אן, ניט שמואל דעם גביר'ס איידעם, ניט זיין מיאוסע ווייב, ניט בעדל דעם קצב, ניט גאנץ זאמאסע מיט אידרע איינוואוינער. און ער פיהלט זיך אזוי פריי... אזוי פריי... אזוי גרינג אויפ'ן הארצען... וואס איז מיט איהם איצט אזוינס? פאר וואס פיהלט ער זיך אזוי פריי? וואו זענען עפיס אלע מיט אמאל פערשוואונדען געווארען פון איהם? קיין סך טראכט ער וועגען דעם ניט, דאס איז איהם אזוי פערשטענדיג — דער הימעל איז אויף דר'ערד אראבגעפאלען!...

און עס טרעפט זעך, אַז ער דערהערט פּלוצלונג אַ משוגנה׳ם קלאַפּ, דאַכט זיך איהם, ווי אַ גרויסער דונער וואָלט אַ קלאַפּ געטאָן, אין עפּיס דאַכט זיך איהם, אַז ער געפינט זיך אין אַ געדיכטען וואַלד. פאַר זיינע אויגען זעהט ער נאָר בוימער און בוימער, און אַ זונדערדיגער שלאַקסרעגען גיסט און גיסט.. . אויך טרעפט זעך, עפּיס ער פּיהלט, אַז איהם איז משונה קאַלט, אַזוי קאַלט, אַז די ציינער טרייסלען זיך ביי איהם אין מויל, און ער דערזעהט עפּיס פאַר זיך אַ ווייסע וועלט, דורך איינגעוויקעלט אין שניי, און אומבעקאַנטע מענשען געהען אַרום מיט פערפראָרענע פּנימ׳ער, און עפּיס אַ מחשבה לויפט דורך אין מח: שוין לאַנג, לאַנג אַ הלף אין די הענד ניט געהאַלטען...

1906

חַיִּים וָואלְטֶערְמַאן.

חיים וואלטערמאן — א בחור א יאהר אלט און צוואנציג, א הויכליכער, מיט א פנים, וואס איז בעוואקסען מיט א פערלאָזענער שווארצער באָרד, און וואס איז תמיד פערזאָרגט, פערדאגה'ט, און מיט בלאָהע, קינדערשע כשר'ע אויגען — האט שוין אויף דעם דריטען חודש פון זיין אין ק. אנגעהויבען צו קלערען וועגען אוועקפאָהרען פון דער דאָזיגער שטאָדט. אט אזוי ווי בשעת ער איז געווען אין ה., איידער ער איז אוועקגעפאָהרען קיין ק., און ווען ער איז געווען אין א., איידער ער איז אוועקגעפאָהרען קיין ה., אט אזוי איצט אויך האט ער אנגעהויבען ניט צופריעדען זיין פון דעם מין לעבען, וועלכעס איהם לעבט זיך דא. ניט אויף אזוינס איז ער געפאָהרען קיין ק. און ניט צוליעב אזוינס האט ער וואס צופערבלייבען דא אויף ווייטער.

און ניט צופריעדען איז חיים וואלטערמאן געווען פון אלץ, וואס האט נאר א שייכות געהאט צו איהם דא אין ק., אויך אפילו פון זיין וואוינונג איז ער געווען ניט צופריעדען. זיין צימער איז געווען אזוי אומעדיג און אזוי רחמנות'דיג. זיין פינקטליכע פיערקאנטיגקייט און זיין נידריגקייט האט עפּיס געמאכט אלץ, וואס אין איהם געפינט זיך: דאס בעטיל, דאס קליינע פיערקאנטיגע טישעל און די פאר שטולען — ווי אלץ שטעהט ניט אויפ'ן אָרט, און אלץ, אלץ איז ביטער אומעדיג. און די ווענד זיינע מיט די אלטע ווייס־געלע אביצעס זענען עפּיס געווען אזוי רחמנות'דיג, אט כאטש נעהם און רייס דיין הארץ און גיב זיי אב — אלץ ניט אזוי ווי עס בעדארף צו זיין און אלץ ניט דאס, צוליעב וואס ער איז אוועקגעפאָהרען פון ה. אהער קיין ק. און עס האבען זיך ביי איהם אנגעהויבען ווידער זיינע איבערלעבונגען, וועלכע זענען איהם אזוי גוט בעקאנט געווען פון דער לעצטער צייט.

זיין גאנצער קערפער איז עפּיס ווי איינגעדריקט געוואָרען און איינגעקאָרטשעט האט ער זיך. ביי נאכט פלעגט ער שלא־

פֿון אומרוהיג און משונה נארישע חלומות פֿלעגען איהם פּלאָגטעגען זיך א גאנצע נאכט. אין דער פֿריה פֿלעגט ער אויפֿשטעהן פֿון שלאָף מיט א נארישען קאָפּ־ווערטאָג און מיט א פּוסטען מח און הארץ. אזא פּוסטקייט, פֿאר וועלכער מענשען שרעקען זיך אזוי און וועלכע דריקט אזוי שטארק די נשמה... ער פֿלעגט זיך פֿיהלען נערוועז, בייז. פֿון זיינע בעקאנטע פֿלעגט ער וויכען, פֿלעגט זיך סטארען ניט צו בעגעגענען זיך מיט זיי, א גאנצען טאָג פֿלעגט ער קיין אָרט ניט געפֿינען פֿאר זיך און פֿלעגט ארומשלעפּען זיך איינער אליין אין די גאסען פֿון ק., וועלכע ער האָט אזוי ניט ליעב געהאט. וועלכע האָבען איהם גלייך ווי געיאָגט, געטריבען וואָס גיכער פּטור ווערען פֿון זיי... און אין זיין מח פֿלעגען פּלאָנטענען זיך האלבע, צוריסענע, ווילדע מחשבות וועגען מענשען און לעבען און וועגען זיך, און ווילדע, נארישע ווילדע פֿאנטאזיעס פֿון וואָס עס איז ניט געשטויגען און ניט געפֿלויגען. אז ער פֿלעגט קומען ביי נאכט אן איינגעמאטערטער אין אמעדיגען צימער מיט די רחמנות'דיגע ווענד, פֿלעגט איהם אָנכאפּען אזא פּוסטקייט ביים הארצען און אזא רחמנות פֿאר זיך... ער פֿלעגט זיך אוועקזעצען ביים טישעל, פֿלעגט פּרובען נעהמען לייענען א וואָסער עס איז בוך, נאר עפּיס אזוי ווייט ניט געהעריג צו איהם פֿלעגט זיין אָט דאָס אלץ, וואָס ווערט געשריבען און געטראכט אין די ביכער, אזוי פּוסט און קאלט, טויט און אזוי ווייט פֿון איהם... און ער פֿלעגט ווידער זיך פֿערקלערען. ער פֿלעגט קלערען איבער די טעמים, פֿאר וואָס ער טוט פֿון ק. אוועקפֿאָהרען. און דער הויפּט־טעם, פֿלעגט זיך איהם דוכטען, איז דאָס, וואָס זיין לעבען איז עפּיס דאָ אוועק ניט אזוי ווי עס בעדארף צו זיין... און אויך איבער דעם, וואָס זיינע בעקאנטע דאָ זענען צופֿעליגע, מענשען ניט פֿון זיינע, און ניט ער איז א מענש פֿון זייערע... דאָס איז געוועזען א גאנצע חבורה פֿון יונגע מענשען, וועלכע פֿלעגען אזוי ליעב האָבען און פֿלעגען אזוי בעגייסטערט ווערען פֿון פֿרעמדע מחשבות, פֿון פֿרעמדע גבורות... און קלערענדיג וועגען דעם, פֿלעגט ער אוועקלאָזען דעם טישעל, פֿלעגט אנהויבען ארומגעהן אין זיין צימער אהין און אהער, רויכערנדיג א פּאפּיראָס נאָך א פּאפּיראָס, און פֿלעגט ווידער אומקעהרען זיך צו זיינע פֿאנטאזיעס און האלבע אָהן־סדר'דיגע מחשבות. ער פֿלעגט אפֿילו בשעת מעשה טיעף אין הארצען וויסען, פֿיהלען, אז ניט די צוריסענע, האלבע מחשבות, ניט די ווילדע נארישע פֿאנטאזיעס וועלען איהם געבען וואָס, וועלען מאכען קלינער און

בעסער דאָ זיין לעבען, נאָר דאָך פֿלעגט איהם אַזוי ציהען דוקא צו די האַלבע צוריסענע האַלבע מחשבות, צו די ווילדע, נאַרישע ווילדע פֿאַנטאַזיעס פֿון וואָס עס איז ניט געשטויגען און ניט געפֿלויגען. אַ צייט, אַ צייט פֿלעגט ער אַזוי אַרומגעהן אין זיין צימער, רויכענענדיג אַ פּאַפּיראָס נאָך אַ פּאַפּיראָס, מיט פֿערהלומ׳טע אויגען, האַלטענדיג פֿעסט איין האַנד אין דער הויזען-קעשענע און טרעטענדיג גרויסע טריט און הילכיג איבער׳ן פּאָדלאָגע. הערנאָך, אַז ער פֿלעגט זיך לעגען שלאָפֿען, פֿלעגט ער, ליגענדיג אויף זיין אומעדיגען בעטעל געגען דער אַזוי רחמנות׳דיגער וואַנד, איידער ער פֿלעגט נאָך פֿערלעשען דעם לאָמפּ, אַזוי געשמאַק פֿערטיעפֿען זיך וועגען זיינע נאָך אַלטע קינדערשע פֿאַנטאַזיעס; עס פֿלעגט זיך קלערען איהם, אַז אַלע מענשען זענען פּלוצלינג מיט איין מאָל אויסגעשטאָרבען אויף דער וועלט... עס האָט געטראָפֿען אַזוינעס, פֿון וואָס אַלע מענשען זענען אויסגעשטאָרבען און זענען פֿערשוואונדען געוואָרען... אַלע... געבליבען איז נאָר ער אַליין... איינער אַליין... משונה פּוסט איז גאָטס וועלט און משונה טיעף איז זי... ווילדע וועלדער, משונה׳דיגע בערג און טאָלען,—און פּוסט און טיעף איז אַלץ אַרום איהם, און ער איז איינער אַליין אויף גאָטס וועלט... איינער אַליין... ער פֿלעגט זיך אין מיטען אויפֿכאַפּען און פֿלעגט ווערען בייז אויף זיך פֿאַר זיינע נאַרישקייטען, פֿלעגט פֿערלעשען דעם לאָמפּ, פֿלעגט זיך נאָך מעהר איינקאָרטשענען און פֿלעגט אַזוי וועלען וואָס גיכער, וואָס גיכער אַוועקפֿאָהרען פֿון ק.. אויף מאָרגען פֿלעגט זיין בעל-הבית׳טע, אַג׳אַלטע פֿערביטערטע יודענע, איהם געוועהנליך זאָגען מיט אַ האַלבען שמייכעל און מיט אַ האַלבען אויסרייד:

— אַ מאָדנער בחור זענט איהר. פֿריהער געהט איהר אַרום איבער׳ן צימער און טאָפּעט מיט די פֿיס אַ גאַנצע נאַכט, אַז מען קאָן ניט שלאָפֿען, און דערנאָך, אַז איהר לעגט זיך שלאָפֿען, שרייט איהר פֿון שלאָף קולות, אַקוראַט ווי מען קוילעט אייך...

אָט אַזוי האָט חיים וואָלטערמאַן אָפּגעלעבט אין ק. צוויי חדשים נאָכאַנאַנד, זינד ער האָט אָנגעהויבען צו קלערען וועגען אַוועקפֿאָהרען, ביז וואַנען ער האָט געקראָגען אַ בריעף פֿון וו., אַז פֿון וואָס צו לעבען וועט ער דאָרט ווי עס איז קריגען און ער קאָן

קומען צופֿאָהרען. ווי נאָר ער האָט בעקומען דעם בריעף, איז איהם זעהר לייכט געוואָרען אויפֿ'ן הארצען. דער בעוואוסטזיין, אז ער פֿאָהרט אוועק פֿון ק., האָט ווי אריינגעבלאָזען אין זיין הארצען א פֿרישקייט און פֿרעהליכקייט. זיין קערפּער איז גלייכער געוואָרען און גלייך ווי ער איז אין איין מינוט אויסגעוואקסען העכער. זיין תמיד אומעדיגער שטערן איז שטאָלצער געוואָרען און זיינע בלאָהע, קינדערש כשר'ע אויגען האָבען אָנגעהויבען צו גלאנצען. אויף גאָטס וועלט איז דאן פֿריהלינג געווען, דער שטענדיג אלע יאָהר נייאינקער פֿריהלינג.

עס זענען הויך און ליכטיג געוואָרען די הימלען פֿון דער שטאָדט ק., זי איז בעלייכט געוואָרען מיט א ווייכער פֿרישער ליכטיגקייט, און עס האָט פֿערשמעקט איבער אלץ פֿון א ליכטיגער פֿרעהליכקייט און פֿון גרינגינקע קלאָרינקע האָפֿנונגען. די בוימעלעך און בוימער אין די גאסען און אין גערטנער האָבען פֿרעהליך פֿערשמעקט מיט גרינע, זאפֿטיגע בוימער־ריחות, און פֿרעהליך דערצעהלט האָבען זיי פֿון א האָפֿנונג, אז היי־יאָהר, היי־יאָהר וועלען זיי פֿונאנדערלאָזען זיך און אויסוואקסען מיט זייער גאנצען מוט און קראפֿט. עס זענען מונטער און גרין געוואָרען אין די שטאָדט־גערטנער די גרעזעלעך, און צווישען זיי האָבען זיך בע־לעך זענען אזוי פֿריש און זייערע בלישצענדיגע אויגעלעך וועלכען וואָס גאסען האָט געבלאָזען און געשפּיעלט זיך מיט די מענשישע פּנים'ער, מיט די מאנסבילשע בערד און מיט די פֿרויען־צעפּ און האָר א פֿריהלינגס־ווינטעלע, וואָס איז אָנגעקומען ווי פֿון ווייט, ווייט, פֿון א הויצ'ן שטאָדט, פֿון די בעגרינטע פֿריהלינגס־פֿעלדער און וועלדער. און צווישען די סך מענשען אין די גאסען האָבען זיך בעוויזען און געוואָרפֿען אין די אויגען, ווי די בלאָהע קאראס־קעס צווישען די זאָמען קאָרן אין די פֿעלדער, יונגינקע שעהנינקע מיידעלעך אין גרינגינקע ווייסינקע קאָפֿטעלעך. זייערע נאיווע פּנימ־לעך זענען אזוי פֿריש און זייערע בלישצענדיגע אויגעלעך וועלכען האָט און שפּיעלען זיך מיט אלעמען. פֿון ערגיץ אַנ'אָפֿענעם פֿענסטער הערט זיך, שוועבענדיג אין גאס אריין און צוזאמענמישענדיג מיט דעם פֿרעהליכען פֿריהלינג, אַנ'אַקאָרד פֿון א פּיאנע. א פֿער'הלומ'טער, א בענקענדיגער. נאָר דאָך אזוי פֿול איז ער מיט פֿריהלינג... און אלץ, אלץ, וואָס איז פֿערטרונקען אין דעם ליעבען ליכטיגען פֿרי־שען און ווייסען פֿרעהליכען פֿריהלינגס־טאנץ, אלץ וואָס עס געפֿינט זיך אין דעם שטח פֿון די הימלען ביז דער ערד, אלץ איז אזוי פֿול מיט פֿריהלינג. און אלץ פֿון גאָטס וועלט — יעדע זאך און יע־

דער מענש, ווי אריבערשטייגען וויל ער דעם אנדערען אין פֿריהלינג, גלייך ווי ער וויל ווייזען, אז ער איז מעהר מונטער פֿאַר דעם צווייטען, מעהר פֿרעהליך און גליקליך...

און אז היים וואַלטערמאַן איז אַרויס אויף דער גאַס מיט דער פֿרעהליכער מחשבה, אז ער פֿאָהרט אַוועק פֿון דאַנען, און אַז אַלין אָט דאָס, וואָס האָט איהם אַזוי געדריקט דאָ זיין נשמה, האָט שוין אויף איהם קיין שליטה ניט און אַז אַלץ איז שוין גאָר ניט שייך מעהר צו איהם, איז איהם אַזוי געפֿעלען געוואָרען גאָטס וועלט. אַלץ, אַלץ, אויך זיינע בעקאַנטע, אויך זיין אומעדיג און רחמנות'דיג צימער, אויך די גאַנצע שטאָדט מיט איהרע פֿיעלע נאַרישע געדיכטע מויערן איינע נעבען דער אַנדערער, פֿון וועלכע ער האָט זיך אַזוי געריסען פֿון זיי פּטור צו ווערען, — אָט דאָס אַלץ איז ווי פֿערשוואונדען געוואָרען עפּיס וואו הינטער איהם, עפּיס וואו אין אַ וועלט, וואָס האָט צו איהם קיין שום שייכות ניט, אין אַ וועלט, וועלכע איז לגמרי ניט זיינע... און ווי שען און ליעב איז גאָטס וועלט! אַ קוואַל, גרויס ווי די וועלט, פֿון פֿרישען, ווייכען פֿריהלינגס־ליכט, אַ ווייכער, גרינגער שפּיעלענדער פֿריהלינגס־ווינד מיט ליעבע גרינגע פֿריהלינגס־ריחות פֿון בוימער און בוימעלעך, פֿון גראָזען און אַלערליי בלימעלעך. יונגינקע בחורים און מיידעלעך מיט כשר'ע פּנימ'לעך און שענינקע ליעבע אויגעלעך, פֿרישע זאַפֿטיגע בליהענדע בוימער, גרינע גרעזעלעך און ליכטיגע, קלאָר־ווייסינקע בלימעלעך — אַ שענע ליעבע וועלט!

אויף מאָרגען, ווי ער האָט בעקומען דעם בריעף, איז ער שוין געשטאַנען, מיט בלישצעדיגע אויגען, נעבען פֿענסטער אין וואַגאָן, קוקענדיג פֿערקלערטערהייד אויף די וועלדער און פֿעלדער, וועלכע ווייזען זיך און ווערען תיכף פֿערשוואונדען, און איז געפֿאָהרען קיין וו.. אויפֿ'ן האַרצען איז איהם געווען פֿריי און עפּיס פֿרעהליכעס האָט זיך געפּלאָנטערט ביי איהם אין מח. אויף קלאָר אַפּילו, אויף בעשטימט, אין וואָס פֿאַר אַ אופֿן און ווי אַזוי וועט זיך איהם לעבען אין וו., האָט ער ניט געוואוסט. נאָר גענוג איז פֿאַר איהם דערווייל געווען, אַז פֿון דעם לעבען און מענשען, וואָס ער האָט געוואוסט ביז איצט, פֿאָהרט ער אַוועק. און זיין נשמה איז געווען פֿריי, מונטער און פֿרעהליך...

אין וו. איז היים וואָלטערמאַן געקומען מיט דער זעלבער פֿרעהליכער נשמה, ווי בשעת ער איז אַוועקגעפֿאָהרען פֿון ק. אין זיינע אויגען האָט נאָך געבלישצעט נאָר דאָס פֿריהלינגס־ליכט, און אין די גאַסען האַבען זיך געוואָרפֿען פֿאַר זיינע אויגען נאָר די

יונגינקע בחורימלעך און מיידעלעך. ער האָט שוין מונטער גענומען אַ צימער, אָנגעהויבען פלייסיג צו זוכען פון וואָס צו לעבען דאָ. און וועגענדיג פער׳שכור׳ט פון דעם נייעם אָרט, פון דער נייער שטאָדט, האָט זיך איהם דערווייל געלעבט פרעהליך און גרינג, גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַריין, גאָר נישט ניט געפאָדערט, ניט פון זיך און ניט פון קיינעם, — אָט עפּיס גלייך ווי ער לעבט ערגיץ אין דער לופטען, ניט האָבענדיג קיין שייכות צו גאָרנישט, וואָס עס איז דאָ אויף דער וועלט. אויך האָט ער זיך דערוואוסט, קומענדיג אין וו.., אַז אין אַ פאָרשטעדטיל דאָ וואוינט איצט זיינע וועהר אַ גוטע בעקאַנטע, ליזע, וועלכע ער האָט שוין פיער יאָהר ניט געזעהן. ער האָט זי געדענקט פאַר אַ מיידעל מיט אַ פּאָר ליעבע ברענענדיגע שוואַרצע אויגען, מיט אַ פנים פול מיט חן און אַ פערשעמטער ווילדקייט. אין די עטליכע טעג, ביז וואַנען ער האָט זיך איינגעאָרדענט מיט אַ צימער און האָט זיך געקליבען געהן זעהן זיך מיט ליזען, איז זי ווי אַ לעבעדיגע געשטאַנען פאַר איהם. אָט הערט ער, דאַכט זיך, דעם מיידעלשען ריח פון איהרע שוואַרצע, ווי אַ זשוק, האָר און אָט זעהט ער, דאַכט זיך, איהר לייכטען, לעבעדיגען קערפּער מיט איהר מיידעלשער צנועה׳דיגער ברוסט. און חלומ׳ען האָט זיך איהם גע׳חלומ׳ט די עטליכע טעג, אַז ער וועט זיך נאָר איינאָרדנען דאָ, וועט ער אָפט זיין ביי איהר אָט ווי אַמאָל, אַמאָל, ווען זיי האָבען געלעבט ביידע אין מ. און אַזוי ווי דעמאָלסט וועט ער איצט אויך אויסדערצעהלען איהר פון אַלץ, וואָס זיין האַרץ דריקט. אָט ווי אַמאָל, וועט ער איצט אויך, פערקאַמענדיג איהרע ליעבע, ווייכע, לאַנגע שוואַרצע האָר, דערצעהלען איהר, ווי אומרוהיג איהם האָט זיך געלעבט אין די פיער יאָהר און ווי שווער זיי זענען ביי איהם אַריבער. און דער דאָזיגער חלום האָט נאָך געמאַכט גרינגער און פרעהליכער זיין נשמה.

נאָר עס איז אַריבער אַ חדש פון חיים וואָלטערמאַנס זיין אין וו.., און ערגיץ טיעף, טיעף אין האַרצען האָט ער אָנגעהויבען פיהלען אַ פחד פאַר עפּיס ווידער אַזוינס, וואָס ער האָט געפיהלט, וועגענדיג אין ק., איידער ער איז אַוועקגעפאָהרען פון דאָרטען. אָבער ווי אַזוי איז דאָס געוואָרען? ווען האָט זיך דאָס אָנגעהויבען? .. וואָסער טאָג? וועלכע מינוט? — האָט ער אַליין אויך ניט געוואוסט. ווי נור ער האָט אָנגעהויבען לעבען נאָרמאַל, — ער האָט שוין געהאַט אַ שטענדיגע אַלע-טאָגעדיגע צימער, שטענדיגע, אַלע-טאָגעדיגע אַרבייט און שטענדיגע אַלע-טאָגעדיגע בעקאַנטע, — האָט איהם אָנגעהויבען צייטענווייז צו ווערען שווער אויף זיין נשמה. די שפרות

פון דעם נייעם אָרט האָט אָנגעהויבען אויסצואַדעבען זיך פון איהם. דאָס פריהלינגס־ליכט האָט אָנגעוואָרען איהר גלאַנץ, און אין די גאַסען האָבען זיך אָנגעהויבען צו וואַרפען פאַר זיינע אויגען וואָכעדיגע, פערביטערטע יודישע פנימ'ער מיט פערקנייטשטע שטערענס און אויגען פול מיט אַנגסט, וועלכע רעדען אַזוי פון גלות און פון אייביגע, אייביגע צרות... אויך דער חלום וועגען ליזען האָט זיך צו גאָרנישט אויסגעלאָזען. ער האָט די געפונען ניט אַזאַ, ווי ער האָט געהאָפט צו געפינען, און פון זיין חלום איז גאָרנישט געוואָרען. איהרע אויגען זענען נאָך אַפילו איצט אויך געווען צוויי לעבע און ברענענדיגע, איהר פנים איז נאָך היינט אויך געווען פול מיט חן, נאָר די פערשעמטע בעהאַלטענע ווילדקייט איז שוין ניט געווען אין איהם. פונקט ווי אַ גראָבע האַנד פון אַ גראָבען מענשען האָט דאָס אָבגעווישט, אָבגעוואַשען. אויך האָבען זיך בעוויזען אויף איהר פנים נעבען די ווינקלעך פון איהר מויל אַ פּאָר פּראָסטע קנייטשלעך; קנייטשלעך, וועלכע רעדען פון לעבען, פון דער ערד, פון קאָפּוועדעטאָג און זאַטקייט, און איהר גאַנצער קערפער האָט אָנגעוואָרען זיין לייכטקייט און ער איז געוואָרען ווי אָבגעלאָזען, פויל און מיעד... און צו דעם אַלץ האָט ער זי נאָך געפינען זענענדיג וועהר נאָהענט מיט איינעם אַ בחור פּאַדאָלסקי. דאָס איז געווען אַ בחור אַ יאָהר ניין־און־צוואַנציג, אַ לעהרער פון רוסישע שטונדען, מיט אַ נאַרישען זאַטען פנים און קערפער. דאָס איז געווען איינער פון די מענשען אויף דער וועלט, וואָס ניט דאָס לעבען פאָדערט פון זיי וואָס און ניט זיי פון לעבען... זיי זענען תמיד גלייכבעוועגיג און לאַגיש, מוזען האָבען אַלע טאָג אַ בלאַט, האָבען עטליכע גוטע שטונדען און אַ שענע פרוי, צו וועלכער זיי זאָלען קאָנען צוקלעפען זיך, ווי אַ פּיאַווקע צו מענשען, און האָבען הנאה פון דער וועלט... און אַזוי נאָהענט איז שוין ליזע געווען מיט פּאַדאָלסקי'ן, אַז זיי פלעגען זיך שוין דערצעהלען איינער דעם אַנדערען וועגען קאָפּ־וועהטאָג, וועגען אַ וואַרימעס, וועלכער פלעגט ניט געפעלען זיין, און וועגען דעם מאָגען, אַז ער איז ניט אין אָרדענונג... און אַזוי האָט איהם גערופּעט זיין נשמה און פערדראָסען האָט איהם זיין האַרץ איבער ליזען.

און פון טאָג צו טאָג פלעגט דער פחד ביי איהם פאַר זיינע בעקאַנטע געפיהלען און איבערלעבונגען ווערען מעהר און מעהר, און זיין נשמה האָט דערפיהלט, ווי זיי קומען שוין אָן. און פון טאָג צו טאָג האָט זיך איהם אַלץ מעהר אָנגעהויבען צו טראַכטען וועגען דעם לעבען און מענשען... וועגען אַמאָליגע זיינע בעקאַנטע

צווישען וועלכע עס איז געווען אויך ליזע, העגען זיך, וועגען ליזען. געקלערט האט ער בעסער וועגען אלע זיינע בעקאנטע, וועלכע האבען געלעבט צוזאמען מיט פיער יאהר צוריק אין מ., אלע צוזאמען פערבונדען מיט ניט קלארע אפילו, נאר הייסע און ריינע חלומות וועגען דעם, ווי זיי וועלען לעבען אויף דער וועלט שען און גרויס, ווי זיי וועלען מיטטראגען מיט זיך אין לעבען עפּיס אזוינס נייעס, נייעס פון א שענעם, ריינעם און גרויסען לעבען. געקלערט האט ער וועגען דעם, וואס פון זיי אלעמען איז איצט געווארען ניט אט דאס, גאר ניט אזוינס, ווי מען האט דאמאלסט געחלומט. איטליכען פון זיי האט עפּיס דאס לעבען צוגעשטופּט, צוגעדריקט צו אן ארט, א ווינקעל, און אזוי ווערען ביי זיי פערלאשען פון טאג צו טאג און אבגעווישט פון זייער הארצען די אמאליגע חלומות און מחשבות וועגען דעם לעבען, מענשען און וועגען זיך... און ווען ער פלעגט קלערען וועגען דעם, פלעגט איהם אנכאפּען ביים הארצען אזא בענקעניש נאך עפּיס אזוינס אנדערש וואס, אנדערש וואס ער זעהט פאר די אויגען און וואס ער ווייס פון דעם לעבען, און אזא פחד און א רחמנות פלעגט איהם אננעהמען פאר דאס אלץ, וואס ער זעהט און ווייס...

און געקלערט האט ער א סך, א סך וועגען זיך אליין. וועגען דעם, וואס פון דער גאנצער חבורה דאן אין מ. איז נאר ער אליין געבליבען אזוי מאדנע לעבעדיג אויף דער וועלט און קאן זיך ניט געפינען קיין שום ארט, קיין שום ווינקעל אין לעבען... עפּיס אין ערגיץ קאן ער זיך ניט אבשטעלען און צו גארנישט טויג ער ניט... אמאל מיט ארבייטער האט ער געהאט א נ'עסק. ער האט געלעבט מיט זיי, ער פלעגט מיט זיי שמועסען וועגען קנעכט און הארען, וועגען שטענדיגע צרות און מענשענס הארצען, פון דעם קויטיגען, שטענדיג פאלשען לעבען. פלעגען זיי עפּיס זיין ניט צופרידען פון איהם: „ער רעדט און רעדט, פלעגען זיי זאגען אויף איהם, היצט זיך און היצט זיך, און קיין טאלק קענען מיר פון איהם אלץ ניט דערגעהן“. אויך ווען ער האט אמאל געשריבען אוועקשיקען א זאך אויף צו דרוקען, האט מען איהם געענטפערט: „איהר דענקט, האט א הייסעס הארץ, נאר די טעכנישע זייט פעהלט אייך“. און איין מאל, ווען א מיידעל האט איהם געליבט, און ער זי אויך, און אין א נאכט, ווען אזוי טרויעריג איז זיין נשמה געווען און נאך א נשמה דערביי האט זיך געריסען זיין הארץ צו דערפיהלען, און ער האט דאן זיין געליעבטע ארומגענומען, האט איהם עפּיס פּלוצלונג געכאפּט אזא פחד פאר איהר, פאר איהם, פארן לעבען... עפּיס

משוגה האָט איהם אויסגעוויזען אין זײנע אָרעמס אָט דער צאַפּעל־דיגער, הייסינקער קערפּער... די בלישצענדיגע, משוגה׳דיגע, אָהנזינענדיגע אויגעלעך... וואָס איז דאָס אַזוינס?.. ווער איז ער?.. זי?.. די הימלען... די ערד... מענשען?.. ער האָט דאַן דערפיהלט, אַז זײן מוח טאַפּט עפּיס אָן אַזוינע מחשבות, וואָס אַזאַ פּחד כאַפּט פאַר זיי... און ער האָט פאַר איהר דאַן גערעדט, גערעדט פון אַזוינס, וואָס זי האָט געקוקט אויף איהם מיט משוגה׳דיגע, ניט פערשטענדיגע און אומגעלומפּערטע אויגען...

אויך אַסך, אַסך פלעגט זיך איהם קלערען וועגען ליזען, וואָס דאָס לעבען האָט זי אַזוי גיך איבערגעבראָכען... אָט די אַמאָליגע צוואַנציג יאָהריגע ליזע, וואָס אַלע האָבען דאַמאָלסט אין האַרצען געגלויבט אין איהר און געהאָפט פון איהר מעהר, מעהר, ווי פון אַלעמען... און אַזוי ביטער און האַרצרייסענדיג פלעגט ער קלערען איבער איהר...

און די דאָזיגע ביטערע מחשבות זענען פון טאָג צו טאָג געוואָרען אַלץ מעהר און מעהר, און אַלץ ביטערער האָבען גענומען אויך דאָ אין וו. אַרומנעהמען זײן האַרץ זײנע אַלטע, גוטבעקאַנטע איבערלעבונגען. ווידער עפּיס אַ נאַרישע אונצופריעדענקייט פון אַלץ, וואָס איז נאָר נוגע צו איהם דאָ און אַ ווילדער כעס עפּיס ניט אויף וועמען עס איז בעזונדערס אָדער אויף וואָס עס איז אַ דייטליכעס, נאָר אַזוי, סתם, גלאַט אין דער וועלט אַריין... ווידער די נאַרישע חלומות אַ גאַנצע נאַכט, ווידער דאָס אויפשטעהן מיט אַ פוסטקייט אין מוח און אין האַרצען, פון וועלכע עס דריקט אַזוי די נשמה... ווידער די האַלבע, צעריסענע מחשבות און די נאַרישע, ווילדע נאַרישע פאַנטאַזיעס פון וואָס עס איז ניט געשטויגען און ניט געפלויגען און ווידער דאָס פערטיפען זיך פאַר׳ן שלאָף אויפ׳ן בעטיל אין די קינדערישע, נאַרישע מחשבות, אַז אַלע, אַלע מענשען פון דער גאַנצער וועלט זענען אויסגעשטאָרבען און זענען פערשוואונדען געוואָרען. און אויף דער פוסטער און ווילדער גאָטס וועלט איז נאָר ער איינער אַליין געבליבען... ער איינער אַליין... איינער אַליין... און ווידער רייסט אַזוי די האַרץ אַוועקפאָהרען פון וו., אַוועקלויפען פון דעם אָרט, פון דער דאָזיגער שטאָדט, וואו ער געפינט זיך יעצט, גלייך ווי אויף אַנ׳אמת׳ן אָט דאָ, אָט נאָר אין דער דאָזיגער שטאָדט איז בעהאַלטען דאָס גאַנצע אומגליק פון זײן שווערער נשמה...

בײ ליזען פלעגט ער אַפילו זײן גאַנץ אָפט, נאָר ליזע פלעגט איהם גאָר ניט גרינגער מאַכען זײן האַרץ. פערקעהרט, נאָכ׳ן אַוועקגעהן פון איהר, פלעגט אויף זײן נשמה ווערען נאָך

שוועגער. אז ער פלעגט קומען צו איהר, פלעגט ער זי געפינען ליגענדיג אין בעטיל מיט פונאנדערגעלאזענע האר און מיט א פוילען קערפער און נשמה, און פאראלסקי פלעגט זיין נעבען איהר, נישט אפטרעטענדיג פון בעטיל ניט אויף איין מינוט. אז זי פלעגט איהם דערזעהן, פלעגט זי עפיס ווי פערשעמען זיך פאר איהם, און עס איז ניכר געווען פון דאס טרויעריגעס, וועלכעס פלעגט דורכלויפען איהר פניב, ווען ער פלעגט אריין, אז ער שטערט איהר עפיס אין וואס און מאכט איהר שווער אויף איהר נשמה. נאר דאך פלעגט זי בלייבען ליגען אויפ'ן בעטיל די זעלביגע, ווי איידער ער פלעגט קומען. אפט, זעהר אפט פלעגט זיך איהם וועלען הערכשמועסען זיך מיט איהר. עפיס וואס דערצעהלען איהר, עפיס וואס זאגען איהר... נאר די פלעגט ווי סטארען זיך ניט צו בלייבען מיט איהם אליין, גלייך ווי זי וואלט מורא האבען פאר איהם... פאר זיינע רעד... מעהר נישט איינמאל האט זיך געטראפען, אז ער האט מיט איהר אנגעהויבען צו רעדען וועגען זיין לעבען, וועגען זיך, נאר באלד האט איהם אנגעכאפט א פערדראס פאר זיינע רעד, און ער איז אנטשוויגען געווארען. איהם האט זיך אויסגעדוכט, אז אומזיסט איז זיין ודוי פאר איהר. ליזע האט אפילו געהערט איהם מיט אן'אומעדיגען פנים און האט דערביי א זיפץ געטאן, נאר איהם האט זיך אויסגעדוכט, אז דעמזעלבען אומעדיגען פנים און דעמזעלבען זיפץ האט ער בעמערקט נעכטען פון ליזען, ווען פאראלסקי האט פאר איהר זיך געקלאגט, אז זיין מאגען איז ניט אין ארדנונג, — און ער איז אנטשוויגען געווארען. ליזא איז בלייך געווארען, גלייך ווי איהר האט שטארק אנגערידערט זיין אנטשוויגען ווערען מיט אמאל. נאר ער איז אויפגעשטאנען און איז אוועק. און א גרויסער רחמנות האט אנגענומען זיין הארץ פאר דעם לעבען, פאר איהר און פאר זייערע ביידע לעבענס... און אזוי אוועקצופאהרען פון וו.., וואס גיכער פון וו. האט געריסען זיין הארץ.

איינמאל, א פארנאכט, אין איינעם זעהר א שווערען טאג אויפ'ן הארצען ביי היים וואלטערמאן, איז ער געקומען צו ליזען. קיינער איז דאן ביי איהר ניט געווען, און ער האט זי געפונען איינע אליין. א צייט זענען זיי געזעסען ביידע און האבען געשוויגען, און ביידען איז געווען, גלייך ווי עס טוט זיך וואס ביי זיי אין הארצען; עס ווילט זיך וואס זאגען איינער דעם אנדערען, נאר עס רעדט זיך ניט.

— אייערע שיך זענען עפיס מאדנע צוריסען — האט למוף

ליזע געזאגט, קוקענדיג אויף זיינע פיס, אז אזוי ווי קיין אנדער זאך האט זי ניט געפונען צו זאגען איהם.

ער האט א קוק געגעבען אויף זיינע צוריסענע שיך און האט געזאגט שעמעדיג מיט אן'אומעדיגען שמייכעל:

— אז אזוי ווי מיין נשמה...

ליזע האט אומעדיג א שמייכעל געטאן.

— האס זאל זיין? — האט זי ליעבליך געשמייכעלט — איהר קאנט ניט לעבען אויף דער וועלט...

— איך ווייס ניט, צי איך קאן ניט לעבען — האט ער שטי־לערהייד געזאגט, קוקענדיג אויף זיינע שיך — אדער אלע לעבען ניט אזוי, ווי עס בעדארף צו זיין... איך ווייס ניט... איך ווייס ניט...

א הייסער האלקען איז דורכגעלאפען ליזעס פנים, און מדוי־ערית ביז צו טרערען זענען איהרע אויגען געווארען, און זיי זענען ווידער אנטשוויגען געווארען. באלד איז געקומען פאראלסקי מיט זיין זאטען קערפער און פנים, און חיים וואלטערמאן איז אויפ־געשטאנען און איז אוועק פון ליזען, ווי אלע מאל, אן'אומעדיגער, מיט א צופלאנטעטען מח און הארצען, און עפיס האט מאל נאך מעדה ווי אלע מאל. דער דאזיגער קליינער שמועס מיט ליזען האט אזוי ביטער אויפגערעגט איהם.

ער איז ארויסגעגאנגען פון ליזעס דאטשע און איז אוועק צום שטאדט צו. עס איז שוין געווען שפעט פארנאכט און די זון איז שוין פערגאנגען. ווינטעליך, גרינגע, ליעבע, סודות'דיגע ווינטעלעך ליפען איינער צו דעם אנדערען אין דעם גאנצען שטח פון דער ערד ביז די הימלען, פלאנטערען זיך איינער מיט דעם אנדערען און גיבען, געבען סודות'דיג די פיל מיט סודות שטילע, טיעפע זומער־נאכט. און זיי האבען די אזוי געשווינד און ערנסט. אלין ארום — די בערגלעך, די טאלען, די וועלדעלעך, די עטלי־כע בוימדעלעך דארט אין דער זייט, ווייט, ווייט. און די הויזער שטילערהייד צעווארפענע דא און דארטען צווישען קופקעלעך בוימער, — אלין, אלין, יעדע זאך ווערט אויף א קליינע ווילע איינ־זאמער, ווי א בעזונדער וועלט פאר זיך... ווערט פון מינוט צו מינוט טונקעלער און ווערט פערוועבט און פערוויקעלט אין דער שטומער, שטילער, טיעפער נאכט. און א בילד נאך א בילד ווערט פערשוואונדען. און א שטערן נאך א שטערן בעווייזען זיך אין די טיעפע קלארע שטומע הימלען. און פון מינוט צו מינוט ווערען די ארעמס פון דער נאכט אלין גרעסער, טיעפער און סודות'דיגער

אין לאָזען זיך אויף דער וועלט. אַלץ שפּילער און פּעסטער־נעהמען זיי אַרום די וועלט און אַלץ וואָס אין איהר איז דאָ. חיים וואַלטערמאַן איז געגאַנגען איינער אַליין פערקלערטערהייד, און זיינע פערחלומטע אויגען האָבען געקוקט, ווי די טיעפע זומער־נאַכט קומט אָן. שען איז צו קוקען אויף גאָטס וועלט. גרויס איז זי, טיעף איז זי און פול מיט שטומע מחשבות פון אייביגקייט... און זיין האַרץ האָט משונה ביטער געפרעסט און געפרעסט. ער איז צוגעגאַנגען צום שטאָדט. אַלאַנגע אַגרויסע גאַס האָט זיך געצויגען פאַר איהם וויט אין שטאָדט אַריין.

אַ שטיק פייער פון אַנעלעקטרישער לאַמטערנע דאָ ניט וויט פון איהם האָט אָבגעשטיפּט ווי מיט גוואַלד די שוואַרצע טיעפע, סודות׳דיגע נאַכט און געוועלטיגט, ווי אויף צו להכעיס דער נאַכט, אויף אַ שטיק גאַס. עטליכע איזוואָשטשיקעס לויפען דורך איבער׳ן גאַס, דונערענדיג איבער דער ערד. און דאָרטען אין מיטען גאַס געהען אַרום מענשען געשווינד, גיך אַהין און אַהער. ער האָט געקוקט אַ ווייל אין גאַס אַריין, און אַזוי טרויעריג און פחדיג איז איהם געווען צו געהן איצט אין שטאָדט אַריין, אַהיים אין זיין צימער. ער האָט זיך אומגעקעהרט צוריק. ער איז געגאַנגען פערקלערטערהייד, ניט וויסענדיג, וואוהין ער געהט און נאָך וואָס ער געהט. ער איז אַרויף אויף אַ בערגיל נעבען די דאַטשעס און האָט זיך אַוועקגעזעצט. ער האָט אַ קוק געגעבען אַהין, דאָרטען צום שטאָדט צו, און האָט געקוקט אויף דער שטאָדט, וועלכע איז געלעגען אויף דער שענער טיעפער גאָטס וועלט ווי אַ גרויסע מיאוסע לאַטע פון אַ סך, אַ סך פערשיעדענע מויערן, צוגעדריקט איינער נעבען דעם אַנדערן. און אַזוי מיאוס, ניט נויטיג האָט איהם אויסגעזעהן די דאָזיגע גרויסע מויערן־לאַטע...

ער האָט צוגענומען זיינע אויגען פון דער שטאָדט און האָט זיך פערטיעפט אין דער נאַכט, און די נאַכט איז אַזוי פול מיט אייביגקייט און אַזוי טיעף... און אַזוי געלוסט דיין נשמה כאַפּען, אַנטאַפּען דעם עיקר, דעם תוכן, די נשמה פון דער דאָזיגער גרויסער זאַך, וועלכע נעהמט אַרום די גאַנצע וועלט און דיך אויך, און די קוקסט אויף דעם, דאַכט זיך, מיט אָפענע זעהענדיגע אויגען... און דאַכט זיך, אָט, אָט טאַפּט דיין נשמה אָן אָט דעם גרויסען סוד, אָט די טיעפע נשמה פון דער נאַכט. אָט, אָט נעהמט דיין נשמה אַרום דאָס אַלץ... און דאָך רייסט דיין האַרץ, און דו פיהלסט, אַז קיינמאָל, קיינמאָל וועסטו ניט אָנטאַפּען אָט דאָס, צו וואָס דיין נשמה ציהט אַזוי... קיינמאָל, קיינמאָל וועט דאָס דיין

האַרין ניט אַרומנעהמען, אָט אַזוי ווי די ריחות פֿון בינטלעך שמעקענדיגע בלומען: דיין נשמה שמעקט זיי, און דאַכט זיך, נאָך אַ ווײַלע, נאָך אַ ווײַלע פֿיהלען זייערע ריחות, און אָט, אָט ווערסטו כאַפּען דעם עצם ריח, דעם סוד פֿון די דאָזיגע אייגנשיכּור־נדיגע ריחות, — און דאָך פֿיהלסטו, אַז דאָס איז מעהר נישט ווי ווינטעלעך פֿון דעם דאָזיגען סוד, פֿון דעם אמת'ן בלומען־ריח... ער איז געזעסען פֿערטיפֿט אין דער שטומער נאַכט. און איבער זיין האַרץ האָבען זיך געצויגען נשמה־רייסענדיגע מחשבות... געריסען האָט איהם דאָס האַרץ איבער דעם, וואָס ער ווייס ניט, ווי צו לעבען אויף דער וועלט און קאָן ניט לעבען; איבער דעם, האָס ער ווייס ניט, וואָס איז דאָס אַזוינס דאָס לעבען, מענשען און דאָס אַלץ, וואָס ער זעהט פֿאַר זיך און ווייס פֿון דעם לעבען... עפּיס אַלע, אַלע מענשען זענען אַזוי זיכער אין זייער לעבען, אין זייערע מחשבות און מעשים... און ער... ער ווייס ניט... ער ווייס ניט... ער ווייס ניט, ווי צו לעבען... ער ווייס ניט, ווי לעבען דאָס אַזוי אַלע אויף דער וועלט... וועגען גאָט רעדען אַלע אַזוי זיכער און געוויס... ווער ווייס?... פֿאַרוואָס אַ גאָט אויף דער וועלט?... פֿאַרוואָס אַ גאָט?... דאָרטען, דאָרטען אין די טיעפֿע, אייביג שטילע הימלען... אין די שטומע הימלען... פֿאַרוואָס אַ גאָט?... אַ גאָט אַ פּראָסטער... אַן אמת'ער גאָט... אַ גאָט... און וואַרים ווערט אויפֿ'ן האַרצען, אויב יאָ... ווער ווייס?.. ער ווייס ניט... גאָרנישט ווייס ער ניט... גאָר נישט... און געבענקט האָט זיין האַרץ און ביטער געדריקט פֿון דעם, וואָס שוין לאַנג, לאַנג האָט ער ניט געפֿיהלט נעבען זיך אַ נשמה, וועלכע זאָל זיין היים צו איהם, וועלכע זאָל איהם כאָטש ווען עס איז, כאָטש אויף אַ קליינע ווײַלע גרינגער מאַכען... שוין לאַנג לאַנג האָט ער ניט געהערט קיין היים וואָרט צו איהם פֿון וועמען עס איז... קיין ערגעץ היימען דריק פֿאַר זיין האַנד... זיין נשמה האָט אַזוי משונה געדריקט און וועה געטאָן... און עפּיס ווי זיין האַרץ איז פֿול געוועזען ווי מיט מוראַשקעס, וועלכע טאָטשען, טאָטשען און נאָגען זיין האַרץ און עפּיס גלייך ווי ניט נאָר אינווייניג אין האַרצען, אויך זיין העמד נעבען ברוסט איז פֿול מיט מוראַשקעס און עס טאָטשעט און נאָגט אַזוי זיין קערפּער און נשמה...

זיינע ביטערע מחשבות און האַרצדריקעניש האָבען איהם ניט געלאָזען איינזיצען אויף אַן אָרט. ער איז אויפֿגעשטאַנען און איז אַוועק ווייטער צו די דאַמשעס צו. ער איז געגאַנגען ווי אַ פֿער־שכּור־טער פֿון זיינע מחשבות, ניט היסענדיג און ניט פֿרעגענדיג ביי זיך,

וואוהין געהט ער און צוליעב וואס געהט ער. ער איז צוגעקומען צו ליזעס דאטשע, צוגעגאנגען צום הויז, וואו ליזע האט געוואוינט. די פענסטער פון ליזעס צימער זענען געווען אפען, און איהם האט געצויגען נעהענטער צו דער שטוב, צו דעם אפענעם פענסטער פון ליזעס צימער, נאר עפּיס א ביטערע פראגע איז הערביגעלאפען זיין הארץ: וואס טו איך דא, וואס דארף איך דא און וואוהין בין איך געגאנגען?... ער איז געבליבען שטעהן אויף אן ארט און האט געקוקט, ווי א פערשכורטער, פאראויס זיך. עס האט שוין אנגעהויבען צו טאגען. אלץ ארום איהם — די אויסגעצויגענע בוימער, די שטוב, די גרעזעלעך ארום זענען געווען בעשפּריצט מיט פרישען, קלארען, פערשלאפענעם טוי, און אזוי שטיל, אזוי טיעף פערשלאפען איז אלץ געווען ארום איהם... א צייט איז ער אזוי געשטאנען, קוקענדיג אויף אלץ, וואס ער זעהט פאר זיך, און אין הארצען האט זיך ביטער געריסען די פראגע: וואס דארף ער דא, און וואס טוט ער דא?.. און שטיל, לאנגזאם מיט א משונה'ם וועהטאג אין הארצען איז ער אוועק צוריק...

— וואלטערמאן, וואלטערמאן! — האט ער דערהערט ליזעס קול, אבגעהענדיג עטליכע טריט פון שטוב.

ער האט זיך אומגעקעהרט פערוואונדערט אויף הינטען און האט דערזעהן פאר זיך אין פענסטער ליזען מיט פונאנדערגעלאזענע האר. איהר פנים איז געווען אזוי מיעד און איהרע אויגען זענען געווען אזוי בענקענדיג...

— ווי אזוי קומט איהר אהער? האט זי משונה פערוואונדערט געפרעגט. און איהר פערמאטערטער ניט געשלאפענער פנים איז עטוואס ליכטיגער געווארען.

איך ווייס אויך ניט — האט ער שעמענדיג געענטפערט — איך בין א גאנצע נאכט דא אויף א בערגיל געזעסען...

ווארט — האט זי איהם געבעטען — איך וועל באלד צו אייך ארויס... מיר האט זיך אויך די נאכט ניט געשלאפען...

ליזע איז ארויס פון שטוב, און זיי האבען זיך געזעצט ביידע אויף א בענקיל נעבען שטוב.

— וואלטערמאן — האט ליזע מיט אימעדיגע און בענקענדיגע אויגען געווענדט זיך צו איהם — וואס קלערט איהר העגען מיר?..

ער האט געשוויגען.

— איהר ווייסט, וואס טוט זיך אב ביי מיר אין הארצען?...

— האט זי ווידער געפרעגט.

עפּיס הט א שטיק הארץ האט זיך אבגעריסען ביי איהם

אינעווייניג. אזא רחמנות האט איהם אנגענומען פאר איהר... זי... זי ווערט אויך אויסגעריסען—האט געענבערט אין זיין איינגעמאטערטען מח. נאך א העלט מיט צרות... זי אויך... זי אויך... ער האט ניט געפינען, וואס צו זאגען איהר. שווער איז איהם געהען צו רעדען מיט איהר, און ער האט געשוויגען. און זי האט איהם דערצעהלט, אז פון דאן אן, ווי ער איז אהער געקומען, לאזען איהר ניט רוהען איהרע אמאליגע מחשבות און חלומות, און שטענדיג, שטענדיג, ווי זי דערזעהט איהם, שעמט זי זיך אזוי פאר איהם... זי האט איהם דערצעהלט פון נעכט אהן שלאפען, אט די היינטיגע נאכט, און פון הארצרייסעניש אויף א סך, א סך זאכען פון איהר איצטיגען לעבען...

א צייט זענען זיי געזעסען נעבען שטוב. נאכדעם זענען זיי אוועק ביידע און האבען ארומגעוואנדעלט א גאנצען פריה-מארגען און א גאנצען טאג איבער די דאטשעס און איבער די גאסען פון ז.. די גאנצע צייט האט ער געשוויגען. ער האט גארנישט ניט גערעדט. זיין מח האט אזוי געענבערט און זיין נשמה האט איהם אזוי געריסען... און זי האט אלץ גערעדט און גערעדט פאר איהם... אויסגעדערצעהלט האט זי פאר איהם איהר גאנצעם ביטער הארץ... גערעדט האט זי פון דעם, וואס אין לעבען איז אלץ צופעליג... גערעדט האט זי איבער מאנסבילען, וועלכע פערשטערען פרויען מיט זייער זאטען קערפער... און אז מען כאפט זיך נאכדעם אויף פון דער דאזיגער שכרות, ווערט אזא רחמנות אויף זיך און אזוי ביטער פערדריסט פאר די אומזיסטע אוועקגעגעבענע הארץ און נשמה...! זי האט גערעדט וועגען זיך, אז זי קאן שוין ניט נאך אמאל אנהויבען צו לעבען איבער א ניים... אנאנדער לעבען... אז עפיס אזוינעס איז פערלאשען געווארען... אוועקגעגאנגען פון איהר אויף אייביג... אויף אייביג... זי האט גערעדט וועגען דעם פיכטען לעבען מיט א מענשען א זאטען... און נאך און נאך וועגען אזוינעס, וואס חיים וואלטערמאנ'ס הארץ האט אזוי געריסען און גענאגט פאר איהר... און אזוי ביטער האט ער געקלערט וועגען מענשען און לעבען... און קומענדיג פארנאכט אליין א היים מיט אן איינגעמאטערטען מח און מיט א צובראכענעם קערפער, האט ער זיך א וואָרף געטאן אויף זיין בעטיל און האט דאס ערשטע מאל, זינט ער וואוינט אין זיין צימער, מיט א משונה-דיגען פחד בעמערקט, אז אין דערהויך אין באלקען פון זיין צימער איז פאהאן א גרויסער שווארצער אייזערנער קריק... און

א ביטערע, אומעדיגע און ווילדע מחשבה איז דורכגעלאפען אין זיין איינגעמאטערטען צובראכענעם מח...

און פון דער דאזיגער נאכט אן איז ביי חיים וואלטערמאַנען בעשלאסען געווארען איך בעשטימט וואס גיכער אוועקצופאהרען אויך פון וו. אין זיין צימער מיט דעם קאלטען שווארצען אייזערנעם קרוק פלעגט איהם אנכאפען אזא פחד צו פערבלייבען אליין... און אז אין א וואך ארום נאך דער דאזיגער נאכט האט ער בעקומען א בריעף פון זיינעם א בעקאנטען פון ד., אז ער קאן קומען צו פאהרען אהין, האט איהם אפילו דער דאזיגער בריעף קיין שום פרעהליכע האפנונגען ניט אריינגעבראכט אין זיין הארצען. נאר תיכף אין יענעם טאג איז ער אבגעפאהרען פון וו.

פאהרענדיג צום וואקזאל, איבער די גאסען פון וו., איז זיין מח געווען פערנומען מיט אומעדיגע מחשבות. אזוי פיעל פון האפנונגען און פון עפיס פרעהליכעס איז געווען זיין הארץ... ביטער האט זיך געפלאנטערט אין זיין מח א מחשבה, אז ניט נאר אין די דאזיגע שטעדט, אין וועלכע ער האט געלעבט ביז איצט איז געווען בעהאלטען דאס אומגליק פון זיין שווערען לעבען... אז ניט אין דעם, ניט אין דעם ליגט בעהאלטען דער אמת'ער סוד פון זיין שווערען לעבען... נאר ארויסגעהענדיג פון וואקזאל צום צוג צו און דערזעהענדיג פאר זיך די לאנגע, לאנגע רעלסען, וועלכע ציהען זיך אוועק אין ביידע זייטען ווייט, ווייט אין גאטס וועלט אריין, — גלייך ווי זיי זאגען פרעהליך און ווילד: „מענש, א גרויסע, א גרויסע און א ברייטע וועלט איז ביי גאט... פריי איז זי און אפען... מענש, קום, רעכטס, לינקס — וואוהין דיין הארץ געלוסט"...— איז א ווילדער פרעהליכער ווינד דורכגעלאפען זיין הארץ...

פרעהליך און ווילד, ווילד האט ווער זיין נשמה געשריען:

– מענש, א גרויסע, א גרויסע און א ווילדע וועלט איז ביי גאט... פריי איז זי און אפען... מענש, קום, רעכטס, לינקס — וואוהין דיין הארץ געלוסט!...

מאַניע.

א טאג, וועלכער לויפט אריבער אזוי גיך, געשווינד; פוסט
איז ער און אזוי ארים מיט נייעס, מיט לעבען; אספור מיט איהר
תמיד קלאגען זיך אויף מענשען; גרינשטיין, וועלכער טרייבט אן
שטענדיג אויפ'ן הארצען א פוסטע אומעטיגקייט — און אז דער טאג
געהט אריבער, פאר'ן שלאף, ווערט אזא טומפער פערדראס אין
הארצען פאר די טעג, וועלכע געהען אוועק ניט אין לעבען, ניט
אין טון וואס, אויך אפילו ניט אין טראכטען וועגען וואס א סך
און ערנסט, — איז דאן פאראן צוליעב וואס צו אילען זיך, אין
דערפריה אויפצושטעהן? מיט דעם דאזיגען חשבון פלעגט מאניע
ליגען א צייט אין דערפריה אויף איהר געלעגער, ניט וויסענדיג,
צוליעב וואס האט זי אויפצושטעהן פון איהר בעט. וועמען אויף
דער וועלט וועט וואס פעהלען, ווען זי וואלט היינט גאר ניט אויפ-
כאפען זיך אויף אייביג פון איהר שלאף, און וואס וואלט איהר אליין
אין דעם געארט?...

קלערען אזוי הענגען זיך און וועגען איהר לעבען האט מאניע
אנגעהויבען גאר ניט לאנג. ווען זי איז געפאהרען, אין א קליינער
צייט ארום נאך איהר ענדיגען גימנאזיע, אין דער שטאדט מ., וואו
זי לעבט שוין דריי יאהר, איז איהר נשמה מיט איהר קערפער פול
דורכגעדרונגען געווען מיט האפנונג און שטרעבונג. זי איז דאן אלט
געווען א יאהר צוואנציג. נחת האט זי דאן געקליבען פון איהר גע-
זונדען און שענעם קערפער. מיט איהרע לאנגע ווייכע קאשטאנעווע
האר, וועלכע זי האט ליעב געהאט אויסצופלעכטען אין א לאנגען,
דיקען, ווייכען צאפ, האט זי געשטאלצירט. אויך האט זי געוואוסט,
אז ביי איהר איז אנ'אפענער שענער פנים און א פאר ניט געוועהנ-
ליכע פרישע, אפענע קארשען-אויגען. איהר נשמה איז געווען ריין,
קלאר און ליכטיג, דאס הארץ פול מיט יוגענד, און געריסען האט
זיך די נשמה צו בעווייזען זיך פאר מענשען, פאר דעם לעבען און
אליין צו זעהן אט יענע קלוגע, גרויסע און שענע מענשען, וועלכע

דענקען מיעף און אמת, לערנען גוטעס און ליעבען מענשען, און מיט זיי צוזאמען לעבען, דענקען און ליעבען. קומענדיג אין מ.. האט זיך איהר איינגעגעבען גלייך בעקאנט צו ווערען מיט א גאנצער חברה פון אזוינע, איבער וועלכע עס הערט זיך אזויפיעל גוטעס און וועלכע זי האט אזוי עהרליך געהאלטען, בעת זי האט געהערט פון זיי. איהר נשמה האט זיך אפילו, בעקאנט ווערענדיג מיט זיי, עפיס ווי אנגעשטויסען זיך שטילערהייט, שטום און ניט דייטליך פאר זיך אליין, אן אזוינס, וועלכעס עס האט בעדארפט. דוכט זיך, אנדערש זיין. נאר דאך האט איהר גאנצער מהות זי געצויגען צו זיי, צו די מענשען, וועגען וועלכע זי האט אזוי פיעל גוטעס געהערט. בעזונדערס וואס די טעג זענען זיך ביי איהר געגאנגען אט אזוי, ווי זיי גערען זיך ביי אלע מענשען — מען לעבט, עס שטארבט ווען א האפנונג. די נשמה טוט א ציטער א ווייל,— און א פרעהליכער ניגון, א מינוט פון א וונען-שיין מאכט עס פערגעסען. מען כאפט זיך ביי א טעות וועגען א מענשען, וועגען דעם, וועגען יענעם,— און א ליעבליכעס ווארט, א גוטער קוק פון א צווייטען מענשען בערוהיגט... מען שטויסט זיך ווען אן אין לעבען אויף אזוינס, וואס רייסט ארויס פון הארצען א גאנצען בנין פון א נשמה'שען חלום. עס בענקט, עס ציהט דאס הארץ, מען טוט א ווייל א קלער ביטער וועגען לעבען און מענשען,—ביז וואנען א נייער חלום הויבט זיך אן צו וועבען אויף די חורבות פון דעם פאריגען... מען לעבט!... אט אזוי האט זיך איהר לעבען געוועבט און געשפונען די גאנצע דריי יאהר. נאר עפיס די לעצטע צייט האבען זיך אנגעהויבען ביסלעכווייז,—און זי ווייס אליין ניט ווי אזוי— צו וועבען אין איהר מה קליינע, אפילו האלבע, ניט דערטראכטע ביזן סוף געדאנקען, נאר אזוינע, וועלכע האבען צווישען זיך א נאהענטקייט, א שייכות, און וועלכע ווערען ניט פערשווונדען און גריבלען. און זיי האבען זיך געוועבט און געוועבט, ביז וואנען פון זיי אלעמען זענען איסגעפלאכטען געווארען מחשבות גאנצע און נייע און וועלכע האבען אנגעהויבען איבערצואנדערן איהרע מיינונגען וועגען איהרע בעקאנטע, צווישען וועלכע זי לעבט, און וועגען איהר אייגענעם לעבען.

און ליגענדיג אזוי אין דערפריה אויף איהר בעט, און טראכטענדיג וועגען איהר לעבען און איהרע בעקאנטע, פלעגט זי זיך פערטראכטען בכלל איבערן לעבען, וועגען וועלכען זי האט נאך אזוי ווינציג און ניט ערנסט געטראכט... עפיס משונה איז דאס לעבען... און משונה זענען א מאל די מחשבות וועגען איהם.

אזש דערצעהלען זי וועמען שעממט זיך און לעבערליך איז עס... עפּיס מענשען לעבען, לעבען און מען שטארבט... אלע, אלע מענשען שטארבען אויף דער וועלט... און מען בעגראבט די מענשען אין דער ערד... משונה ווילד, ביז צום לאכען און וויינען בזאמען... און איהר נעהמט אן אזא בענקעניש נאך דער וועלט, נאך דעם, וואס די מענשליכע אויגען זעהען אט גלייך ווי אין דער אמת'ן, אט באלד נעהמט זי אבשייד אויף אייביג, אויף אייביג פון די הימלען, לעבען און מענשען. און עס בענקט איהר הארץ נאך די ברייטע טיעפע פריהלינגס-הימלען, נאך דעם ליכטיגען, ליעבען זונען-שיין, נאך די פריהלינגס-ריחות פון אלער-ליי גרעזעלעך, נאך די ווייסינקע בלימעלעך, וועלכע זי האט אזוי ליעב... נאך דעם לעבען... און עס בענקט, און אזוי טרויעריג איז עס... און זענענדיג טיעף פערטראכט אין בענקעניש און טרויער, ליגט זי אזוי אין איהר בעט, ביז וואנען אין איהר צימער קומט אריין אסתּיר.

II

אסתּיר איז געווען א מיידעל א יאהר ניין און צוואנציג מיט אן אויסגעמאגערטען קערפּער און פּנים, מיט אויגען שווארצע, אין וועלכע עס זענען נאך פערבליבען סמנים פון א מאל געוועזענע לעבעדיגקייט און פלינקייט, נאר איצט צייטענווייז טרויקען אויסגעלאשענע. איהר פּנים פלעגט אפילו ווען עס איז אויפלעבען זיך און מיט א יודישען חן פלעגט ער בעלויכטן ווערען, נאר אזוינס פלעגט טרעפען זעלטען, זעלטען, דאס-רוב איז ער געווען אזוי פערמאטערט, פון הונגער אויסגעצויגען. אין איהרע שווארצע, גלייך פערקאמטע האר אויפ'ן קאפ האבען זיך געוויזען וואו ניט וואו איינציגע, איינציגע גראהע האר. זי האט געוואוינט אין דעמזעלבען הויז וואו מאניע, אין א צווייטען צימער, און מיט איהר אריינקומען אין דערפריה, פלעגט זיך ביי מאניען אנהויבען דער טאג.

אז אסתּיר פלעגט אריין, פלעגט מאניע נעהמען אנטון זיך, און אין מה ביי איהר פלעגען דורכלויפען מחשבות וועגען דעם, וואס זינט זי איז מיט אסתּיר'ן בעקאנט, אט די גאנצע דריי יאהר, וואס זי לעבט דא אין מ., האט זי ניט בעמערקט אין איהר פּנים דאס, וואס זי הויבט אן צו זעהן אין אידם איצט. אסתּיר'ס פּנים איז צייטענווייז אזוי בייז און ערדיש... איהר שטערן אין דער-

פריה גלאנצט אזוי כדוקען, און די קליינע, האלבע קנייטשעלעך נעבען ביידע זייטען מויל רעדען אזוי פון אומזיסטען הארצקלעמעניש און צארן... און ניט נאר איהר פנים, עפיס אספיר אינגאנצען מיט איהר נשמה איז איהר די לעצטע צייט אזוי שווער... אספיר פלעגט אנהויבען צו שמועסען וועגען וועמען עס איז א בעקאנטען, און אין די רעד איז תמיד געלעגען א קלאגען זיך אויף וועמען עס איז, א גיפט, אפילו א פערבעהאלטענער, נאר אזוי דייטליך די לעצטע צייט פאר מאניען, און פיל פלעגט זיין איהר שמועס מיט פערשידענע דינגע, צייטענווייז טיפע בעמערקונגען וועגען די שהאכע זייטען פון דער מענשליכער נשמה, וואס נאר שטארק פערביטערטע הערצער, אהן רחמנות דערשלאגענע נשמות פון לעבען און מענשען בעמערקען אזוינס. מאניע פלעגט זיך פיהלען בשעת אזוינע שמועסען אט אזוי, ווי עס פיהלט זיך, ווען מען מוז קוקען אויף אנ'אפענער וואונד. רחמנות האסטו אויף דעם מענשען, נאר אזוי וואלט זיך דיר וועלען, אז אי דער וואונד, אי דער קראנקער מענש זאלען פון דיינע אויגען פערשוואונדען ווערען...

דערווייל פלעגט אריינקומען גרינשטיין, א שטענדיגער, אלע־מאניגער גאסט. גרינשטיין איז געווען א בחור א יאהר דרייסיג אין מיטעלען געוואוקס, מיט א גרויסען טרוקענעם שטערן. אין די קנייטשלעך ארום זיינע איינגעמאטערטע קארע אויגען איז געווען בעהאלטען א ביטערער פערדראס, ווי אויף וואס געשטארבענעם אין זיין הארצען, אויף וואס פערלאשענעם אין זיין נשמה, און אנ'אונגעוועהנליכע מידקייט איז געלעגען אויף זיין פערעלטערטען, געגאלטען פנים. ווי גרינשטיין פלעגט אריינקומען, פלעגט אספיר ווערען מיט אמאל גאר אנ'אנדערע. איהר קול פלעגט זיך פלוצלונג איבערבייטען, זי פלעגט וועלען זיין פרעהליך, מונטער, און זי פלעגט עפיס ארויסווייזען אזא ווייכקייט אין איהר נשמה, אזא קינדערשע גוטסקייט, און עפיס אט אליין אין איהר: איהר קול, איהרע לייכטע, אט ווי פערשעמטע בעוועגונגען פון איהר קערפער, איהרע בליקען — אליין, אליין אט ווי עס בעט זיך קינדעריש, נאאיוו צו טון איהר גוטעס, צו גלעטען זי און צו שטיפען מיט איהר ווי מיט א קליין קינד... ווען זיי זיצען אלע דריי ביים טיי־טרינקען, הויבט אספיר אן רעדען א סך וועגען איהרע איבערלעבונגען; וועגען דעם, ווי שווער עס איז א מענשען מיט א נשמה צו לעבען אין אזא צייט, ווען עס איז אזא כאאס אין אלעס — אין לעבען און אין די מחשבות; וועגען דעם, וואס איצט איז אפילו די סאמע אינטערעסאנטסטע צייט אין לעבען, ווייל אז די קומענדיגע דורות וועלען אונז מקנא

זיין, וואס מיר האבען געלעבט אין אזא קאלטדיגער און רייכער צייט, נאר ווי פיעל געזונד אזא לעבען קאסט... און רעדען פלעגט זי א סך און נערוועז וועגען דעם, ווי פיעל געזונד איהר האבען געקאסט אט די אלע איבערגעהענישען פון איין גלויבען אין דעם אנדערן: פריהער פון דעם טאטען און מאמעס גלויבען, פון ניט א געוועהנליכען פרומען טאטענס און מאמעס וועלט אין א וועלט פון נייע מחשבות. פון מחשבות וועגען דעם, אז דעם טאטענס און מאמעס לעבען איז א פוסטעס און ניט א ריכטיגעס, דערנאך פון ציוניזם צום בונד און פון בונד צו דער פארטיי... גרינשטיין פלעגט הערען אט דאס אלץ און פלעגט קוקען אויף אספיר'ן מיט א בליק פון א מענשען, וועלכער ווייס, וואס דאס אלץ באטייט און פערשטעהט זי אזוי גוט... און מאניען פלעגט עפיס אזוי זיין ניט געשמאק אויפ'ן הארצען אי פון דעם, וואס אספיר ענדערט זיך אזוי גיך אום און ווערט אנ'אנדערע צווישען מאנסבילען און איבערהויפט פאר גרינשטיינען, אי פון דעם, וואס אין איהרע רעד און איהרע דערצעהלונגען וועגען זיך, וועגען איהרע איבערלעבונגען פלעגט זיך איהר הערען א סך, א סך ניט אמת, א סך אליין באשאפענע פאקטען און מעשיות פון וואס עס איז ניט געשטויגען און ניט געפלויגען... א משונה'דיגער פערדראס פלעגט זי אננעהמען פאר אספיר'ן, און זי פלעגט זיצען און קוקען אהן אנ'אויפהער אויף וואס עס איז אויפ'ן טיש, אדער אין א פינטעל אויפ'ן וואנד, ווי פחד האבענדיג פאר וואס עס איז צו בעגעגענען זיך מיט א'ספיר'ס אדער גרינשטיינס א בליק.

אויך האט געטראפען ווען, אז גרינשטיין פלעגט לייענען זיינעם א פעליעטאן — ער איז געווען א מיטארבייטער אין אנ'ארטיגען בלאט — פלעגט אספיר אזוי צוהערען זיך, און איהר פנים איז דאן געווען אזוי נאריש אנגעשטרענגט. אז גרינשטיין פלעגט ענדיגען צו לייענען, פלעגט זי א צייט זיצען ווי פערשטיינט, טיעף פערטראכט אין מחשבות, גלייך ווי דאס אנגעשריבענע האט געמאכט אזא איינדרוק אויף איהר, אז ווילענדיג, ניט ווילענדיג מוז זי דערטראכטען אט יענע מחשבות, וועלכע דאס געשריבענע האט אויפגעוועקט אין איהר. נאכדעם פלעגט זי אויפהויבען זיך פון איהר ארט, און קוקענדיג גרינשטיינען אין פנים אריין, מיט א ליכטיגער מינע אויף איהר פנים און מיט א גרויסען דאנק אין איהרע אויגען, פלעגט זי צוגעהן צו איהם, פלעגט אוועקלעגען איהרע ביידע הענד אויף זיינע אקסלען און ווי ניט געפינענדיג א רעכטס, פאסענדעס ווארט, וואס זאל אויסדריקען אט דאס, וואס זי וויל איצט זאגען,

אידם. און ווי שעמענדיג זיך צו זאָגען אידם אָט דעם וואָרט, וועלכעס ער האָט פערדיענט, פלעגט זי וועגדען זיך צו מאַניען:

— דו האָסט פערשטאַנען?...

מאַניע פלעגט פיהלען, אז זי אינגאַנצען, פון קאָפּ ביז די פיס, ווערט רויט ווי אַ קליין קינד, ווען מען כאַפּט עס ביי אַ גנבה־זאַך. זי פלעגט עפּיס ניט וויסען, וואָס איז דאָ פאַרהאַן וואָס צו פערשטעהן און פין וואָס איז דאָ נתפעל צו ווערען. ערטערוויז אַ געוועהנליכער פעליעטאָן, זעהר אַ געוועהנליכער, וואָס אַזוינס ליי־ענסטו אין אַלע געוועהנליכע בלעטער, און ערטערוויז עפּיס דאַכט זיך דיר אַזוינס, וואָס דו האָסט שוין דאָס געלייענט וואו און אַליין גערעדט וועגען דעם. און גרינשטיינ'ס פּנים פלעגט דערווייל פון אַספּיר'ס התפּעלות ווערען צוהיצט, און ער פלעגט אָנהויבען צו רעדען מיט היץ און מיט אַ מאָדנעם קינדערשען גלויבען צו אַספּירען און צו מאַניען וועגען דעם לעבען, מענשען און וועגען זיין שריי־בען, אויך וועגען דעם, אז ער רעכענט צונויפקלייבען אַלע זיינע פעליעטאָנען און אָבדרוקען זיי אין אַ בעזונדער ביכעל מיט'ן נאָמען „לעבען און געדאַנקען“. מאַניע'ן פלעגט דאַן גרינשטיין מיט זיין צרות'דיגען און צוהיצטען פּנים אויסוויזען אַזוי נאַריש און אַזוי אומעטיג. פערדראָסיג, ניט וויסענדיג אַליין פאַר וואָס און פאַר ווען, פלעגט מאַניע'ן ווערען אויפ'ן האַרצען. שווער און שעמעדיג פלעגט איהר זיין צו זעהן, ווי גרינשטיין מיט אַספּיר'ן חלומ'ען אויפ'ן וואָהר פון עפּיס אַזוינס פוסטעס, נאַרישעס און אַזוי טומפּ־אומעטיגעס...

שפּעטער פלעגט זיך אָנהויבען אַ גאַנצע רייהע פון בעקאַנטע, וועלכע פלעגען קומען צו מאַניען, צו אַספּיר'ן, אָפט אויך צו זי־כען ביי זיי גרינשטיינען, און עס פלעגט זיך אָנהויבען אַ טומעל, אַ הוהאַ, און אָט אַזוי אין טומעל און אין הודאַ פלעגט אַריבער דער טאָג.

ביינאַכט פלעגט זיך ווידער צונויפקלייבען אַ גאַנצע הבורה ביי מאַניע'ן אין צימער. דאָס רוב נעכט פלעגען אַוועקגעהן אין וכּוחים, אין וועלכע די הויפּט־רעדנער פלעגען זיין גרינשטיין און אַספּיר. מאַניע פלעגט זיצען אַליין פאַר זיך, הערענדיג די דאָזיגע וכּוחים, און עס פלעגט זיך איהר אַמאָל אַזוי וועלען וויסען, וועגען וואָס זיי איז געדעכט, נאָר די וכּוחים פלעגען אַזוי פערטעמפּען דעם מח, דאָס האַרץ, אז עס איז איהר ניט מעגליך געווען אָנצוטאַפּען, צו דערפיהלען דעם ערנסטען אמת.

אַמאָל פלעגט טרעפען, אז זיצענדיג אַזוי און זיך צוהערענדיג

צו זייערע רעד, פֿלעגט איהר נשמה פֿערחלומ'ען זיך, און חלומ'ען פֿלעגט זיך פֿון אַ נייער וועלט, וועלכע עס קומט אָן אויף דער ערד... עס וועט קומען אַ צייט, און, דוכט זיך, באַלד, באַלד, נאָר ניט ווייס איך זי, אַ צייט פֿון אַנ'אַנדער לעבען... פֿון אַ נייעם לעבען... קלאָר, אַפֿילו דייטליך אין אַלע פּרטים, ווי אַזוי עס וועט דאַן זיין, ווייס זי ניט, קאָן זי זיך ניט פֿאָרשטעלען, אָבער דאַן, דאַן וועלען מענשען לעבען אַנדערש ווי איצט, ריינער, שענער און בעסער... אַלע, אַלע וועלען דאַן זיין פֿריי, גרויס; ריין און שען וועט זיין דאָס קומענדיגע לעבען... איהר נשמה פֿלעגט זיך וועלען אַריינדרינגען אין די שענע קומענדיגע צייט, וועלכע אָט־אָט הענגט זי נעבען איהר דאָרטען, דאָרטען אין דער הויך, ווי איבער איהר קאָפּ, און אָט, אָט קומט זי אָן... נאָך עטליכע הונ־דערט יאָהר... די פֿערפֿינסטערטע אומגליקליכע מענשען, נאָך עטליכע מענשען, מיט אומרעכט דערשלאָגענע, עפֿענען די אויגען, נאָך עטליכע אומגליקליכע קנעכט דערצעהלען, אַז קנעכט זענען זיי... נאָך אַ שטאַרקען קאַמפּף מיט די שלעכטע מענשען פֿון דער וועלט,—און אָט קומט עס אָן, אָט דאָס קלאָרע, ליכטיגע שענע לעבען, וועלכעס דו זעהסט נאָך אַפֿילו ניט דייטליך, קלאָר, נאָר אָט גלייך אַזוי, ווי ווען דו קוקסט אין די קלאָרע, בלאָהע, טיעפֿע הימלען אַריין... דאָרטען, דאָרטען, וויט־וויט ווערט שוין דיין בליק צומישט, ער קאָן ניט אַרומנעהמען דייטליך, וואָס דאָר־טען איז אַזוינס און אַריינדרינגען אַהין, נאָר דו פֿיהלסט, אַז דיינע אויגען קוקען אין אַ וועלט אַ שענע, אַ טיעפֿע—אַ הימלישע וועלט... ליכטיגעס, ניט פֿון דער וועלט, אַ נחת צוגיסט זיך ביי איהר אין האַרצען און איבער איהר גאַנצען קערפּער. גרינג איז עס איהר קערפּער, איהר נשמה. די אויגען, ווי גרעסער ווערען זיי, זעהען ברייטער, און אַלץ, וואָס זי זעהט פֿאַר זיך, ווערט גרעסער, דייטליכער און ליכטיגער... שענער און ליכטיגער ווערען אַלע פּנימ'ער, וועלכע זי זעהט פֿאַר זיך, זייערע אויגען בלישטענדיגער, מיט מעהר אינהאַלט און טיעפֿער... און דער חלום איז אַזוי אָנ־גענעהם: אָט דאָס אַלץ, וואָס איצט איז, וועט אַריבער, און עס וועט קומען אַ צייט... און ווען אַפֿילו דו וועסט מוזען שטאַרבען... דו וועסט שוין דאַן ניט זיין אויף דער וועלט, אָבער מענשען וועלען לעבען פֿריי, ריין, שען, גוט און גליקליך... אַ גאַנצע כוואַליע פֿון ליכטיגקייט פֿליסט אין איהר האַרצען. איהר וואָלט זיך וועלען טון איצט אַזוינס, פֿון וואָס עס זאָל ווערען אַלעמען, וועלכע עס געפֿי־נען זיך איצט דאָ, אַזוי גוט... אַזוי הימליך און ליכטיג זאָל

ווערען אלעמען אויפ'ן הארצען... און זי הויבט אן צוצוהערען זיך ווידער צו די רעד ארום איהר איצט, און עפים פון מינוט צו מינוט ווערט איהר חלום ווי פערלאשען, פערלאשען אין אוועקגעטריבען פון איהר, און אויפ'ן הארצען ווערט אלץ אומעטיגער און טעמפער... מען רעדט. מען איז זיך מתוכח, דער זאגט אזוי, דער אנדערש, און עס דוכט זיך, אז ווען דער רעדט, איז ער גערעכט, און ווען דער אנדערער רעדט, איז יענער גערעכט... מען קען טראכטען אזוי און אזוי, גלייך ווי אין מה ליגט אזוינס, וועלכעס מען קען ציהען אהער און אהין... און וואס מעהר דו הערסט, ווערט דער מה מעהר פערדרעהט, דאס הארץ פערטעמפט. און איהר וואלט זיך אזוי וועלען, אזוי וועלען דערגעהן אין דער אמת'ן, ווער פון זיי איז גערעכט... זי זיצט אזוי און הערט, ביז וואנען עפים ביינזעם דערוועקט זיך ביי איהר אין הארצען אויף זיי אלעמען, און איהר וואלט זיך אזוי וועלען, אז וואס גיכער זאלען אלע פון איהר אוועקגעהן און לאזען זי איינע אליין פערטיעפען זיך אין עפים אנדערש וואס און בעטראכטען עס טיעף און ערנסט... און אז מען פלעגט זיך שוין צוגעהן, שפעט ביינאכט, פלעגט איהר הארץ אזוי טעמפ פרעסען מיט א פערדראס אויף דעם פוסטען טאג און נאכט, וועלכע זענען אין גארנישט אריבער. פוסט און נאריש.

III

און אט אזוי האט זיך ביי מאניע'ן אנגעהויבען צו וועבען אזוינס אין הארצען, וואס אויף קלאר, וואס דאס איז און פון וואס דאס האט זיך אנגעהויבען, האט זי אליין אויך ניט געוואוסט. און עס פלעגט טרעפען, אז גלייך ווי האבענדיג פחד אט פאר דאס אלץ, וואס עס קומט פאר א גאנצען טאג ביי איהר אין צימער, פלעגט זי זיך איילען אוועקציגעהן, איידער עס פלעגט נאך קומען ווער צו איהר, און פלעגט ארומגעהן אליין אין די גאסען.

אנגעטאן אין איהר קורצען, פעסט פערשפילעטען מאנטעל, פון וועלכען עס פלעגט זיך ארויסועהן לעבעדיג די אידעל בולטדיגע שטריכען פון איהר לייכט בעוועגענדיגען קערפער, פלעגט זי ארומגעהן איינע אליין אין די גאסען גיך, ווי עס וואלט זי וואס שטופען צו ענטלויפען ערגיץ, ענטלויפען פון אלץ און פון אלעמען... עס איז געווען שפעט אין סוף זומער. די טראטוארען און

דער ברוק פֿון די גאַסען זענען געווען טרוקען, און טרוקען הילכיג איז געוועזען יעדער טראַט פֿון אַ מענשען, יעדער דונער פֿון אַ פֿוהר. אַ קאַלטער ווינד בלאָזט. פֿון די בוימער אין די זייטען פֿון די גאַסען פֿאַלען געלע טרוקענע בלעטער, זיי דרעהען זיך אַ ווײַלע אין אויר צווישען הימעל און ערד און פֿאַלען אַראָב נעבען טראָטואַר און אויפֿ'ן טראָטואַר. דער רעש פֿון די פֿוהרען איז אַזאַ טרוקענער. און עפּיס אַלץ — די געפֿאַלענע געלע בלעטער, דער ריינער קאַלטער ווינד, דער טרוקענער, קאַלטער ברוק, — אַלץ, אַלץ דערמאַנט אָן דעם ערשטען ווייסינקען קלאָרען שניי, וואָס דאַרף באַלד אָנקומען. מיט אַ ווייכער, קאַלטער, קלאָרינקער ווײַסקייט איז דאַן גאָטס וועלט בעדעקט, און דײַן נשמה איז אַזוי העל, ריין איז זי און פֿעסט ... אַ גאַנצע כוואַליע פֿון עפּיס ריינעס, קלאָרעס און פֿעסטעס דריקט איהר האַרץ, און עס ווילט זיך איהר אַזוי געהן, געהן אַנטקעגען דעם ווינד, וואוהין די אויגען טראָגען... עס ווילט זיך זינגען, זינגען אַ פֿרעהליכען, לייכטען ניגון און געהן אַנטקעגען דעם ווינד אָט ווי אויף צו להכעיס איהם... געהן און שניידען דעם אויר, וועלכער איז פֿול מיט אַ טרוקענעם, פֿעסטען, פֿרישען, קאַלטען ווינד... אָט שטעהט נעבען אַ הויף אַ גרויסער וואָגען, אָנגעלאָדען מיט גרויסע קאַסטענס פֿול מיט שווערע משא. אַ הויכער, געזונדער יוד בויגט אָן זיין פּלייצע צום וואָגען, ער טוט אַ בויג אַרויף זיין קאָפּ צום הימעל, אַ נויג דאָס קעסטיל צום פּלייצע און מיט אַ לייכטען, פֿרייען הימליכען אויסגעשריי: „האָפּ!" געהט ער זיך אַוועק לייכט מיט דעם קעסטיל אויף די פּלייצעס, אָט ווי ניט איהם מיינט מען דאָס, גלייך אין גרויסען הויף אַריין און ווערט פֿערשוואונדען... פֿרעהליך לאַכען ווילט זיך איהר און עס בענקט איהר קערפּער, ער בענקט צו אויך עפּיס אַזוינס... — גוט איז פֿיהלען די קראַפֿט אין זיך!... און זי געהט אַוועק נאָך גיכער ווי פֿריהער, גיכער, גיכער...

איינמאָל, געהענדיג אַזוי און ניט האָבענדיג פֿאַר זיך קיין ציעל, איז זי אַרויסגעקומען צו אַ סוף שטאָדט. אַ ווילדעס, פֿרייעס בילד האָט זיך פּלוצלינג געעפֿענט פֿאַר איהרע אויגען. ניט ווייט, אַנטקעגען איהר, אין אַ טאָל אָהן אַ סוף, האָט זיך אַוועקגעצויגען אַ פּוסטעס, ווילדעס פֿעלד. דאָ און דאָרט איינזאַמע ווילדע בוימער מיט קופּקעס ווילדע געלע בלעטער אַרום, און ברייטע, טיעפֿע לאַנגע הימלען. משונה ליכטיג איז געוואָרען איהר מוח, און אַ פֿרייער, ווילדער ווינד האָט געבלאָזען פֿון דעם ווילדען פֿעלד אין איהר פּנים און איז אין איהר האַרצען אַריין. זי איז געשטאַנען

קוקענדיג פאראויס זיך אויף דאס לאנג ניט געזעהענע, נייע בילד, און איהר הארץ ווערט אלץ ברייטער און ברייטער, די אויגען גלייך ווי זיי ווערען גרעסער, די נשמה ליכטיגער און גרינגער, און עפּיס פּרמאלען זיך אין מח, אין הארצען שטומע מחשבות אהן ווערטער: איך בין גערעכט... איך בין גערעכט... פאראהאן נאך א וועלט... א וועלט, אנ'אמת'ע, א פרייע, א ריינע, א ווילדע... א וועלט מיט ברייטע, פרייע, ווילדע פעלדער און הימלען... איהר מח און הארץ ווערען ווי פערשכור'ט, און זי זעצט זיך אויף דער קאלטער ערד. עס שטעהען אויף פאר איהר גאנצע רייהען בילדער פון איהר לעבען, ווען זי איז נאך אין דער היים געווען אין איהר קליינעם שטעדטיל, וואו זי איז געבארען. עס דערמאנט זיך איהר אט יענע זיסע, ליעבע זומער-פארנאכטען. פיל איז עס דאן די גאנצע וועלט צווישען הימעל און ערד מיט פרישע ריחות פון אלערליי בלומען און גראזען, און א טיעפער, איידעלער ווינד, פול מיט סודות, שוועבט פון די ארומיגע אפענע פעלדער אין פון די טיעפע איינזאמע וועלדער און פערהילט טיעף און מיט בענקשאפט דאס גאנצע שטעדטעלע, און דיין נשמה און דיין קערפער איז דאן גרינג און שפור פרעהליך... איינמאל א זומער זענען ציגיינער געוועזען ארום זייער שטעדטיל. צווישען די איז געוועזען א יונגע ציגיינערין. זי האט געהאט א שווארצען פנים אנגעזאפט מיט זונען-שיין, איהרע אויגען זענען געוועזען שווארצע, גרויסע, פרישע און בליטצענדיגע, און איהר קערפער איז געווען אזוי שען, לייכטבעוועגיג, ווי א פייכטער משערעט אין ווילדען פעלד, און אזוי פיל איז ער געוועזען מיט ווילדען לעבען און פרייהייט... און עס געדענקט זיך איהר, ווי איינמאל, — א חתונה איז ביי די ציגיינער דאן געווען, — און דאס דאזיגע שען, ווילד מיידעל איז דורכגעלאפען אויף א שענעם, קאבעדיגען פערד, פול מיט לעבען, עטליכע מאל איבער דער גאס. וואו זיי האבען געוואוינט, שרייענדיג מיט א ווילדען געשריי: „העפּ! העפּ! העפּ!" דאס פערד, דער וואגען מיט איהר זענען געוועזען ווי אויסגעגאסען אין א שטיק ווילדען, פרייען שטורמווינד. און דאס טראגט זיך אין דער וועלט אריין צווישען הימעל און ערד: „העפּ! העפּ! העפּ!" דאס פערד טראגט, די גלעקלעך ארום זיין שענעם האלז קלינגען שטורמדיג, דין און איידעל. מוטערס האפּען זייערע קינדער פון דער גאס, דער ציגיינערינס אויגען בלישטשען ווי שהארצע בליצען, איהר פנים פלאקערט פון לעבען, און איהר ווילדער קול דערצעהלט פון א זודיגען, טיעפען הארץ, וועגען פרייהייט פון אהן-סופיגע ווילדע פעלדער, פון בעהאלטענע טיעפענישען פון דער

מענשליכען הארץ און פון א פרייער ווילדקייט טיעף, טיעף בעהאלטען אין דער מענשליכער נשמה — „העפ! העפ! העפ!"... א צייט איז זי געזעסען, און איהר גאנצער מהות איז געווען פערנומען אט מיט די פרייע, ברייטע הימלען, וועלכע זי זעהט פאר זיך, מיט די ווילדע פעלדער אהן א סוף און מיט דעם ווילדען, פרייען קול פון יענער שענער, ווילדער ציגיינערין, און א משונה'דיגער צארן איז געוואקסען אין איהר הארצען צו איהר איצטיגען לעבען און צו אלע איהרע בעקאנטע, וועלכע האבען זיך איהר אויסגעוויזען איצט אזוי ווייט פון איהר און אזוי קליין, נידעריג און רחמנות'דיג און וועלכע מאכען ווי בלייז איהר אזוי שווער אויף דער נשמה...

קומענדיג אהיים, שפעט ביינאכט, האט זי געפונען אספיר'ן, זיצענדיג ביי איהר אין צימער. פון אספיר'ס פערביטערט צוהיצטען פנים, פול מיט הארצקלעמעניש, און פון איהר ווי איינגעדריקטען און דערשלאגענעם קערפער האט זי פערשטאנען, אז היינט איז עפיס פארגעקומען א צוזאמענשטויסונג ביי איהר מיט גרינשטיינען. צוזאמענשטויסונגען ביי אספיר'ן מיט גרינשטיינען פלעגען אפט פארקומען, און תמיד פלעגען זיך מאניען אויסווייזען אזוינע סצענעס אזוי נאריש און לעכערליך. פאר גארנישט פלעגט מען זיך צואמפערן, זיך צוקריגען. גרינשטיין פלעגט ארויסווייזען דאן אזוי פיעל גיפט צו אספיר'ן, גלייך ווי זי וואלט אין דער אמת'ן זיין שולדיג געגען איהם אין זעהר א וויכטיגער זאך אין לעבען. אספיר פלעגט אפילו אויך דאן אנרעדען איהם א סך גראבע און שלעכטע ווערטער, נאר תמיד פלעגט זיך הערען אין איהר קול, עס פלעגט זיך זעהן דערביי אין איהר פנים עפיס א פחד פאר דאס אלץ, וואס זי רעדט, און עפיס א באלד אנגעקומענע פערענטפערונג זיך פאר איהם אויף אלע איהרע איצטיגע רעד, פלעגט זיך פיהלען, איז בעהאלטען אין אנגעגרייט ערגיץ וואו ביי איהר פאראויס,—און אט־אט הויבט זיך דאס אן... מאניען איז אזוי שווער געווארען אויפ'ן הארצען, דערזעהענדיג אספיר'ן. אזוי האט זיך איהר ניט געוואלט הערען אט דאס אלץ, וואס אספיר וועט באלד אנהויבען מיט איהר צו רעדען. און אספיר האט טאקי באלד דערצעהלט איהר מיט א ביטערען פערדראס, וואס עס איז פארגעקומען ביי איהר מיט גרינשטיינען. אויך האט זי גענומען קלאגען זיך וועגען דעם, וואס מענשען פערשטעהען אזוי ניט איינער דעם צווייטען און זענען גרייט יעדע מינוט, ווען זיי גיט זיך דאס נור איין, אריינצוקריכען מיט גראבע, איינגעריכטע הענד אין דעם צווייטענס הארץ אריין, אין דעם סאמע צעוועדטאנמען ארט פון דער נשמה און גראבלען זיך

דאָרט... אויך האָט זי זיך ביטער געקלאָגט וועגען דעם, וואָס אין איהר גאַנצען לעבען, וואָס איז דורכגעגאַנגען מיט הונגער און האַרצקלעמעניש, האָט זי שטענדיג, שטענדיג, מיט וועמען זי זאָל זיך ניט בעגעגענען אין לעבען, אַלעמען מעהר געגעבען, ווי מען פלעגט געבען איהר... תמיד איז זי צו אַלעמען געווען היים, גוט, און צו איהר פלעגט מען זיין קאַלט און אַכזריות'דיג... און נערוועז און ביטער זענען געווען איהרע רעד וועגען מענער, וועלכע זענען ניט ווערט, אַז אַ מיידעלשע נשמה זאָל זיי דערוואַרימען... און איהר קול פלעגט וואָס ווייטער ווערען נערוועזער, גיפטיגער, און עס האָט זיך געהערט אין איהם אַזאַ ביטערע פראַגע: צוליעב וואָס?.. צוליעב וואָס האָב איך געהונגערט, געליטען, אויסגעריסען געוואָרען אין מיין לעבען?... צוליעב וואָס און וועמען?... און ליגענדיג צוזאַמען מיט מאַניען איינגעטאַנענע אין בעט, האָט זי, ווי פאַרשכור'ט פון דער ביטערניש פון איהר נשמה, גע'חלומ'ט איבער וואָהר פאַר מאַניען פון ליעבע-מעשיות, וועלכע זענען פאָרגעקומען ביי איהר אַמאָל, און אַזאַ בענקשאַפט אָט צו די מעשיות, אָט אַז זיי זאָלען פאָרקומען איבער וואָהר אָט איצט, האָט געקלונגען אין איהרע רעד... און ווי פער'שכור'ט צוהיצענדיג זיך, האָט זי גע'טענה'ט נערוועז און גיפטיג איבער דעם, וואָס פרויען זענען אַכזריות'דיג בעשאַפען, און אַז ווען זי וואָלט אַ מאַנסביל געווען, וואָלט זי דאַן געווען פון די ערשטע ניט כשר'ע מאַנסבילען אויף דער וועלט... און אַראָבוואַרפענדיג די דעקע פון זיך, האָט זי אַזוי פער'שכור'ט פון צרות געפרעגט ביי מאַניען:

— זאָג, מאַניע, זאָג, ביי מיר איז אַ מיאוס'ער קערפער?... זאָג, מען קען מיך ליעבען?.. זעה, ווי ער איז היים... וויפיעל אין איהם איז פאַרהאַן לעבען... מאַניע, זאָג... זעה... דו ווייסט ניט, ווי איך קאָן ליעבען... דו ווייסט ניט...

זי האָט אַרומגענומען שטייף מיט איהרע הענד מאַניעס האַלז, זי האָט געדריקט מאַניען צו זיך אַזוי היים, אַזוי שטייף, זי האָט געקושט, אַזוי ווילד, איהר הוקען, איהר ברוסט—און איהר גאַנצער קערפער האָט זיך געטרייסעלט, ווי פון קעלט... מאַניען איז אַזוי שווער געווען צו קוקען גלייך אָספירען אין די אויגען אַריין. עפּיס מיאוס, געשעמט האָט זי זיך צו הערען אָט דאָס אַלץ, וואָס אָספיר האָט מיט איהר גע'שמועסט. און שטומערהייד, ניט גאָר דייטליך פאַר זיך אַליין האָט געפיהלט איהר גאַנצער מהות, ווי מיאוס עס איז צו רעדען אַזוי וועגען זיך... מיאוס איז צו קלאָגען זיך אַזוי אויף די אייגענע קלעמענישען פון דיין האַרץ...

מיאוס, ניט שײן איז אזוי צו עפענען די וואונדען פון דײן נשמה... און עפּיס האט געמורמעלט זיך טיף, טיף אין איהר נשמה א שטומע מחשבה, אז מיאוס. מיאוס איז צו האבען אזוינע צרות... אט עפּיס גלײך ווי אט דער מענש, וועלכער האט אזוינע צרות, איז אלײן א מיאוס'ער, ניט קײן שײנער מענש... ניט שײן פאר זיך... ניט שײן פאר דעם צווײטען צו בעווײזען אזוינס... ניט שײן... ניט שײן... זי האט געגלעט אספיר'ען איבער איהרע האר, איהר האט זיך געוואלט גרינגער מאכען מיט וואס אספירן אויפ'ן הארצען, און אין איהר אײגענעם הארץ האט עפּיס אזוינס געמורמולט בײז אויף אלץ און אויף אלעמען... מען האט זיך צונויפגעקליבען אלע צוזאמען אין אײן ארט און מען דריקט און מען שטיקט אײנער דעם אנדערען... און מען צופּט און מ'רײסט זיך אלײן... דאס אײגענע הארץ, די אײגענע נשמה... און געבענקט האט זיך איהר אט נאך דער אנדער וועלט, אט נאך יענער וועלט מיט די טיפע, פרײע, ברײטע הימלען און פעלדער...

IV

און די מחשבות בײ מאניען אין הארצען וועגען דעם לעבען און וועגען די ארומיגע מענשען, וועלכע זי קען, זענען אלץ געווארען גרעסער און ביטערער. אויך האט עפּיס גרינשטײן אנגעהויבען צו צוקוקען זיך צו איהר, האט אנגעהויבען צו ווערען מיט איהר נעהענטער ווי פריהער, און דאס האט איהר אזוי שווער געמאכט אויפ'ן הארצען. זי וואלט אזוי וועלען, אז גרינשטײן זאל זי ניט בעמערקען, אט אזוי ווי ביז איצט. צו דעם איז אויך עפּיס אספיר, זינט גרינשטײן האט אנגעהויבען צו זײן נעהענטער צו איהר, אזוי געווארען צו איהר בײז און צארענדיג.

עס פלעגט טרעפען, אז גרינשטײן פלעגט א פרעג טון בײ איהר, וואס איז זי אזוי פערטראכט, פערקלערט. זי פלעגט איהם ענטפערען, אז עס איז גארנישט... אזוי זיך... און אספיר, וועלכע פלעגט דערבײ זײן, פלעגט אזוי גיפטיג קוקען אויף איהר און אויף גרינשטײנען, בעמערקענדיג דערבײ מיט א געמאכטען שמײכעל:

— וועגען וואס קען זי טראכטען? מען טראכט...

און מאניע וואלט דאן אזוי וועלען, אז זײ בײדע, אי גרינ-

שטיין, אַז אַספיר זאָלען זי לאָזען צורוה. נאָר גרינשטיין פלעגט אַליין מעהר אין מעהר נאָכקוקען נאָך איהר און ווי היטען זי האָט ער אָנגעהויבען. ער האָט אָנגעהויבען צו זאָגען איהר, אַז ער זעהט אין איהר עפּיס אַ נייעס, אַז זי איז גאָר אַנאַנדער מיידעל געוואָרען, און איהם וואונדערט, ווי אַזוי האָט ער דאָס גאַנצע יאָהר, וואָס ער לעבט דאָ צוזאַמען מיט איהר, ניט באַמערקט זי ביז איצט. איינמאָל האָט ער אויך עפּיס ווי פערענטפערט זיך פאַר איהר, וואָס ער האָט זי ביז איצט ניט געקענט. ער האָט איהר דאַן געזאָגט, אַז די לעצטע צייט איז ביי איהר גאָר אַנאַנדער פּנים געוואָרען, אַ טיעפערער, מיט מעהר מחשבות דורכגעדרונגען, און אַז קיינער, קיינער פון די אַרומיגע איהרע מענשען קאָן זי ניט און פערשטעהט זי ניט, און ער האָט זיך עפּיס אַזוי געבעטען ביי איהר צו דערצעהלען איהם, וואָס דריקט איצט איהר האַרץ, איהר נשמה, און אַז זי זאָל ניט טראַכטען אַזוי פיעל. און בעת זיין קול האָט דאָס גערעדט, האָבען זיינע אויגען, מיט וועלכע ער האָט געקוקט אויף איהר, דערצעהלט איהר עפּיס וועגען אַזוינס, פון וואָס איהר גאַנצער מהות פלעגט אַ ציטער טאָן. אַספיר פלעגט פון טאָג צו טאָג ווערען בייזער אויף איהר און צאָרענדיגער. זי פלעגט אַסך רעדען מיט כעס וועגען דעם, וואָס אַ מענש איז תמיד אַליין, וועגען דעם, אַז זי גלויבט ניט אין פריינדשאַפט, אַז קיין אמת'ע פריינד זענען ניטאָ, אַז צו איהר זענען אַלע מאָל איהרע פריינד פאַלש געוועזען, אַז מען פלעגט זיך בעגעהן מיט איהר ניט מענשליך... און קיינמאָל, קיינמאָל, אפילו די נאָהענטסטע פריינד איהרע האָבען זיך ניט גערעכענט מיט איהרע איבערלעבונגען און אַז אַלע מאָל אין איהר לעבען האָט געטראָפען אַזוי, אַז אַקוראַט דאַן, ווען איהר האָט זיך שוין יע אָנגעהויבען צו לעבען לייכטער און אין איהר צוקונפט האָט אָנגעהויבען ווי צו בלישטשען וואָס, פלעגט זיך אין מיטען אַריינמישען ווער עס איז און פלעגט אָהן רחמנות צושטערען אַלע איהרע חלומות... אויך פלעגט טרעפען, אַז אַספיר פלעגט עפּיס פאַר גאָרנישט בייז זידלען זי. און מאַניע האָט אָנגעהויבען צו פיהלען, אַז אַחוץ דעם, וואָס עס טוט זיך ביי איהר אינעווייניג אין האַרצען, הויבט זיך אָן צו וועבען נאָך וואָס אַזוינס אין איהר לעבען... אַרום איהר ווערט בעשאַפען אַזוינס אומגעלומפּערט-פערפּלאָנטעטעס און נאַרישעס.

און איין מאָל, שפּעט ביי נאַכט. מאַניע איז געלעגען פערזונקען אין מחשבות. זי איז געלעגען אַנ'אויסגעטאָנענע אין

איהר בעט. דער לאמפּ האט נאך געברענט. זי איז געלעגען מיט א קלאָרער, ריינער דעקע איבערגעדעקט. זי האט געפיהלט איהר היצען, געזונדען, שענעם און וויבערען קערפּער. איהר קערפּער האט נאך וואס געבענקט. און דאס הארץ איהרס איז געווען אזוי פיל. איהר נשמה האט געצויגען צו נאך א נשמה, צו א מענשען א נאָהענטען, א טייערען, פאר וועלכען מען שעמט זיך ניט אויס־צודערצעהלען אט דאס אלץ, פון וואס דאס הארץ דריקט; צו נאך א נשמה, פאר וועלכער עס איז טייער אלץ, וואס עס קומט פאר ביי דיר אין מח, אין הארצען — אלץ, אלץ איז פאר איהם טייער, און מען קאן זיין פאר איהם פריי... פריי... פריי מיט די מעשים. פריי זיין און געטריי זיין נאך א נשמה, געטריי זיין א מענשען, וועלכער איז דיר אויך אזוי טייער און נאָהענט. און לעבען אין אמת... לעבען ריין, שען און פּראָסט... לעבען!...

מיט אמאָל הערט זי אין טיר א קלאפּ:

— מען קאן אריין?...

זי דערקענט גרינשטיינס קול. אין הארצען רייסט זיך ביי איהר וואס אָב. א ביטערער פערדראָס פערקלעמט איהר הארץ. גלייך ווי אידערער א בייזער שונא טרייבט פון איהר א נארישען, בייזען קאַטאָווע... און זי פערלעשט גיך דעם לאמפּ.

— ניין.

— איך דארף דאָ מעהר נישט א בוך נעהמען. איך האָב אידב דאָ פערגעסען, — זאָגט גרינשטיין מיט א משונה'ם געבעט.

זי ווערט אזוי בייז אויף איהם. גרינשטיין געהט אריין אין איהר צימער, און זי שפּירט אין דער פינסטער, אז ער זוכט עפּיס דאָס בוך ניט ערנסט... און אזוי לאנגזאם.

— איך קאן עס ניט געפינען, — מורמעלט גרינשטיין אין א ווייכע אַרום. און זיין קול ציטערט, ווי ביי א מענשען, וואס רעדט פון היץ — און געהן אהיים איז אזוי אומעדיג...

מאַניע שווייגט. און איהר ווילט זיך, אז ער זאָל וואס גיכער, וואס גיכער אוועקגעהן פון איהר צימער.

— איהר רעכענט טאַקי שלאָפען, מאַניע?... — פרעגט גרינשטיין מיט א משונה'דיג, ווי ניט מיט זיין קול.

— יאָ... איך וויל שלאָפען... — אײלט זי זיך צו זאָגען איהם.

און גרינשטיין שטעהט אזוי נאריש ביי איהר אין צימער, ווי ניט וויסענדיג, וואס ער זאָל אָנהויבען צו טון.

— ני, — זאגט ער פערביטערט צוגעדרעטיג נעהנטער צו איהר בעט — נאט אייך א האנד... א גוטע נאכט...

— איך בין שוין א אויסגעטאנענע — איילט זי זיך צו פערענטפערען אויף דעם, וואס זי גיט איהם די האנד ניט. און אזוי ווילט זיך איהר ניט, אז ער זאל צוגעהן נאהענט צו איהר בעטיל. זי וויל ניט. ער איז איהר אזוי שווער...

זי פיהלט, אז גרינשטיינס פנים ווערט נאך מעהר צוטומעלטער און נארישער. איהר פערדריסט אויף איהם און א רחמנות כאפט איהר אן ביים הארצען אויף איהם, נאר זי וואלט אזוי וועלען, אז וואס גיכער, וואס גיכער זאל ער אוועקגעהן פון איהר.

— מאניע, וואס זענט איהר אויף מיר אזוי אנגעשטויסען?... — בעט זיך גרינשטיין מיט א רחמנות'דיגען קול.

— גרינשטיין, גרינשטיין, לאזט מיך צורוה... איך וויל שלאפען... איך וויל שלאפען... — רייסט זיך ביי איהר נערוועז ארויס.

גרינשטיין געהט אוועק א צוטומעלטער, און איהר הארץ דריקט, דריקט אזוי ביז צום וויינען... וויינען... צודריקען דאס קאפ אט צו דעם קאלטען, קאלטען קישען... און וויינען... וויינען...

און אויף מארגען גאנץ פריה, ווי נאר זי כאפט זיך אויף פון שלאף, קומט אספיר און הויבט אן, ווי פון דער זייט, און ווי, דאכט זיך, ניט צו איהר געהעריג איז דאס, צו דערגעהן וועגען דעם, צי גרינשטיין איז נעכטען ביי נאכט, אוועקגעהענדיג פון איהר, פערגאנגען צו מאניען אויך, וויפיעל איז ער ביי איהר געוועזען און וועגען וואס האבען זיי גערעדט. און עס פלעגט אזוי ניכר זיין פון אספיר'ן, אז אלץ, וואס מאניע זאגט איהר וועגען דעם, גלויבט זי איהר אזוי ניט.. און ווען אפילו זי זאל זיך איהר שווערען מיט אלץ, וואס איהר איז נאר טייער, וועט זי איהר גארנישט, גארנישט וועגען דעם גלויבען... און מאניע פלעגט דערפיהלען, ווי איהר נשמה שטויסט זיך אן מיט עפיס אזעלכע קוטיגעס, ניט שענעס און ניט ריינעס... און איהר פלעגט אזוי דריקען איהר הארץ.

ט

און די צייט איז זיך געגאנגען, א טאג נאך א טאג, א וואך נאך א וואך און א חודש נאך א חודש. און גלייך ווי א פארדאנג,

וועלכער האט געהאט פערצויגען, פערבעהאלטען פון מאניען די מענשען, דאס לעבען, האט זיך פאר איהר אנגעהויבען אויפ־צוהויבען, אויפצוועפענען זיך. און פון דעם אלין, וואס זי הויבט אן צו דערזעהן, ווערט געוועבט ביי איהר אין מח, אין הארצען אזא זאך, וואס מאכט אזוי שווער איהר נשמה, און עפיס א טיעפע זאך, וועלכע ווערט אלין גרעסער, גרעסער און טיעפער דריקט איהר גאנצען מהות. צווישען אספירין מיט איהר איז אלין פון טאג צו טאג געוואקסען מעהר נארישעס, ניט ריינעס... און וואס מעהר זי פלעגט וועהן אויסצומיידען דאס, פלעגט דאס נאך מעהר וואקסען און גרעסער ווערען. גרינשטיין פלעגט אלין בעטען זיך ביי איהר, וואס איז מיט איהר אזוינס, און ער פלעגט טענה׳ען, אז פון טאג צו טאג ווערט זי אלין מעהר אומגעענדערט, און אין איהר פנים בעוויזט זיך עפיס קרענקליכעס.

זיצענדיג איינמאל מיט איהר אליין אין איהר צימער, האט ער אזוי רחמים געבעטען זיך ביי איהר:

— מאניע, וואס איז מיט אייך?...

— גארנישט...— האט זי קוים געענטפערט, ווי א מענש, וועלכען מען רירט אן זעהר א וועהטאגדיגען ארט.

גרינשטיין האט זיך מיט איהר ענטפער ניט בערוהיגט. און האט אלין געבעטען זיך זאגען איהם, וואס איז מיט איהר.

— אפשר זענט איהר ניט געזונד?...

— גאר נישט... איך ווייס אויך ניט... אפשר בין איך ניט געזונד... עס קאן זיין... איך ווייס נישט...

— צו פיעל טראכט איהר די לעצטע צייט... ניט טראכט אזוי פיעל...— האט ער זיך געבעטען ביי איהר.

— עס טראכט זיך... עס טראכט זיך אליין, ניט מיט דיין ווילען...— האט זיך איהר ארויסגעריסען ביטער פון איהר הארצען.

— וועהט, מאניע,— האט גרינשטיין מארנע ביטער געזאגט — איהר האט זיך אויף א ווײלע פערטראכט, זענט איהר צעטומעלט געווארען — און איך טראכט שוין לאנג, לאנג... שוין א יאהר צוועלף... און דאך לעב איך נאך... צוועלף יאהר נאכאנאנד, מאניע, טראכטען וועגען מענשען און לעבען, טראכטען, טראכטען און טראכטען...

מאניע האט ביטער א קוק געגעבען אויף גרינשטיינס איינ־געמאגערטען, טרוקענעם פנים, וואס איז פול מיט צרות פון לעבען. זיינע אויגען האבען געבלישצעט אזוי טרויעריג און די קנייטשלעך ארום זיי האבען געצעדט פון אזא הארצקלעמעניש. איהר האט זיך

געוואָלט, אַז ער זאָל איהר דערצעהלען פֿון די ביטערנישען פֿון דעם מענשליכען לעבען, אָט גלייך ווי דערמיט וועט זי אָפּקיהלען איהר אייגענע ביטערע נשמה. גרינשטיין האָט דאָס דערפֿיהלט, און ווי אַ מענש, וועלכער האָט שוין אַזוי לאַנג געוואַרט אויף דעם, אויף דער מינוט, ווען ער וועט האָבען די מעגליכקייט צו בעווייזען איהר דעם גאַנצען גאַל, וועלכער פֿערביטערט זיין האַרץ, — האָט ער אָנגעהויבען ביטער צו דערצעהלען איהר וועגען הונגער און אַלערליי צרות פֿאַר עפּיס ליבשטיגעס אין לעבען... ער האָט איהר דערצעהלט ביטער וועגען הלומות אין די לעצטע צוועלף יאָהר פֿון זיין לעבען, וועלכע זענען אַרויסגעריסען געוואָרען ביי איהם פֿון האַרצען מיט אַזוינע וועהטאָגען פֿון דער נשמה... און קיינער, קיינער ווייס פֿון דעם אַפּילו ניט... געריסען די הלומות ביי איהם פֿון האַרצען האָבען מענשען, דאָס לעבען, און ניט מענשען, ניט דאָס לעבען וועלען אַפּילו וויסען פֿון דעם... ער האָט גערעדט וועגען הלומות, אַז ער איז אַ גרויסער, גרויסער מענש, וועלכער דאַרף מציל זיין יודען פֿון זייער אומגליקליכען לעבען אויף דער וועלט... וועגען הלומות, אַז ער איז אַ נייער, נאָך אַ לאַסאַל אויף דער וועלט... און אַז לאַסאַל איז שוין געשטאָרבען ביי איהם אין האַרצען, האָט ער געחלומ'ט וועגען ניטשען, דערנאָך וועגען אַ נייעם יודישען מאַרקסען... און דערצעהלט האָט ער איהר פֿון זיין איצטיגען לעבען, אַ לעבען פֿון אַ געוועהנליכען, ניט נוציגען פֿעליעטאָניסט, וואָס ניט די וועלט און מענשען דאַרפֿען איהם און ניט ער קאָן מיט דעם לעבען... ער האָט גערעדט וועגען דעם, ווי נאַריש און פּוסט עס איז צו דריקען, דריקען זיין מוח, צו קוועטשען און קוועטשען פֿון איהם די לעצטע טראָפּענס פֿייגקייט, כדי אָנצושרייבען אַ געוועהנליכען, ניט נוציגען פֿאַר קיינעם פֿעליעטאָן... און מיט אַזוינס דאַרף ער איצט לעבען, מיט אַזוינס דאַרף ער לעבען און שטאַרבען נאָך די אַלע הונגער און צרות און נאָך די אַלע געשטאָרבענע, מיט געוואַלד אַרויסגעריסענע פֿון זיין האַרצען, גרויסע, שענע הלומות... מאַניע האָט צוגעהערט זיך צו די דאָזיגע ביטערע רעד — און ניט נאָר ניט געקיהלט האָבען זיי איהרע אייגענע ליידען פֿון איהר האַרצען, נאָר נאָך אַ סך ביטערקייט איז טיעף אין איהר האַרצען צוגעקומען, און עפּיס ווי נאָך אַ שטיק פֿאָרהאַנג פֿון דעם לעבען און מענשען האָט זיך פֿאַר איהר אויפֿגעהויבען... און זי האָט דערפֿיהלט, אַז פֿון דעם שמועס אָן ווערט אָט די זאַך, וואָס עס דריקט אַזוי טיעף און שווער איהר נשמה, גרעסער, און ביטערער ווערען איהרע מחשבות וועגען

מענשען אין זייער לעבען... און עפּיס ווי זי זינקט אין אַזוינס, וואָס האָט ניט קיין סוף, קיין אָבּגרונד און קיין דעק...

און איינמאָל ביינאַכט, נאָך אַן׳אומגעלומפּערטען, נאַרישען צוזאַמענשטויס ביי מאַניען מיט אָספּירען, ווען אָספּיר האָט זיך פונאַנדערגעשריען מיט אַ ביטערער היסטעריקע ביי זיך אין צימער, און מאַניע האָט זיך אַוועקגעלעגט ביי זיך אין איהר צימער, איינוויקלענדיג זיך אין אַ פּאַטשיילע, און איהר קערפּער האָט אַזוי געטרייסעלט פון הארצוועהטאָג און ביטערניש, — איז גראָד געקומען צו איהר גרינשטיין. געפינענדיג זי מיט אַזאַ פערביטערטען בלייכען פּנים, האָט ער אָנגעהויבען, ווי געוועהנליך, צו בעטען זיך ביי איהר, אַז זי זאָל זיך בערוהיגען. ער האָט, ווי אַלע מאָל, גערעדט איהר וועגען דעם, אַז זי זאָל אויפהערען צו טראַכטען אַזוי פיעל, און צום סוף האָט ער געבעטען זיך ביי איהר:

— מאַניע, פאָהרט גאָר אַוועק פון דאַנען..

מאַניע האָט אַ קוק געגעבען אויף איהם מיט אַ ביטערן שמייכעל.

— וואוהין?...

— פאָהרט אַוועק... פאָהרט אַוועק פון דאַנען — האָט זיך גרינשטיין געבעטען — בייט איבער דעם אָרט... איהר זייט נאָך יונג, מאַניע... פאָהרט און בעגעגענט זיך מיט נייע, אַנדערע מענשען... אפשר מיט בעסערע, ווי די, וועלכע איהר האָט געוואוסט ביז איצט...

— אַ ליגען... ניט אמת... — האָט מאַניע גערעדט בלייך און טרייסלענדיג זיך מיט איהר גאַנצען קערפּער, ווי פון קעלט — ניט אמת... וואָס?... שלעכטע מענשען זענען אָט די אַלע, וועלכע איך קען דאָ?... און איהר?.. און אָספּיר... פאַרוואַן בעסערע פון איך?... אַ ליגען... וואוהין פאָהרען?... וועמען זוכען?... סיידען נעהמען אַ באָמבע, אַ גרויסע, ווי דאָס לעבען אַליין, און אַ וואָרף טון אָט אין דאָס, וואָס האָט געמאַכט אומגליקליך דעם לעבען און וואָס האָט אַזוי צובראָכען איך, אָספּירען, און וועט מיך אויך, אַזוי ווי איך, צוברעכען, צושמעטערן... און וואָס איז דאָס אַזוינעס?... וואָס?... וואָס?... איהר ווייסט?..

מאַניע האָט דערפּיהלט, אַז אין איהר האַרצען דריקט אַזוינעס, וואָס לאָזט זי ניט איינליגען אויף איהר בעטיל, אַזוינעס, וואָס צוטומעלט אַלץ, וואָס זי זעהט פאַר זיך, און עס ווערט עפּיס אַלץ צוזאַמענגעמאַכט: דער סיפיט, דער ווייסער אויוון אין איהר צימער, דער לאָמפּ, וועלכער שטעכט אַזוי איהרע אויגען, און גרינשטיינס

בנים, — אַלץ איז עפּיס צוזאַמענגעמישט און דריקט אַזוי איהר נשמה. און גרינשטיינס קול בעט זיך ביי איהר:

— מאַניע... איהר זייט ניט געזונד?... פֿאָהרט אַוועק פֿון דאַנען... פֿאָהרט אַוועק פֿון אונז... איך... אספיר... מיר זעגען צו אַלט פֿאַר איך... פֿאָהרט אַוועק...

עפּיס וואָס ביי איהר אין האַרצען האָט זי אויפגעהויבען פֿון איהר בעטיל. זי האָט אָנגעטאָן איהר איבערשטען בגד און איז אַוועק אין גאַס, לאָזענדיג גרינשטיינען ביי זיך אין צימער. עס איז געווען אַן אומגעלומפּערטער, נאַרישער שטורמווינד. קאַלט איז געווען ביז דערפֿראָרען צו ווערען. אין די גאַסען איז געווען שטיל, מען האָט קיינעם ניט געזעהן. פֿינסטער איז געווען, און עס האָט עפּיס אַזוינס אומגעלומפּערט אכזריות'דיג געדרעהט זיך, פֿייפֿענדיג בייז, צווישען הימעל און ערד, און עס האָט פֿערשאָטען מיט אַ טרוקענעם שניי די גאַס און די טראָטואַרען. מאַניע איז געגאַנגען איינגעדרעהטערהייד פֿון קעלט, ניט ווייסענדיג אַליין, וואוהין און צוליעב וואָס געהט זי איצט אַרום אין גאַס, און אין איהר מח און האַרצען האָט עפּיס געדריקט שרעקליכעס... און אין אַלץ, וואָס זי האָט געזעהן פֿאַר זיך, האָט זיך איהר געזעהן און געפֿיהלט אַזאַ שרעקליכעס...:

עפּיס אַן אייביגקייט האָט זיך איהר אַרום זיך געפֿיהלט... אייביג... אייביג וועט זיין אָט דער קאַלטער, אומגעלומפּערטער שטורמווינד... אייביג, אייביג וועט ער אַזוי אכזריות'דיג דרעהען זיך צווישען הימעל און ערד און וועט אַזוי בייז פֿייפֿען... אייביג, אייביג וועלען שטעהן אַזוי אָט די קאַלטע, קאַלטע מויערן... אייביג, אייביג וועט דריקען איהר האַרץ אָט אַזוי ווי איצטער, און אייביג, אייביג וועט צווישען הימעל און ערד און דעם אומגעלומפּערטען אכזריות'דיגען שטורמווינד, צווישען די קאַלטע, קאַלטע מויערן, אַרומגעהן אַ מענש, אָט אַזוי ווי זי איצט, אַן איינגעדרעהטער אין זיך פֿון קעלט און פֿון שרעקליכעס ביי זיך אין האַרצען... און עפּיס אַזוי האָט זיך איהר געוואָלט, ערגיץ וואו טיעף, טיעף אין האַרצען, טראַכטען וועגען דעם, וואָס וועט זיין נאָכ'ן שטאַרבען... אויך עפּיס אַ בייזער כעס איז געווען וואו באַהאַלטען טיעף, טיעף אין איהר האַרצען איבער דעם, וואָס קיינמאָל, קיינמאָל האָט זי ניט געהערט רעדענדיג די גאַנצע צייט, וואָס זי לעבט אין מ., פֿון ווענען עס איז וועגען דעם, צו עס איז טאַקי פֿאַרהאַן נאָך אַ וועלט, אַ יענע וועלט... און אויך קיינמאָל, קיינמאָל האָט מען ניט גערעדט פֿון גאָט... און עפּיס וואו אין מח, אין האַרצען האָט זיך ביי איהר געבורמעלט איהר מאַמעס שבת־צונאַכטיגע תפלה. גאָט פֿון אַברהם יצחק

ויעקב... גאָט פֿון אַברהם יצחק ויעקב... און אַזוי האָט זיך איהר געהאָלט הערען דאָס וואָרט — גאָט... גאָט... גאָט...

און אַז זי איז געקומען צוריק אין איהר צימער, האָט זי געפֿינען אין איהם גרינשטיינען, זיצענדיג אַזוי ביטער פֿערטראַכט, אויך אַספּירען האָט זי דאָרט געפֿינען זיצענדיג אין אַ זייט נעבען אויווען. אַזוי ביז האָט אַספּיר געקוקט אויף איהר. דערזעהענדיג זיי ביידען, האָט איהר הארץ נאָך מעהר אָנגעהויבען צו דריקען. עפּיס וואָס שאַרפֿעס האָט געריסען זיך פֿון האַרצען אַרויס און האָט געוואָרגען איהר האַלז... אָט, אָט שרייט זי זיך פֿונאַנדער מיט אַזאַ ווילדען ביטערן קול... זי האָט זיך געזעצט אויף איהר בעטיל, און איהר מח האָט געטומעלט און געגריבעלט גרינשטיינס ווערטער: „מאַניע, וואָס איז מיט אייך?...“ און איהר שטענדיגער ענטפֿער איהם: „גאָרנישט“... „גאָרנישט“... וואָס איז מיט איהר? וואָס טוט זיך דאָס מיט איהר? דאַכט זיך, גאָרנישט... גאָרנישט... דאָס לעצטע האַלב יאָהר איז, דאַכט זיך, קיין נייעס אין איהר לעבען ניט פֿאָרגעקומען... זי האָט געלעבט אָט אַזוי, ווי די גאַנצע דריי יאָהר, וואָס זי לעבט אין מ. דאַכט זיך, גאָרנישט... גאָרנישט... זי האָט זיך מעהר ניט פֿערטראַכט אַ ווײַלע... גאָרנישט... גאָרנישט... וואָס איז מיט איהר?... ביי איהר איז דורכגעלאָפֿען אין מח דאָס גאַנצע לעצטע האַלב-יאָהר פֿון איהר לעבען, פֿון דאַן אָן, ווי זי האָט דערפֿיהלט, אַז עפּיס נייעס וועבט זיך ביי איהר אין האַרצען, אַז עפּיס זינקט זי ערגיץ, זינקט זי אין אַזוינס, וועלכעס האָט ניט קיין סוף, קיין דעק... זי האָט געזוכט עפּיס בעזונדערס, אַ ניט געוועהנליכעס, וואָס האָט מיט איהר געטראָפֿען, און זי האָט ניט געפֿונען... און עפּיס אַזוי לאַנג, אַזוי גרויס האָט איהר אויסגעוויזען דאָס דאָזיגע האַלב-יאָהר... אַזוי גרויס... און וואָס, וואָס האָט מיט איהר געטראָפֿען?... וואָס און ווען האָט זיך אַזוינעס געטראָפֿען אַרום איהר, אין איהר לעבען, וואָס האָט געמאַכט אַזאַ איבערקערעניש אין איהרע מחשבות?... דאַכט זיך, גאָרנישט פֿאָרגעקומען... גאָרנישט...

און זי האָט געפֿיהלט, אַז דאָס, וואָס מיט איהר טוט זיך איצט, איז שוין אויף אייביג, אויף אייביג, ביז דעם טויט ביטערניש אין איהר האַרצען!... אייביג... אייביג... זי האָט געקוקט אויף גרינשטיינען מיט אַספּירען מיט פֿערטומעלטע אויגען, און אַזוי ביטער האָט געריסען איהר מח וועגען דעם לעבען... ביטער האָט געפֿרעגט איהר נשמה, פֿאַרוואָס, פֿאַרוואָס האָט דאָס לעבען גרינשטיינען אַזוי אומגליקליך געמאַכט?... צוליעב דעם, אַז מען זאָל זיין אַ געוועהנליכער, אומגליקליכער פֿעליעטאָניסט, ניט קיין נוציגער פֿאַר

מענשען אין לעבען, דארף מען דען פריהער אזוי פיעל צרות איי־בערלעבען, און אזוי פיעל חלומות מוזען שטארבען מיט יעדהטאגען אין הארצען?... פארוואס איז אספיר צו ניין און צוואנציג יאהר אזוי אלט? פאר וואס האט זי אזוי בייז געמאכט דאס לעבען און זי האט שוין גראהע האר אין איהר קאפ?... פאר וואס קאן איהר איצט קיינער ניט פון די, וואס זיצען דא, ניט גרינשטיין, ניט אספיר, כאטש אויף וויפיעל עס איז אויף אנ'אמת גרינגער מאכען אויפ'ן הארצען, ארויסטרייבען פון דארטען אט דאס, וואס דארט טוט זיך איצט?... פאר וואס איז אספיר אויף איהר אזוי בייז, אז ווען אפילו זי זאל פאלען איהר איצט אויפ'ן האלז, קושען זי און שווערען זיך איהר מיט טרערען, אז זי איז ניט שולדיג אין גארנישט קעגען איהר. וועט זי איהר ניט גלויבען?... געריסען האט איהר ביטער איהר הארץ איבער דעם, וואס מענשען זענען אויף דער וועלט אזוי אליין... אליין... ניט איינער קאן פערשטעהן דעם צווייטען, ניט ווער קאן העלפען... מיט אנ'אמת העלפען דעם צווייטען אין די שרעקליכע, שרעקליכע מינוטען פון לעבען... אליין... אליין... און הילף האט זיך איהר געוואלט בעטען ביי די ווילדע ברייטע הימלען און פעלדער, ביי די זומערדיגע פארנאכטען פון איהר קליין שטעדטעלע, ביי די ווייסע, קלארע בלימעלעך, וועלכע זי האט אמאל אזוי ליעב געהאט... אבער עפיס וואס האט שטומערהייד געזאגט איהר ביטער און פעסט, אז דאס אלץ, אלץ איז ניט פון איהר וועלט, ניט פון דער מענשליכער וועלט און לעבען. און דאס אלץ וועט שטום זיין פאר איהר, שטום, אייביג שטום וועט דאס זיין פאר איהר. אייביג שטום — אט ווי דער אומגעלומפערטער קאלטער שטורמ־ווינד איצט אין גאס און ווי די טויטע, קאלטע מויערן אין דרויסען... שטום, שטום, אייביג שטום...

אויף מארגען איז דער שטורמווינד אויפ'ן גאס געווען נאך גרעסער, ווי די פאריגע נאכט.

עס ווערט אנגענומען דאס אבאנאמענט אויף יאהר 1909
אויף די פערשפרייטעסטע טעגליכע צייטונג

„אונזער לעבען"

דריטער יאהרגאנג.

אין וועלכען עס נעהמען אנטייל די בעסטע פובליציסטישע און ליטעראַרישע קרעפטען.

אויסער די פרישעסטע אינפארמאציעס און ספעציעלע ידיעות פון די ערשטע קוועלען, ערקלערט „אונזער לעבען" אין לייט-אַרטיקלען און איבערזיכטען אַלע פאליטישע און געזעלשאפטליכע צייט-פראַגען, ווי איבערהויפט אַלע וויכטיגע פאסירונגען, וואס אינטערעסירען דעם לעזער אלס יוד, מענש און בירגער. פון דער גאסוד. דומע ברענגט „אונזער לעבען" אויסער דעפעשען פון די טעלעגראפען-אַגענטורען, אויך אייגענע

דעפעשען פון איהר ספעציעלען קארעספאנדענט אין דער דומא

טעלעגראפישע מעלדונגען און גענויע בעריכטען וועגען אַלץ וואס קומט-פאר אין דער דומא. און צווישען די דעפוטאַטען.

„אונזער לעבען" איז בעזונדערס אויפמערקזאם צו אַלע פראַגען, וואס קעהרען זיך אן מיט יודען אין רוסלאַנד און אין אויסלאַנד.

„אונזער לעבען" ברענגט איהרע לעזער פיעל ליטעראַרישעס מאַטעריאַל, פעליעטאנען, ערצעהלונגען, ליטעראַרישע איבערזיכטען, קריטיק, הומאר און דעסגלייכען פון אונזערע בעסטע שרייבער.

רעדאַקטאר-אַרויסגעבער ש. האָכבערג.

אַבאָנענטס-פרייז אין רוסלאַנד:

יעהרליך 6 רובל, האַלב-יעהרליך 3 רובל, פיערטעל-יעהרליך 1.50 רובל, א מאנאט 60 קאפ.

פרייז פון א איינצעלנעם נומער נאר 2 קאפ.

Редакція „УНЗЕРЪ ЛЕБЕНЪ", Варшава, Вꙗлькая 48.

Redakcja „UNSER LEBEN", Warszawa, Wielka 48.

עס ווערט אנגענומען דאס אבאנאמענט

אויף דער גרויסער טעגליכער צייטונג

„די נייע וועלט"

וועלכע ווערט ארויסגעגעבען מיט דעם שטענדיגען אנטייל פון די בעסטע יודישע שריפטשטעלער.

די צייטונג, וועלכע איז רייך אין די פרישעסטע און גענויע אינפארמאציעס, ברענגט יעדען טאג אריגינעלע פובליציסטישע לייט-ארטיקלען וועגען אלע פראגען פון יודישען לעבען, א טעגליכע פאליטישע איבערזיכט מיטן נאמען „די וועלט", אריגינעלע קארעספאנדענציעס פון אייגענע קארעספאנדענטען אין פעטערבורג, בערלין, וויען, פאריז, לאנדאן, נויארק און אנדערע גרויסע שטעדט אין דער גאנצער וועלט; ספעציעלע טעלעגראמען פון אייגענע קארעספאנדענטען, טעגליכע פעריעטאנען, ערצעהלונגען, קריטיק און קונסט פון די בעסטע יודישע שרייבער. א גרויסע אבטיילונג פאר סוחרים, מיטן נאמען „האנדעלס-צייטונג", קורסען, פרייזען פון תבואה, מעטאל, האלץ אז"וו.

אין גיכסטען וועט זיך אין די „נייע וועלט" אנהויבען דרוקען

א גרויס ווערק פון שלום-עליכם.

דאס דאזיגע ווערק איז א ריעזען-ארבייט, וועלכע האפט ארום אלע שיכטען פון יודישען לעבען, און נאר אזא גרויסער טאלענט ווי שלום עליכם האט דאס געקענט בעשאפען.

דאס ווערק וועט הייסען:

„אייזענבאהן געשיכטען"

שריפטען פון א קאמי-וואיאזשאר ארויסגעגעבען פון שלום עליכם.

די אייזענבאהן-געשיכטען—דאס איז א מין נייארטיגער ראמאן, א קאליידאסקאפ פון משונה-מאדנע טיפען, א פאנאראמע פון לעבעדיגע בילדער, איינגעטיילט אין בעזונדערע געשיכטען. געשריבען גאר אין דער לעצטער צייט, מיטן בעקאנטען הומאר פון בעקאנטען „שלום עליכם".

די „אייזענבאהן-געשיכטען" זענען געקניפט און געקייטעלט איינע מיט דער אנדערע, דורכגעוועבט מיט איין פאדעם, און דאך איז זיך יעדע געשיכטע א מעשה פאר זיך.

אלע וואך און וואך, וועלען מיר געבען א בעזונדער געשיכטע.

ערשטע אייזענבאהן-געשיכטע.

„קאנקורענטען"

דאס דאזיגע גרויסע נייע ווערק פון „שלום עליכם" איז ספעציעל געשריבען פאר די „נייע וועלט" און ווערט געלעזען מיט דעם גרעסטען אינטערעס.

די צייטונג „די נייע וועלט" האט מיט איהר פארמאט, רייכען און אנשטענדיגען אינהאלט, גלייך פון די ערשטע נומערן שטארק נושא-

ז. י. אָנכי.

צווישען הימעל און ערד.

פערלאג „וועלט-ביבליאטעק"

ווארשא תרס"ט

Типографія „Гацефира“ Панская 40

גַבְרִיאֵל

I.

אויף אנ'איינזאמען, שווערען, אבער גלייכען וועג איז זיך גבריאל ביז איצט — ער איז אלט געווען זיבען און צוואנציג יאהר — גלייך געגאנגען ביי דער זייט פון מענשען און זייער לעבען. דאס לעבען האט איהם פערטריבען פון זיך, און ער האט אליין אנ'איינגענעם וועג פאר זיך בעשאפען ביי דער זייט פון איהם, צווישען הימעל און ערד. ער איז זיך געגאנגען אויף איהם איינזאם, זענענדיג פערנומען מיט זיינע אייגענע מחשבות, ביז וואנען ער האט דערפיהלט, אז ווייטער געהן איז ניטא וואוהין.

פון קינדרווייז אן, ווי נור דער מוח האט אנגעהויבען צו ארבייטען און דאס הארץ האט אנגעהויבען צו פיהלען, האט דאס לעבען געוויזען גבריאל'ן אזוינס, וועלכעס האט געשאפען אין זיין הארצען וועהטאגען און יסורים. אויך מענשען האבען זיך פאר איהם געוויזען אין אזוינע געשטאלטען, וועלכע זיין פערחלום'טע, איידעלע און ערנסטע נשמה האט ניט געקאנט פערליידען. נאך פון זיינע קינדערשע יאהרען אן איז איהם געווען אזוי אנגענעהם אט די דאזיגע מחשבה, וועלכע ער פלעגט הערען פון זיין שטענדיג טרויעריגען פאטער און פון דער תמיד פערחלום'טער מוטער, אז דאס לעבען איז ניט אזא, ווי עס בעדארף זיין, אז דאס אמת'ע לעבען איז דארטען, דארטען אויף יענער זייט הימעל און שטערען, און אז מענשען זענען ניט אזוינע, ווי זיי דארפען זיין; נור אמאל, אמאל זענען אמת'ע מענשען געווען, און עס וועט ערשט קומען אזא צייט, ווען זיי וועלען ווידער ווערען אזוינע, ווי זיי דארפען זיין. אז ער איז עלטער געווארען, האט ער מיט הנאה אזוינס געלערנט אין די יודישע הייליגע ספרים. נאכדעם האבען דאסזעלבע, אז דאס אמת'ע לעבען און די אמת'ע מענשען דארפען נאך אנקומען, געלערנט איהם נאך אנדערע גרויסע, שענע ביכער. און זיין הארץ און מוח איז אינגאנצען פער.

נומען געוואָרען מיט דער מחשבה — דאָס לעבען איז ניט אזא, ווי עס בעדאַרף זיין, און מענשען זענען ניט אַזוינע, ווי זיי דאַרפען זיין.

לעבענדיג פון זעכצעהן יאָהר אָן אַליין, אָהן קיין שום מענשליכע הילף און טרייסט ביי די אַלע אַכזריות'דיגע צוזאַמענשטויסען מיט דעם לעבען און מענשען, האָט אַלץ מעהר און מעהר געוואַקסען אין זיין האַרצען דאָס דאָזיגע בעוואוסטזיין. און זענענדיג בעשאָנקען פון דער נאַטור מיט ניט אַ געוועהנליכען, שאַפענדען מוח, מיט ניט אַ געוועהנליכער, שענער פאַנטאַזיע, מיט אַ צאַרטען, הייסען האַרץ און מיט אַ שטאָלצער נשמה, האָט מיט דער צייט געוועבט זיך און געוואַקסען אין זיין האַרצען אַנ'אַנדער וועלט, אַ צווייטע וועלט, אַ ווייטע פון יענער, פון וועלכער דאָס לעבען האָט איהם דערצעהלט. עס איז אויסגעוואַקסען ביי איהם אין האַרצען אַ וועלט, וועלכע האָט אין זיך געהאַלטען די הויפּט-מחשבה, אַז די ערד און דאָס לעבען אויף איהר דאַרפען אויך זיין אַזוי ריין, אַזוי קלאָר און שען, ווי די הימלען מיט די שטערן אין דער הויך איבער אונזערע קעפּ, און אַז די מענשען אויף דער ערד דאַרפען זיין תמיד שטאַרק, תמיד ריין און שען, תמיד אמת — מענשען אין דער געשטאַלט פון יענעם גאָט, וועלכען די חלומות פון אונזערע עלטערן האָבען פאַר אונז אויסגעוועבט...

זיין נשמה איז געווען פול מיט אמונה און מיט הייליגקייט צו די דאָזיגע זיינע מחשבות, און געהענדיג איינזאַם אויף זיין שווערען וועג, איז ער דאָך געגאַנגען גלייך און פול מיט בטחון, וועבענדיג און בעשאַפענדיג זיין אייגענע וועלט.

אַז די דאָזיגע וועלט האָט זיך אינגאַנצען אויסגעוועבט ביי איהם און ער האָט געוואָלט אַריינברענגען זי אין דאָס לעבען, אויף דער ערד, און ער האָט געוואָלט ווערען אַ נביא פון זיין אייגענער בעשאַפענער וועלט און מענשען, האָט דאָס לעבען אַכזריות'דיג זיך אויסגעלאַכט פון איהם... אַ האָריזאָנט פון אַ פוסטען קאַלטען הימעל-ים האָט ער דערזעהן פאַר זיך, און אַ לאַנגער, לאַנגער וועג פול בעשאָטען מיט געוועלקטע חלומות פון זיין נשמה האָט זיך איהם געזעהען הינטער זיך, און זיין נשמה האָט ניט געהאַט מיט וואָס אָנצופיהלען אָט דעם פוסטען, קאַלטען הימעל-ים פאַר זיך, און האָט ניט געוואוסט מיט וואָס צו פערענטפערן די גזילה פון זיינע חלומות. אויך קיין שום טרייסט האָט איהם דער גאָט פון לעבען ניט געגעבען פאַר זיין צוועהטאָגטע נשמה און האַרץ,

זײַן הױבֿע, שטאָלצע פֿיגור, אין װעלכֿער עס איז געװעזען אַזױנס, װאָס האָט דערמאָהנט אָן אַמאָליגע, אַמאָליגע מענשען, װען צװישען די װילדע בערג און טהאָלען פֿון גאָטס װילדער װעלט זענען אַרומגעגאַנגען מענשען־נביאים מיט נײַע אײגענע בעשאַפֿענע אמונות. איז װי העכֿער און שטאָלצער געװאָרען; זײַנע שװאַרצע, װי סמאָלע שאַרפֿע אױגען האָבען געבלישטשעט מיט לײַדען און מיט קעלט פֿון טױט; אױף זײַנע פֿעסט פֿערמאַכֿטע און נערװעזע ליפּען איז פֿערשטאַרט געװאָרען זײַן תמיד ביטערער, ביטערער שמײכֿעל; אױף זײַן גרױסען און אײדעלען שטערן האָט זיך אַראָבגעלאָזען אַ משונה־דיגער, יודישער, עטװאָס װילדער טרױער און אַ מחשבה, קאַלט װי פֿראָסט, און אונבעװעגט װי דער טױט אַלײן, פֿלעגט אָפֿט דריקען זײַן האַרץ, פֿלעגט מאַכֿען פֿריִרען און פֿערגליװערן זײַן מוח און נױטען אין איהרע שװאַרצע פֿליגלען זײַן נשמה — אַװעקצוגעהן אױף אײביג פֿון דעם לעבען און מענשען; אַלײן מיט דעם אײגענעם װילען אָבגעבען זיך אין די אָרעמס פֿון דעם קאַלטען, קאַלטען טױט...

גבריאל האָט זיך דאַן בעזעצט אין דעם קלײנעם פֿאָרשטעדטעל ד. װאו ער איז געבאָרען געװאָרען, נעבען דער גרױסער און קאָכֿעדיגער שטאָדט נ.; און אײנזאַם, אײנזאַם איז ער געװעזען פֿערנומען מיט זײַן טרױער און לײַדען, װעלכֿע האָבען געװאַקסען בײַ איהם אין האַרצען פֿון טאָג צו טאָג.

און גלײַך עפּיס װי מיט אַ כּונה, כּדי צו מעהרען זײַנע ביטערע מחשבות װעגען מענשען און לעבען, האָט זיך אַזױ משונה צוגעקלעפּט צו גבריאל'ן אין דעם דאָזיגען פֿאָרשטעדטעל ד. אײנער אַ בחור שטײַן. ער איז געװעזען אַלט אַ יאָהר צװײ און צװאַנציג. ער האָט געהאַט אַ געזונדען, אַנ'אָפּענעם פּנים. זײַן קערפּער איז געװעזען געבױט זעהר פֿעסט און געזונד; פֿעסטע און געזונדע פּלײצעם האָט ער געהאַט און אַ שטאַרקע פֿעסטע ברוסט. זײַנע טיפֿע אױגען האָבען אַזױ אָפֿען און קלאָר געקוקט אױף גאָט'ס װעלט. נאָר אונגעװעהנליך, משונה'דיג זענען געװעזען שטײַן'ס הענד. זײ זענען געװעזען נערװעז, ניט געװעהנליך ברײט און לאַנג און פֿון עפּיס ניט געזונדעם, ניט נאָרמאַלעם האָבען זײ דערצעהלט. גבריאל'ן האָט עפּיס דער דאָזיגער שטײַן מיט זײַן געזונדען און פֿעסטען קערפּער, מיט זײַנע ניט געװעהנליכֿע משונה'דיגע הענד, אַ ציה געטהון צו זיך. אױך שטײַן האָט זיך תּיכּף, װי גבריאל איז געקומען אין ד., שטאַרק צוגעבונדען צו גבריאל'ן. ער פֿלעגט

זעהר אפט זיין ביי גבריאל'ן און זיצען ביי איהם אין צימער תמיד שווייגענדיג. און אין זיין שווייגען פלעגט זיך גבריאל'ן פיהלען עפיס-וואס שווערעס. אפט פלעגט שטיין אריינקומען צו איהם ביי נאכט. שטיל פלעגט זיין אין דעם ניט גרויסען גבריאל'ס צימער, און שטיל, שטיל פלעגט ברענען דער לאמפ. וועלכער פלעגט בעלויכטען דאס צימער. גבריאל פלעגט ארומגעהן, ווי זיין שטיי־נער איז, אהין און צוריק, זענענדיג פערנומען מיט זיין טרויער און מיט זיינע מחשבות. שטיין פלעגט זיצען שטום און פלעגט קוקען מיט זיינע אפענע אויגען פאר זיך און, אזוי ווי אלע מאל, ווען שטיין פלעגט זאגען וואס ערנסט, פלעגט ער עפיס משונה א קוק געבען אן דער זייט, א פינסטערער וואלקען פלעגט ארויף אויף זיין שטערן, און ער פלעגט זיך ווענדען צו גבריאל'ן מיט זיין ערנסטער, גראבער און קלארער שטים:

— טאקי אייביג, אייביג וועלען מענשען פון דעם ניט וויסען? ... אייביג? ...

גבריאל פלעגט שווייגען. ער האט געוואוסט די פראגע, וועלכע האט אזוי ניט געלאזען רוהען דעם משונה'דיגען געזונדען מענשען. שטיין האט איהם אמאל דערצעהלט פון זיין לעבען, וועלכעס איז געוועזן אזא אומרוהיגעס און האט אין זיך געהאלטען א ציעל, צו וועלכען ער איז געגאנגען גלייך: ער האט געזוכט אנ'ענטפער אויף די איין פראגע. ער פלעגט ניט קאנען איינזיצען אויף איין ארט. ער איז שוין געוועזן אין זיין לעבען בעגייסטערט מיט פערשיעדענע גלויבענס און מענשליכע האפנונגען וועגען דעם לעבען און מענשען, ער האט געפרובירט פערנעהמען זיך מיט פערשיעדענע ארבייטען; ער איז געוועזן א לעהרער, אומגעפאהרען אויף קאנדיציעס. געוועזן א צייט אנ'ארבייטער און האט געארבייט אין א פאבריק, פערנומען זיך מיט שאפען ליכטיגקייט אין די מוחות פון די אומגליקליכע, פערביטערטע, דערשלאגענע קנעכט אויף דער וועלט און פלאנצען אין זיי א רצון און א האפענונג פון א בעסערען, ליכטיגערען, פרייערען לעבען ... נאר גארניט האט איהם ניט בערוהיגט. וויסען וויל ער וועגען דעם, וואס לאזט איהם אזוי ניט רוהען.

— פאראן א גאט, צי ניט? ... — פלעגט שטיין פרעגען מיט זיין ערנסטער, גראבער און קלארער שטים — פאראן א גאט? ...

גבריאל פלעגט ארומגעהן אין צימער אהין און צוריק און

פלעגט שוויַיגען. ער האָט געוואוסט, אַז בערוהיגען אָט דעם משונה'דיגען מענשען איז ניטאָ מיט וואָס. עפּיס־וואָס אַזוינס קלאָרעס און גלייַבעס, וועלכעס קאָן ניט ליידען קיין שום טונקעלעס, קיין שום נעבעל סיי אין לעבען, סיי אין זיינע מחשבות, איז געווען ביי דעם מענשען אין מוח, אין האַרצען. עפּיס־וואָס אַזוינס פון יענער זייט פון דער מענשליכער לאָגיק. גבריאל האָט געוואוסט, אַז בערוהיגען קאָן איהם נור אַזאַ גלייַכער, געוויסער און קלאָרער ענטפער, אָט אַזוי ווי גלייך, געוויס און קלאָר איז זיין פראַגע, וועלכע פערגליווערט אַזוי זיין נשמה. גבריאל'ן פלעגט זיך אַזוי ביטער קלערען וועגען דעם געזונדען, שטאַרקען מענשען, וואָס ווי אַ מוראָ'דיגע וואַנד, איבער וועלכער ער קאָן בשום אופן ניט אַריבער, שטעהט און טיילט פונאַנדער צווישען איהם און צווישען דעם לעבען, מענשען, ערד און הימעל...

אַז שטיין פלעגט אוועקגעהן און גבריאל פלעגט בלייַבען אַליין, פלעגט איהם אַזוי פרעסען זיין מוח, זיין האַרץ. און גלייך עפּיס אָט ווי שטיין מיט זיין משונה'דיגער נשמה פלעגט בעשטימען ביי גבריאל'ן אין האַרצען זיינע ביטערע מחשבות וועגען דעם לעבען, און אַזוי דריקען פלעגט דאַן זיין נשמה זיין אייגענער טרויער און זיינע אייגענע וועהטאָגען, און אַזוי פערנומען פלעגט ער דאַן זיין מיט דער ביטערער, בייזער און קאַלטער מחשבה — אוועקצוגעהן אויף אייביג פון דעם לעבען און מענשען; איבערגעבען זיך אַליין, מיט דעם אייגענעם ווילען, מיט זיינע אייגענע הענד דעם קאַלטען, קאַלטען טויט...

II.

לעבענדיג אַזוי איינזאַם און זענענדיג אַזוי פערנומען מיט זיינע טרויעריגע, קאַלטע און בייזע מחשבות, האָט גבריאל אָנגעהויבען צו בעקומען בריעף פון זיינער אַנ'אַלטער בעקאַנטער מינען. די בריעף זענען געווען אומגעריכט פאַר איהם, און ניט געריכט זיך האָט ער אויף דעם, וואָס אין זיי איז געווען געשריבען. די בריעף האָבען אָנגעהויבען אויפצווועקען אין זיין האַרצען אַלטע איבערלעבונגען, וועגען וועלכע איהם האָט זיך געוואָלט קלערען, אַז זיין נשמה ווייס שוין איצט פון זיי ניט, און וועגען וועלכע איהם איז געווען ביטער צו דערמאָהנען זיך איצט.

[illegible]ינע איז געווען פון דעמזעלבען פאַרשטעדטעל ד., פון

וואנען עס איז געוועזן גבריאל. ווען גבריאל איז אלט געווען א
יאהר צוואנציג און אין זיין הארצען האט שוין דאס לעבען פער-
זייהט א סך טרויער און ביטערניש, און מינע איז אלט געווען א
יאהר אכטצעהן און האט אקארשט געענדיגט גימנאזיע, האט ער
דערפיהלט אזוינס צו איהר, וועלכעס האט געשאפען ליבטיגעס
אין זיין נשמה, וואס איז פול געווען מיט טרויער. זענענדיג פון
דער נאטור, ווי אלע איינזאמע, פערטרויערטע מענשען, אנ'איינ-
געשלאסענער אין זיך, האט ער געוואלט, אז מינע זאל פון דעם
ניט בעמערקען. מינע, גלייך ווי ער האט איהר וועגען דעם גע-
מאכט וויסען, האט ווי מיט א קלארער, בערעכענטער כונה פער-
האלטען זיך צו איהם ניט געוועהנליך קאלט. און וואס מעהר אין
זיין הארצען האט געוואקסען די דאזיגע בעציהונג צו איהר, אלץ
קעלטער און פרעמדער איז זי געווען צו איהם. און ווען די דאזי-
גע איבערלעבונג אין זיין הארצען האט אנגעהויבען צו פאדערן פון
איהם, אז ער זאל זי אויפדעקען פאר איהר, האבען זיך דאן זיי-
נע אויגען ווי פלוצלונג ברייטער אויפגעעפענט, און זיין נשמה
האט דערפיהלט, אז עס ווערט אין איהר בעשאפען עפים אזוינס,
וועלכעס ער וויל עס אזוי ניט, און ער מוז עס, ער מוז עס ארויס-
רייסען אינגאנצען פון זיין הארצען. ער האט פלוצלונג דערזעהן
זיך צו פעסט שטעהענדיג אויף דער ערד, און ער האט דערפיהלט.
אז אויב ער וועט לאזען פריי וואקסען אין זיין נשמה זיינע בע-
ציהונגען צו מינען, וועט עס צו פיעל צושמידען איהם צו דעם
לעבען און מענשען, וועלכע האבען איהם אזוי געשטויסען פון זיך,
און וועלכע האבען אין זיין נשמה געשאפען נור איין מחשבה,
אז זיי דארפען זיין אנדערש. א שווערע און א שטארקע מלחמה
איז איהם דאן אויסגעקומען צו האלטען מיט זיך. און דאן ווען
ער האט שוין געפיהלט זיך פריי פון מינען און פון דער נייער
בליהונג אין זיין הארצען, האט ער איינמאל געהענדיג מיט איהר
צוזאמען אויף א פרייען ברייטען פעלד אין איינעם א ליעבען זומער-
פארנאכט, ווען עס ראנגלען זיך אזוי ווייך און ליעב די שאטענס
פון דער באלד אנגעקומענער נאכט מיט דעם ליכט פון טאג,
דערצעהלט איהר, אליין ניט וויסענדיג פאר וואס, וועגען דעם,
וואס עס איז פארגעקומען אין זיין הארצען. אז מינע האט דאס
דערהערט פון איהם, איז זי פלוצלונג, אזוי אומגעריכטערהייד
פאר איהם, ווי אינגאנצען אומגעענדערט געווארען. איהם האט
דאן אויסגעוויזען, אז ער האט מיט אמאל דערזעהן פאר זיך גאר

אנ'אנדערע, ניט אט די, וועלכע ער קען און וועלכע איז איהם אזוי טייער. ער האט דערזעהן פאר זיך ניט אט דאס וואוילע, ליכטיגע, כשר'ע, אכטצעהן-יאהריגע קינד, נאר שוין גאר אינגאנצען אנ'אויסגעוואקסענע פרוי. אויף זיין האלב שמייכעלדיגען, פרייען, לייכטען וידוי האט זי איהם אזוי ערנסט און בייז געמאכט וויסען, אז ער זאל זיך ניט דערוועגען צו טראכטען עפיס-וואס ניט געוועהנליכעס וועגען איהרע בעציהונגען צו איהם. ער האט זי דאן ניט פערשטאנען. אויך עפיס-וואס לעבערליכעס האט ער געזעהן אין איהרע שטרייננגע ווערטער און בייזען פנים. זיך האט ער דאן געפיהלט אזוי פריי און גלייך, ווי אט דאס, וואס עס איז פארגעקומען צווישען זיי, האט נאך מיט געהאלפען ארויסרייסען איצט פון זיין הארצען דאס לעצטע קערנדעל פון דער דאזיגער בליהונג, פון דאמאלסט אן האט מינע אנגעהויבען אזוי בייז צו בעגעהן זיך מיט גבריאל'ן, און איהר בייזקייט, אליין ניט וויסענדיג דייטליך פאר וואס, האט געוועבט אויך אין זיין הארצען אזא משונה'דיג בעציהונג צו איהר. עפיס א שנאה צו איהר, אנ'אונערקלערליכע פאר איהם אליין, האט וואו טיעף, טיעף אין זיין הארצען אנגעהויבען געבארען צו ווערען. עפיס-וואס אזוינס אומגעלומפערטעס האט זיך גענומען פלעכטען און האט געוואקסען צווישען זיי ביידען.

אין גבריאל'ס שווערען, טרויעריגען לעבען איז צוגעקומען פון דאן אן מינע מיט זייערע בעציהונגען צווישען זיך. און דער גאט פון לעבען, וועלכער האט תמיד ניט געלאזען איינרוהען זיי ביידען אויף איין ארט און זיי ביידען געווארפען פון איין שטאדט אין די צווייטע, פלעגט ווי מיט א טייוועלשען כיון אפט, זעהר אפט זיי ברייננגען צוזאמען. די בעציהונגען צווישען זיך ווען זיי פלעגען זיך טרעפען צוזאמען פלעגט זיין פערשידען. דאס רוב פלעגען זיי זיך בעגעגענען ווי צוויי גרויסע שונאים, אליין ניט וויסענדיג אויף קלאר, וואס האט ווער צום צווייטען. עס פלעגט אויך טרעפען ווען, אז איינעמס א ליכטיגער שמייכעל פלעגט אזוי גלעטען און בערוהיגען דעם צווייטענס הארץ און א מאל פלעגט רוהען א שטילע, רוהיגע, פריינדליכע בעציהונג צווישען ביידען פון אויסוועניג, און א ווילדען צארן, א ווילדע הנאה פון דעם צווייטענס טרויער, פון דעם צווייטענס וועהטאגען פלעגט יעדערער טראגען טיעף, טיעף בעהאלטען אין זיין הארצען. גבריאל'ן איז דאס אלעס אזוי שווער געווען צו ליידען. ער האט געפיהלט, אז

אין די דאָזיגע בעציהונגען צווישען איהם און מינען איז פערפלאָכטען אַזוי פיעל ניט ערנסטעס, פאַלשעס און ניט שענעס. און זיין נשמה פלעגט זיך נור בערוהיגען, פערטיעפענדיג זיך אין זיין מחשבה, וועלכע פלעגט ווי אַ היילונג זיין פאַר זיין ביטערע נשמה אין אלע שווערע מינוטען פון זיין לעבען — אַנדערע מענשען דאַרפען זיין און אַנדערש דאַרפען מענשען לעבען.

אָט די אַלע איבערלעבונגען האָבען מינעס בריעף ביי גבריאל'ן אין האַרצען אַזוי לעבענדיג אויפגעוועקט. איצט ווען דאָס לעבען האָט אַזוי אַכזריות'דיג דערצעהלט גבריאל'ן, אַז דאָס וואָס האָט ביז איצט גענעהרט און געשפּייזט זיין ביטערע נשמה; דאָס צוליעב וואָס ער האָט געלעבט זיין שווערעס, איינזאַמעס לעבען ביז איצט און האָט געגרייט זיך לעבען צוליעב דעם אויף וויַיטער, איז דאָס נור אַזוינס, וואָס דאָס לעבען און מענשען קאָנען פון דעם נור אַכזריות'דיג שמייכלען און לאַכען; איצט ווען גבריאל האָט פאַר זיך דערזעהן אַזאַ פוסטען, פוסטען, קאַלטען האָריזאָנט, איז אַזוי שווער געווען פאַר איהם צו דערמאָהנען זיך דאָס, וואָס עס איז פאָרגעקומען צווישען איהם מיט מינעס זיין נשמה האָט איצט מעהר געפאָדערט אַנ'ענטפער אויף די דאָזיגע משונה'דיגעס, וואָס איז פאָרגעקומען צווישען זיי און נאָך מיט מעהר צאָרן ווי פריהער פלעגט ער טראַכטען וועגען די דאָזיגע איבערלעבונגען, נאָר צוזאַמען מיט דעם, ניט ווילענדיג פאַר זיך אַליין, האָבען די דאָזיגע בריעף געוועקט אין זיין האַרצען די ערינערונגען וועגען מינען און זייערע בעציהונגען צווישען זיך. ער פלעגט זעהר אָפט קלערען וועגען דעם, וואָס איז פאָרגעקומען צווישען זיי, וועגען איהר אַליין, און זעהר אָפט פלעגט ער זי זעהן, חלום'ענדיג אויפ'ן וואָהר, ווי אָט, אָט שטעהט זי נעבען איהם אָט אַזאַ; אַ וועלכע ער האָט זי געזעהן דאָס לעצטע מאָל מיט אַנדערטהאַלבען יאָהר צוריק. זי האָט געהאַט אַ ליעבע, אַ לייכטע, שענע פיגור. איהר פּנים איז געווען וויַיס ווי מילך און גערוהט האָט אויף איהם אַ ליעבע, צאַרטע, לייכטע מיעדקייט. עס פלעגט טרעפען, אַז ער פלעגט ווען ווערען בעוועגט מיט אַ חן'עוודיגער, ליעבער, לייכטער ראָזער רויטקייט. און דאַן האָבען איהרע אויגען דערצעהלט פון עפּיס-וואָס ווילדעס אין איהר נשמה. האָר האָט זי געהאַט לאַנגע, שענע און וויַיכע, עהנליך מיט זייער פאַרב צו קלאָרע, גוט אויסגעקלאַפּטע ליין, און נאָך וויַיסער פאַר זיי, און אַזוי קלאָר, וויַיך, זיידענס וויַיך זענען זיי געווען. איהרע

אויגען האבען געהאט א פארב פון די קליינינקע, ליעבענקע בלאהע קאראסקעס אין פריהלינג, און אזוי רוהיג, טיעף זענען זיי געווען. ווען זי פלעגט לאכען, פלעגען איהרע אויגען אזוי בלישטשען, און ווען זי פלעגט זיין טרויעריג, פלעגען איהרע נערוועזע, דינע נאר פולע בלוט-ליפען אזוי בייז זיין.

און מינעם בריעף צו גבריאל'ן זענען געווען דורכגעדרונגען מיט א ביטערען קלאגען-זיך אויף עפים-וואס אזוינס, וואס זי האט פארביי געלאזען אין איהר לעבען און ווי מחילה האט זי געבעטען פון איהם, וואס אומזיסט, אליין ניט ווילענדיג, האט זי ווען געמאכט שווער אויף זיין הארצען, האט געזיהט ווען וועהטאגען אין זיין נשמה. א משונה'דיגע זיכערקייט האט זיך אין איהרע בריעף געהערט, אין דעם, אז זי איז איהם טייער, נאר צוזאמען מיט דעם איז אין זיי געווען אזא וויינענדיגעס געבעט, ווי נור פרויען און קינדער זענען פעהיג אויף דעם, א געבעט פון איהם אויף אזוינס, וואס נור ביי איהם אין האנד איז עס. אויך געקלאגט האט זי זיך פאר איהם אויף א משונה'דיגע עלענדקייט און אויף א שרעקליכען בית-הקברות ביי איהר אין הארצען. מאדנע פריי האט זי דערצעהלט איהם וועגען דעם, אז זי האט נאך קיינעם ניט ליעב געהאט ביז איצט, אז זי האט ניט בעגעגענט אין לעבען נאך וועמען מיט אזא רייגער נשמה ווי ער, מיט אזא שטאלצען גלויבען אין די אייגענע מחשבות; אז זי בייינקט אזוי נאך איהם, און אז ער איז דער איינציגער מענש אין איהר לעבען, אין וועמען זי גלויבט, און ווען זי גלויבט אין איהם איז איהר דאן אזוי גרינג, אזוי גוט.

ענטפערן איהר עפעס קלאר און דייטליך פון זיין זייט וועגען דעם, וואס ער האט געפיהלט, אז זי האט איהם אזוי קלאר און דייטליך ארויסגעזאגט אין איהרע בריעף, האט גבריאל ניט געהאט וואס. צו פיעל ביטער איז געווען זיין נשמה און צו פיעל מיט צארן און מיט טרויער האט זיך איהם געקלערט וועגען דעם, וואס איז פארגעקומען צווישען זייביידען ביז איצט. אויך איהר עלענדקייט, אויף וועלכע זי האט זיך אזוי געקלאגט אין איהרע בריעף, און דער רחמנות, וועלכען זיי האבען געוועקט ביי איהם אין הארצען צו איהר, האט עפים ווי אבגעטריבען איהם פון איהר און האט איהם אזוי נעשראקען אט אזוי, ווי זיין אייגענער פוסטער הימעל-ים. וועלכער האט זיך איהם געזעהן פאר זיך, און וואס קעלטער זיינע בריעף זענען געווען צו איהר אלץ הייסער און מיט

מעהר געבעט אויף הייסקייט פון איהם זענען געוועזן איהרע בריעף, ביז וואנען זי האט איהם געשריבען, אז זי וועט קומען צו זיך אהיים. זי מוז זעהן זיך מיט איהם און דארף איהם דערצעהלען אזוינס, וואס שרייבען וועגען דעם קאן מען ניט.

III.

מינעס קומען האט געשראקען גבריאל'ן. איהם האט זיך געדוכט, אז צו וויים איז ער שוין פון איהר, און אז ווען ער וועט זיך איצט מיט איהר בעגעגענען, וועט זי וועקען אין זיין הארצען אזוי פיעל ניט גוטעס צו זיך. נאר דאך איז ער געווען גרייט צו בעגעגענען זי ווארים און גוט. און וואס נעהנטער עס איז געווארען דער טאג פון איהר קומען, אלץ מעהר איז געוואקסען אין זיין הארצען א גוטעס, ווארימעס געפיהל צו איהר. ווען א מענש פיהלט זיך אזוי עלענד, אט ווי זי דערצעהלט וועגען זיך אין איהרע בריעף, ווען א מענש רעדט צו דיר מיט אזא שפראך, ווי זי רעדט צו איהם איצט, דאן דארפסט דו פערגעסען דיינע חשבונות מיט איהם און ריידען צו איהם מיט א מענשענשפראך און קוקען אויף איהם מיט מענשען-אויגען. אפילו עפיס ווי א צו פרידענקייט האט אנגעהויבען צו געבארען ווערען אין זיין הארצען פון דעם, וואס זי קומט; דאס ערשטע מאל, זינט זיי קאנען זיך וועלען זיי בעגעגענען זיך ווי מענשען, ווי ריינע, פרייע מענשען. אלץ צווישען זיי וועט זיין פריי, ריין און אהן א שפור פאלשקייט. און אזוי ווי זי רעדט און איהרע בריעף צו איהם פריי און אפען וועגען זיך און וועגען איהרע בעציהונגען צו איהם, אזוי פריי וועט ער זיין פאר איהר אין אלע זיינע איבערלעבונגען, וואס האבען נאר א שייכות צו איהר, און ער וועט איהר פריי און אפען ערקלערען, פאר וואס ער קאן איצט ניט ענטפערן איהר פון זיין זייט דאסזעלבע, מיט וואס זי ווענדט זיך צו איהם.

עס איז געקומען מינע. באלד ווי זי איז געקומען, האבען זיי געזעהן זיך. און אזוי אומגעריכטערהייד פאר גבריאל'ן האט ער שוין פון דעם ערשטען מאל זעהן זיך מיט איהר אנגעשטויסען זיך אויף אזוינס, וואס אפילו ניט דאס ערשטע מאל קומט דאס פאר צווישען זיי, נאר אויף וואס ער האט זיך דאס מאל אזוי ניט געריבט. ווען מינע האט איהם דערזעהן, האבען איהרע אויגען פרעליך א שיין געטאן, איהר קערפער האט א ווילדע בעוועגונג גע-

מאכט , און ווי א שטראם פון ווילדקייט האט איהם אינגאנצען דורכגעדרונגען . און גלייך ווי גרייט איז זי געוועזען אט ווי א קליינעם , נאיוועס קינד צו ווארפען זיך אינגאנצען צו איהם . נאר עפים-וואס , ווי אומגעריכטערהייד פאר איהר אליין , האט זי אבגעהאלטען פון דעם . זי האט משונה א קוק געגעבען אויף איהם . ער האט דערפיהלט , ווי איהר בליק דרינגט אריין אזוי טיעף אין זיין הארצען , אט גלייך ווי ביז'ן תהום פון זיין נשמה , און פלוצלינג האט איהר פנים אנגעהויבען גלייך צו ווערען , און אזוי קאלט האט איהר האנד געענטפערט אויף זיין הייסען און שטארקען דריקען איהר האנד . און פון מינוט צו מינוט , וואס אלץ ווייטער זיי זענען געזעסען צוזאמען , אלץ מעהר און מעהר האט איהר קול , איהרע אויגען און איהר גאנצער פנים עפים גלייך ווי מיט א כונה דערצעהלט איהם , אז ער זאל וויסען זיין , אז זי בעגעגענט איצט איהם אזוי ווי אלע מאל , ווי אלע מאל ביז איצט . גבריאל האט זי ניט פערשטאנען און האט זיך עפים געפיהלט משונה פערלארען . ער האט געפיהלט , אז וואס מעהר זיי זיצען אזוי ביידע צוזאמען , קוקען אזוי משונה איינער אויף דעם צווייטען און שמועסען ביידע מיט אזוינע שווערע אומגעלומפערטע נשמות איינער געגען דעם צווייטען , אזוי נאריש אומגעלומפערט ווערט זייער שמועסען און אזוי קלעפט זיך עס ניט א ווארט צו א ווארט , און אזוי שווער איז זיי ביידען , און אלץ מעהר און מעהר הויבט אן אויפוועקען זיך אין זיין הארצען א שארפער כעס אויף איהר , אליין ניט וויסענדיג פאר וואס . ער האט אפילו געפרעגט ביי זיך אליין , וואס וויל ער פון איהר ? איידער ער האט זי דערזעהן , האט ער דאך אזוי פעסט בעשלאסען ביי זיך , אז ער איז שוין ווייט פון איהר . ער האט אויך בעשלאסען ביי זיך צו זאגען דאס איהר אפען און פריי . און איצט , ווען אויך זי דערצעהלט איהם , אז אויך זי איז ווייט פון איהם , ווייט און פרעמד , שאפט זי מיט דעם אזא צארן אין זיין הארצען ... נאר דער דאזיגער חשבון האט איהם גאר נישט בערוהיגט . און אזוי האט עפים-וואס משונה געדריקט זיין הארץ . אויך האט ער זיך עפים פלוצלינג דערפיהלט אזוי נאריש , אזוי קליין און לעכערליך... ער האט דערפיהלט אין זיין הארצען אזוינס, וועלכעס א מענש פיהלט , ווען ער איז גרייט , נאך יענעמס לאנגען און שטארקען געבעט , צו טאן א טובה איהם . דיין הארץ איז שוין פארויס פול מיט דעם געפיהל , וועלכעס בערוהיגט און בערוהיגט און גלעט אזוי דאס מענשליכע הארץ , אז דו טהוסט

וואס גוטעס . . . און ווען דו ביסט שוין אט , אט גרייט צו טהון די גוטע זאך פאר דעם צווייטען, זאגט מען דיר פלוצלינג , אז דיין גוטעס איז גאר ניט נויטיג , מען האט דאס גאר ניט געדארפט און מען בעט פון דיר אזוינס ניט . . . און וואס נאך ? — דו , דו אליין דארפסט בעטען וואס פון דעם צווייטען . . . און עס האט טאקי אט ווי אקארשט־א נייע געבארענעם געפיהל ביי איהם אין הארצען אזוי אכזריות'דיג דערצעהלט איהם , אז ער האט אויף אנ'אמת וואס צו בעטען ביי איהר : אזוי טיעף זענען געווען איהרע אויגען , איהר פנים איז געווען אזוי פול מיט אזוינס , וועלכעס קאן בערוהיגען א צווייטען , און אזוי , דאכט זיך איהם , וואלט איצט איינשטילען זיין אומרוהיגע , ביטערע נשמה , א וויי־כער בליק פון איהרע טיעפע, טיעפע אויגען , א ליעבער שמייכעל אויף איהר ליכטיגען, ליעב איינגעמאטערטען פנים, און א הייסער גוטער גלעט פון איהרע ווייסע , עטוואס נערוועזע הענד מיט די לאנגע, שענע פינגער איבער זיין קאפ , וועלכער איז אזוי פול מיט ביטערע הארצרייסענדע מחשבות .

און מינע האט זיך געהאלטען צו איהם אזוי קאלט און אזוי וויים פון איהם . אויך האט זי עפים ווי אין מיטען די רייד און מיט עטוואס א שרעקענדיגען קול דערצעהלט איהם , אז ביז דעם לעצטען טאג פאר איהר ארויספאהרען א היים , האט זי ניט גע־וואוסט אויף בעשטימט, אז זי וועט קומען אהער . גיכער וואלט זי בעשטימען ניט צו קומען איצט א היים , נאר זי האט ער־האלטען א בריעף פון איהרע עלטערן , אין וועלכען זיי האבען זי אזוי געבעטען צו קומען , און זי האט ניט געקאנט אבזאגען זיי אין דעם , און אז עס קאן זיין , אז באלד וועט זי צוריק אוועק־פאהרען .

פול מיט ביטערע מחשבות און ווי א פערשיכור'טער , אליין ניט וויסענדיג קלאר פון וואס , איז גבריאל אוועק פון מינען . ביי זיך אין צימער האט ער געפונען שטיין'ען , זיצענדיג טיעף פער־טראכט אין מחשבות . גבריאל האט זיך דערפרעהט , דערזעהענ־דיג איהם , — אזא ביטערע עלענדקייט האט געפרעסט זיין הארץ , און אז שטיין האט איהם באלד , ווי ער איז געקומען , דערצעהלט מיט א טרויריגען קול , אז ער פאהרט אריבער אין שטאדט , האט דאס גבריאל'ן אזוי פערדראסען . גבריאל'ן האט עפים אזוי גע־שראקען זיין איינזאמקייט .

— צוליעב וואס ? — האט גבריאל ביטער געפרעגט .

— איך ווייס אויך ניט, — האט שטיין ערנסט געזאגט — איך קאן שוין אויך דא מעהר ניט איינזיצען. עס דריקט עפּיס אזוינס אין הארצען. עס ווערגט די נשמה...

— אלע, אלע לעבען דאך ... און איך קאן ניט... — האט שטיין ביטער און ערנסט גערעדט נאך א ווײַלע שווייגען. — איך בין געזונד, שטארק, איך קאן א סך הונגערן, איך בין גרייט צו ליידען אלץ, איך קאן אריבערטראגען א סך, א סך מיט מיין געזונדען, שטארקען קערפּער, און איך בין אויף אלץ גרייט, נאר... עס ווערגט מיין נשמה צו וויסען אויף בעשטימט, קלאר אט אזוי, ווי בעשטימט און קלאר עס איז פאר מיר, אז איך בין דא אויף דער וועלט, אז איך געה ארום, אז איך זיץ, אז איך רייד, — צו פארהאן א גאט, צו ניט?... מענשען, די ערד, די הימלען, דאס לעבען. — צוליעב וואס איז דאס אלץ?... צוליעב וואס איז אט די מאוים'דיגע בעוועגונג אין דער מאוים'דיגער פּוס־טער אייביגקייט?... צוליעב וואס בעוועגט זיך אלץ, צוליעב וואס געהען ארום אלע, צוליעב וואס ריידען אלע, צוליעב וואס לעב איך, איהר, אט דאס דאזיגע קליינע פארשטעטעל און די גרויסע קאבעדיגע שטאדט נעבען איהר, אלע, אלע. — צוליעב וואס און וואס איז דאס אזוינס?... פּוסט, פּוסט ווערט דאס אלץ פאר מיך... פּוסט, אומבעוועגליך און טויט... טויט... צי פאר־האן א גאט?... יא... יא... צי ניט?... מיך ווערגט אזוי די גאנצע אייביגקייט מיט אלץ, וואס אין איהר געפינט זיך... עס ווערגט מיך... עס ווערגט...

גבריאל איז ארומגעגאנגען איבער'ן צימער, האט ביטער געקוקט אויף שטיין'ס געזונדען, שטארקען קערפּער, אויף זיין גע־זונדען אפּענעם פּנים און משונה־אפּענע אויגען און האט געשוויגען. שטיין מיט זיינע טענות האט נאך קעלטער און ביטערער געמאכט זיינע קאלטע און ביטערע מחשבות וועגען דעם לעבען און מענ־שען. אז שטיין איז אוועק, איז גבריאל ארויס אויפ'ן גאס און האט זיך אוועקגעזעצט אויפ'ן בייגקעל פאר דעם הויז, אין וועלכען ער האט געוואוינט. עס איז געוועזען שפּעט אין דער נאכט. שטיל און שטום איז געוועזען ארום. א טיעפע נאכט פון א באלד אנגע־קומענעם פריהלינג האט געשוועבט אויף דעם קליינעם פארשטעד־טעל מיט זיינע הייזער, וויים צוואָרפענע איינס פון דעם צווייטען. דער שניי האט שוין אין גאנצען פערלאזען די ערד, וועלכע איז געוועזען פייכט און האט ווארים געאטהעמט. די בוימער צוואָרפענע

צווישען די הייזער און אויך צוזאמענגעקליבענע עטליכע צעהנדליג צוזאמען, אויף א הויכען בערגעל, ניט ווייט פון גבריאל'ן, געגענאיבער דעם ביינקעל, אויף וועלכען ער איז געזעסען, זענען פערהילט געוועזען אין דער שטומער, שווארצער נאכט. זייער משונה הייליקייט האט עפּיס ווי פון א ווילדער יוגענד דערצעהלט, און גלייך ווי אינעווענינ אין זייערע פייכטע הערצער האבען זיי א סוד פון גליק פאר זיך געטראגען, א סוד, אז באלד, באלד וועלען זיי זיך אנטהאן אין גרינע פרישע שמעקענדיגע בלעטלעך און זיי וועלען זיך באדען אין דעם ליעבען, גוטען און שענעם פריהלינג. אויף דעם שטילען, שטומען הימעל האבען לאנגזאם און שטום געבלאנזשעט אהן א ציעל און אהן א וועג גרינגע, לייכטע וואלקענס. בלאנזשענדיג איבער דעם גרויסען, גרויסען הימעל. פלעגען זיי ארויפבלאנזשען אויף דער שטומער בלאסער לבנה, פלעגען פערבלייבען אויף איהר א ווײלע און פלעגען ווידער ארײנלאזען זיך אין דעם גרויסען שוים פון דעם גרויסען, גרויסען הימעל, ניט ווייט פון גבריאל'ן געגענאיבער אויפ'ן בערגעל נעבען א בוים האט זיך געאיילט א קליינינקעם, ווייסינקעם קאראסקעלע ארויסצושפּראצען אויף גאטס וועלט, און פון איין וואלקען ביז דעם צווייטען פלעגט עס ווערען בעגאסען מיט דעם ליעבען, ווייסען, קלארען לבנה־שיין. פון צייט צו צייט פלעגט זיך הערען ארויסגיסענדיג זיך אין דער טיעפער, שטומער נאכט, דארטען וואו עס הויבט זיך ארויף א גרינגער און א ווארימער נעבעל, ווי עפּיס א מוטערס א קוש — דאס האט זיך דער שטילער און קלארער טייך געקושט דארט אין דער פינסטער מיט זיינע ברעגען; פּפּ—קלא, פּפּ — קלא פלעגט זיך ארויסגיסען אין דער נאכט. עס האט זיך געטראגען דורך די נאכט, צווישען הימעל און ערד, און עס האט זיך סודות'דיג געשארט, ווייך און פאמעליך צווישען די הייזער, די בוימער, איבער די דעכער, איבער דער ערד עפּיס אזוינס פול מיט סוד, וועלכעס האט ווי וואס ערנסט געזוכט אין דער דאזיגער טיעפער נאכט, גלייך ווי צוזאמענגעקליבען האט עס צווארפענע נאכט סודות, פערוואלגערטע שטיקלעך נאכט מחשבות און האט זיי אוועקגעשלעפּט מיט זיך ערגיץ אין א טיעפען, טיעפען ארט צו בעהאלטען זיי...

גבריאל איז געזעסען און האט געקוקט אויף גאטס וועלט, און זיין הארץ איז געוועזען אזוי פערשיכורט פון וועהטאג און יסורים. איהם האט וועה געטאן זיין הארץ פאר שטיין'ען, וועלכער

איז היינט געווען אזוי אויפגערעגט. אויך אזוי ניט געלאָזען רוהען האָט זיין צוועהטאָגדיגע נשמה דאָס, וואָס עס איז פאָרגעקומען היינט צווישען איהם מיט מינען. און אזוי ביטער, ביז וועהטאָגען ביטער האָט איצט איהם וואָס דערמאָהנט און בעשטימט, אז פון זיינע חלומות און מחשבות ביז אהער האָבען דאָס לעבען און מענשען נור אכזריות'דיג געלאַכט... און לעבען איז ער ביז איצט געווען אזוי איינזאַם, איינזאַם און עלענד... איהם האָט זיך ביטער געוועקט אַ מחשבה אין זיין האַרצען וועגען דעם, אז ער מיט מינען זענען פון פערשידענע וועלטען, וואָס זענען ווייט איינע פון דער צווייטער. מינע איז אַ מענש פון דעם לעבען, וואו איין טאָג איז אזוי ניט ענהליך אויף דעם צווייטען, וואו איין מחשבה איז אזוי פערשידען פון דער, וועלכע קומט נאָך איהר, און יעדעס געפיהל האַלט אזא מלחמה מיט דעם, וועלכעס איז געווען פאַר איהם און וועלכעס עס האָט אָט ערשט מנצח געווען... און ער — אַ מענש, וואָס איז אזוי געלאָפען פון אזא לעבען און האָט ביי זיך בעשאַפען אַנ'אַנדער לעבען פאַר מענשען, אַ לעבען, אין וועלכען אלע מחשבות זייערע, אַלע טעג, אלע געפיהלען, אַלץ דאַרף זיין אויסגעבונדען און דורכגעדרונגען מיט איין הויפט-מחשבה, מיט איין עיקר-געדאַנק... מינע איז אַ מענש פון דעם לעבען, וועלכעס האָט אין זיין האַרצען נור געשאַפען וועהטאָגען און יסורים און וועגען וועלכען ער האָט געפיהלט ביז איצט, אז אזוי פאַלש איז עס און אזוי דורכגעדרונגען איז עס מיט נידריגקייט און פוסטקייט... איהם האָבען זיך ווי אָט נעבען זיך געהערט מינעס ווערטער, טראָגענדיג זיך אין אויר: „ווען ניט די עלטערנס בריעף, וואָלט איך געווים ניט געקומען איצט אַ היים"... ביי איהם אין האַרצען האָט וואָס ביטער געשריען: ניט אמת, ניט אמת... מינע, אין דיינע בריעף האָסטו מיר וועגען אַנדערש וואָס דערצעהלט... ניט אמת... אויך האָט עפּיס-וואָס ביי איהם אין נשמה אזוי פעסט בעשטימט און דערצעהלט איהם, אז דאָס מאָל זעהען זיך מיט מינען וועט ניט אריבער ווי אלע מאָל, ווי ביז איצט... עפּיס-וואָס אזוינס וועט פאָרקומען צווישען זיי. עס מוז פאָרקומען... און אזוי ביטער, אכזריות'דיג ביטער האָט געגאָגט זיין נשמה. און די שטומע וואָלקענס אין דער הויך, איבער דעם גרויסען, גרויסען הימעל האָבען געבלאָנזשעט איינזאַם, קאַלט, אָהן אַ ציעל און אָהן אַ וועג...

IV.

און פון טאג צו טאג האט מינע מיט זייערע בעציהונגען צווישען זיך אנגעהויבען אלץ מעהר צו פערנעהמען גבריאל'ס מוח, הארץ און נשמה. ער פלעגט זייער אפט זיין ביי איהר, און צווישען זיי איז געוואקסען אזא שטומע, שווערע, דריקענדע ניט פערשטעהניש איינם דעם צווייטען. ער האט געפיהלט, אז ער איינגאנצען איז פערנומען נור מיט מינען, און אזוי ניט געלאזען רוהען האט איהם די דאזיגע שווערע שטומהייט צווישען זיי. ער פלעגט אלץ פעסט בעשליסען ביי זיך, אלע מאל ווען ער פלעגט געהן צו איהר, צו ריידען מיט איהר אפען, דייטליך און קלאר וועגען דעם, וואס עס איז פארגעקומען צווישען זיי ביז איצט. נאר קיינמאל, קיינמאל, ווען ער פלעגט זיין מיט איהר צוזאמען, פלעגט זיך איהם דאס ניט איינגעבען. עפיס־וואס אזוינס שטומעס פלעגט איהם ניט דערלאזען דערצו. ווען זיי פלעגען זיין ביידע צוזאמען פלעגען זיי זיך פיהלען אזוי שווער. תמיד פלעגט צווישען זיי רוהען א שווערע שטומע שטילקייט, אזא שטילקייט, פאר וועלכער מענשען, ביי וועמען עס קומט עפיס פאר צווישען זיך אזוינס, וואס יעדער וויל אזוי ניט, אז דער צווייטער זאל פון דעם וויסען, שרעקען זיך אזוי, ווען זיי בלייבען ביידע צוזאמען... גבריאל'ן האט אבער אלץ אזוי געריסען דאס הארץ צו ריידען מיט איהר אפען, קלאר און פריי, און איינמאל ווען זיי זענען געזעסען צוזאמען, האט גבריאל דערמאהנט איהר איהרע בריעף צו איהם. מינע איז משונה בלייך געווארען און האט מיט א משונה'דיגען קול געזאגט:

— זיי זענען ביי אייך אלע פארהאן?... איך געדיינק שוין ניט, וואס איך האב אין זיי געשריבען...

גבריאל האט געפיהלט, אז ער פערלירט זיך עפיס מאדנע און עפיס אזוינס קאכעדיגעס וועקט זיך אויף אין זיין הארצען.

— אין אלגעמיין ווייזט אוים, — האט מינע ווידער געזאגט מיט מעהר שרעקענדעס אין איהר קול נאך א קליין ווייל־ע שווייגען, אז מענשען ווי איהר, גבריאל, פערשטעהען ניט קיין בריעף... איהר לייענט אין זיי א סך אייגענעם און א סך אזוינס, וואס אין זיי איז ניט געשריבען...

מינעס פנים, איהר קול און איהרע לעצטע ווערטער האבען ווי פלוצלינג אנגעצונדען וואס ביי גבריאל'ן אין הארצען, און ער

האט דערפיהלט אזא שארפע, הייסע שנאה צו איהר. ער האט דערפיהלט, אז מינע האט איצט געזאגט אזוינס פאלשעס, פאלשעס, און אזוי ניט שען איז דאס פון איהר זייט. איהם האט זיך געוואלט בעהאלטען פון מינען אט דאס, וואס קומט פאר איצט ביי איהם אין הארצען, נאר ער האט געפיהלט, אז דאס גיט זיך איהם נישט איין. זיינע אויגען, האט ער געפיהלט, זענען פול מיט אזא הייסער שנאה צו איהר. און מינע האט דאס בעמערקט. איהר פנים האט אויסגעוויזען גלייך, ווי זי וואלט זיך עפּים פלוצלינג אזוי דערשראקען פאר וואס, און אין איהרע אויגען האט אנגעהויבען צו בלישטשען אזא טרויעריג געבעט פאר עפּים=וואס, אין וואס זי איז אזוי שולדיג. זי האט ווי פערלארענערהייד צוגעקליבען זיך זאגען איהם וואס. נאר גבריאל איז אויפגעשטאנען און איז אוועק. און אוועקגעהענדיג פון איהר, האט ער פעסט בעשלאסען דערווייטערן זיך פון איהר אויף אלע מאל, ניט געדיינקען זי, ניט טראכטען וועגען איהר און ארויסרייסען מינען אינגאנצען פון זיין הארצען. צווישען זיי ביידען קאן פארקומען נור פאלשעס, ניט ערנסטעס און ניט שענעס.

גבריאל האט אויפגעהערט צו זיין ביי איהר, ער פלעגט זעהן זיך ניט צו בעגעגענען מיט איהר. איהם האט זיך אזוי געוואלט, אז די שנאה אין זיין הארצען צו איהר זאל וואקסען וואס מעהר און מעהר. ווען פאר איהם פלעגט אויפשטעהן ווי לעבעדיג איהר פנים, וועלכער איז געווען אזוי בלייך, ווען ער איז פון איהר אוועק דאס לעצטע מאל, און פול מיט א טרויער געבעט אין איהרע אויגען, דאן פלעגט איהם אזוי ריהרען זיין הארץ... נאר ער פלעגט דערפאר בייז ווערען אויף זיך. און פון טאג צו טאג פלעגט אלץ מעהר זעהן צו פערגעסען זי, פלעגט אלץ מעהר זעהן צו פערטיעפען זיך אין דעם קאלטען ביטערען טרויער און אין די קאלטע, בייזע ביטערע מחשבות, מיט וועלכע ער איז געווען פערנומען, איידער מינע איז געקומען.

איינמאל, אומגערעכטערהייד פאר גבריאל'ן, איז מינע געקומען צו איהם. פאר די צייט, וואס ער האט זי ניט געזעהן, איז איהר פנים משונה בלייך געווארען, און איהרע רוהיגע טיעפע אויגען האבען פון פיעל ליידען דערצעהלט. קענטיג איז געווען פון איהר, אז זי איז געקומען זאגען איהם וואס א בעשטימטע, א בעשלאסענע זאך, נאר איהר גיט זיך דאס שווער ארויסצוריידען. זי איז געזעסען ביי איהם גאר ניט לאנג. זיי האבען געשמו=

עֶסט צווישען זיך מיט האַלבּע צוריסענע ווערטער. און נאָכדעם, אַז די דאָזיגע האַלבּע צוריסענע ווערטער האָבּען זיך אויך אויסגענומען, זענען זיי זיך געזעסען אַ ווײַלע שטיל און שטום. און זי איז אַוועק אַ טרויעריגע, אַט ווי זי איז געקומען צו איהם. פון דאַן אָן האָט זי אָנגעהויבּען אָפּט צו קומען צו איהם. גבריאל פלעגט זיך האַלטען מיט איהר קאַלט און ווײַט פון איהר, און טרויעריג פלעגען איהרע אויגען קוקען אויף גבריאל'ן, ווען זי פלעגט אַוועקגעהן פון איהם. אין איינעם אַ פאַרנאַכט, ווען זי איז געקומען צו גבריאל'ן אַ טרויעריגע, ווי געוועהנליך, האָט זי נאָך אַ ווײַלע שטומער, שווערער שווײַגעניש טרויעריג געפרעגט:

— מיר וועלען אפשר געהן אַ ווײַלע אין גאַס? עס זיצט זיך עפּיס ניט אײַן אין שטוב.

מינעם טרויעריגע שטים האָט עפּיס דאָס מאָל אַזוי גערירט גבריאל'ן בּײַם האַרצען. זיי זענען בּיידע אַוועק שווײַגענדיג. זיי זענען דורכגעגאַנגען דאָס שטעדטעל און זענען אַרויף אויף אַ פרײַעם, ברייטעם פעלד. עס איז שוין געווען נאַכט. אויף דעם ברייטען, לאַנגען, פרײַען פעלד, אויף וועלכען עס איז געווען ווי פערלאָרענערהייד צוזאָרפען וואו אַ בּערגעל, אַ טהאָל, אַנ׳איינזאַמער בּוים און וואו יונגינקע, פרישינקע בּוימעלעך, איז געווען פערגאָסען דער קלאָרער, בּלאַסער, קאַלטער לבנה־שײַן. שטיל איז געווען גאַטס וועלט און שטיל און שטום האָט זיך געגאָסען דער קאַלטער קלאָרער שײַן פון דער לבנה און די שטערן אויף אַלץ, וואָס די נאַכט האָט אַרומגענומען מיט איהרע שטומע אָרעמס. און אַזוי פול מיט אייבּיגקײַט און פול מיט שטומע מחשבות, און טיעפע טיעפע סודות איז געווען גאָטס וועלט. יעדעס גראָז — אַ סוד, יעדעס בּלומעלע—אַ מחשבה, יעדער בּוים — אַנ׳אוצר פון אַזוי פיעל שטומע סודות און פול מיט מחשבות... און דער קאַלטער קאַלטער שײַן פון דער לבנה מיט די שטערן שאַפען אין דײַן האַרצען אַזאַ בּייַנקשאַפט נאָך עפּיס וואַרעמעס, נאָך עפּיס טרייסטונג פאַר די איינזאַמע, עלענדע מענשליכע נשמה אויף דער וועלט, אַזאַ בּייַנקשאַפט נאָך אַ צווייטער מענשליכער נשמה, נאָך ליעבּע פון אַ מענשליכען האַרץ. עס איז געווען איינע פון די טיעפע, קלאָרע, ווײַסע פריהלינגס־נעכט, וועלכע רייסען אַזוי דאָס האַרץ... די נשמה בּײַ די איינזאַמע, עלענדע מענשען אויף דער וועלט, וועלכע האָבּען גאָרנישט צווישען הימעל און ערד, קיינעם ניט און גאָרנישט, ניט קיין אייגענעם רוהיג בּעטעל, וואו צו צושפאַרען

דעם עלענדען קאָפּ, ניט אַ הייסעם מענשליכעם האַרץ, צו וועלכעם צו צוטוליען זיך, און ניט קיין אָרט, וואו צו בעהאַלטען זיך פון דער האַרצרייסענדער ביינקשאַפט, וועלכע עס וועקען אין זיינע הערצער אַזוינע נעכט... און גבריאל מיט מינען זענען זיך געזעסען שטיל און שטום, איטליכער פערנומען מיט זיינע מחשבות.

— גבריאל... — האָט מינע מיט אַ ציטערדיגער שטים גערופען.

גבריאל האָט געשוויגען. גלייך ווי זיי ביידע האָבען זיך וועגען דעם צוזאַמענגערעדט, זענען זיי צוגעגאַנגען צו אַ בערגעל און האָבען זיך אויף איהם אַוועקגעזעצט.

— גבריאל ... — האָט זי ווידער גערופען.

גבריאל האָט זיך אַ קעהר געטאָן צו איהר:

— וואָס? — האָט ער שטיל און טרויעריג געפרעגט.

מינע האָט איהם גענומען פאַר'ן האַנד. דערפיהלענדיג איהר הייסע האַנד, וועלכע האָט לייכט געציטערט אין זיין האַנד האָט גבריאל דערפיהלט, אַז זי וועקט אין זיין האַרצען אַזוי פיעל וואַרעמקייט צו איהר.

— גבריאל... — האָט מינע ביינקענדיג און ווי אַ נאַיוועס קינד געזאָגט, — איהר ווילט טאַקי דערווייטערן זיך פון מיר?... פערגעסען, פערגעסען אָן מיר?...

— מינע, — האָט גבריאל טרויעריג געזאָגט, — וואָס ווילט איהר?...

— מיר איז אַזוי גרינג, אַזוי גוט, אַז איך פיהל אייך נעבען מיר...

גבריאל האָט געשוויגען.

גבריאל... — האָט מינע ווידער גערופען.

— מינע, וואָס ווילט איהר?... — האָט גבריאל ביטער געפרעגט.

— איך וויל... איך וויל, אַז צווישען אונז זאָל זיין אַנדערש, אַנדערש ווי דאָס, וואָס קומט איצט פאָר צווישען אונז...

גבריאל האָט געפיהלט, אַז ביי איהם אין האַרצען וועקט זיך אויף אַזוי פיעל גוטעס, וואַרימעס צו איהר. עס האָט אָנגעהויבען צו פערשיכור'ן זיין גאַנצע נשמה אַ גוטע, אַנ'אַנגענאַהמע האָפנונג, אַז פון דער נאַכט אָן, אָט נאָך דעם, וואָס עס וועט איצט פאָרקומען צווישען זיי, וועט אויסגעריסען ווערען דאָס אַלץ וואָס עס איז בעשאַפען געוואָרען צווישען זיי ביז איצט און וואָס

איהם איז דאָס אַזוי שווער אַריבערצוטראָגען.

— ניט איך בין אין דעם שולדיג, — האָט גבריאל מיט טרויער געזאָגט.

— ווער?... איך?... — האָט מינע ביטער געפרעגט. — מיר איז אַזוי גרינג, ווען איך ווייס, אַז איך בין אייך טייער... אַזוי גוט איז מיר נעבען אייך...

— איהר זענט ריינער, אייער נשמה איז שענער פאַר די אַלע, מיט וועלכע איך האָב זיך געקענט אין לעבען, — האָט מינע מיט אַ קול פון אַ טרויריגען וידוי גערעדט צו איהם, — גבריאל, איהר ווייסט ווי איך האָב געלעבט און מיט וועמען איך בין געווען ביז איצט? אַלע מאָל, ווען מיר פלעגען זיך טרעפען צוזאַמען, פלעגט איהר געפינען נעבען מיר איינעם אָדער עטליכע, וועלכע פלעגען נאָכגעהן נאָך מיר און מיט וועלכע איך פלעג תמיד זיין צוזאַמען. עס פלעגט טרעפען, אַז איך פלעג זיי פון זיך ניט אָבלאָזען נור דערפאַר, כדי צו שאַפען דורכדעם וועהטאָגען און ניט גוטעס אין אייער האַרצען... פאַר וואָס?... וואָס האָב איך געהאַט צו אייך? ווייס איך ניט... איך ווייס ניט...

מינע איז אויף אַ ווײַלע אַנטשוויגען געוואָרען. קענטיג איז געווען פון איהר, אַז זעהר שווער, זעהר שווער איז איהר צו זאָגען דאָס, וואָס זי וויל איהם איצט זאָגען. איהר האַנד האָט געטרייסעלט זיך אין זיין האַנד, און זי האָט מיט טרויער און ערנסט גערעדט ווידער:

— איך וועל זיך פאַר אייך מתודה זיין... מיין וידוי וועט זיין אַ לאַנגער, אַ לאַנגער... גבריאל... אַ סך, אַ סך האָב איך געקענט אין מיין לעבען. איך בין געווען מיט זיי. איך האָב געלעבט מיט זיי צוזאַמען, נאָר שטענדיג, שטענדיג בין איך געווען פערנומען מיט אייך... מיין נשמה האָט נור נאָך אייך געבענקט, אַז איך פלעג ווען דערפיהלען, אַז איהר געהט אוועק פון מיר, פלעגט מיך אָנכאַפען אַזאַ פחד, אַזאַ פחד... דאָסזעלבע האָב איך דערפיהלט, ווען איך האָב אייך געשריבען די בריעף, איידער איך בין געקומען אהער... איך האָב דערפיהלט, אַז איהר לאָזט מיך אוועק, איהר געהט אוועק פון מיר... איהר פערגעסט מיך און ווערט ווייט פון מיר... און מיך האָט אָנגעכאַפט אַזאַ פחד... גבריאל, מיט קיינעם איז מיר ניט פאָרגעקומען אַזוינס, ווי מיט אייך... ווען איך האָב געשריבען די בריעף, האָט מיין נשמה אַזוי געבענקט נאָך אייך... אַזוי געבענקט...

און אַז איך האָב אײַך דערזעהן דאָ דאָס ערשטע מאָל און איך האָב דערפֿיהלט, אַז איהר האָט מיך נאָך ניט פֿערגעסען, אַז איהר זענט גרייט אויף דעם, וואָס איך האָב פֿון אײַך געבעטען אין מײַנע בריעף, איז מיר עפּיס פּלוצלונג אַזוי משונה געוואָרען... אַנ׳אַנדער מין פּחד, ניט ווי יענער, ווען איך האָב געפֿיהלט, אַז איהר גיהט אַוועק פֿון מיר, אָבער אויך אַ מין פּחד האָט אָנגע-חאַפּט מײַן נשמה... צו פֿיעל, גבריאל, פֿאָדערט איהר פֿון מיר... אַלע, מיט וועמען איך האָב מיך געקענט, האָבען בײַ מיר אַ סך, אַ סך גענומען... זיי האָבען געזויגען די הייליגקייט, די ריינקייט פֿון מײַן פּנים, נאָר מעהר האָבען זיי פֿון מיר ניט געפֿאָדערט. מײַן נשמה האָבען זיי פֿון מיר ניט געפֿאָדערט... זיי האָבען מעהר גישט געבעטען פֿון מיר, אַז מיר זאָלען זײַן פֿרײַנד... איך האָב צו זיי קיין שום ליעבעסגעפֿיהל ניט געפֿיהלט. זיי צו מיר — איך ווייס ניט... זיי האָבען געזאָגט, אַז יאָ. און זיי האָבען זיך אַלץ געבעטען בײַ מיר, אַז מיר זאָלען זײַן פֿרײַנד... פֿרײַנד... זיי בענוגענען זיך און בערוהיגען זיך, ווען איך זאָל זיי נאָר זײַן אַ פֿרײַנד... אַזוי האָבען זיי געזאָגט... פֿרײַנד... פֿרײַנד... און יעדערער, יעדערער האָט געזויגען מיט זײַן מויל אַזוי פֿיעל ריינ-קייט פֿון מײַן פּנים... שמוציג פֿלעג איך מיך פֿיהלען נעבען זיי... גבריאל, אַז איך פֿיהל אײַך נעבען זיך, איז מיר אַזוי גוט, ריין גרינג... אַזוי שען און ריין זענט איהר, אײַער נשמה, אײַער קערפּער... אַזוי ווייט זענט איהר פֿון דעם לעבען...

גבריאל איז געזעסען און האָט געשוויגען, ער האָט געקוקט אין איהרע טיעפֿע, טיעפֿע בלומען-בלאָהע אויגען, אויף איהר ליכטיגען, ליעב אײַנגעמאַטערטען פּנים, וועלכער איז איצט גע-ווען בעלויכטען מיט אַזאַ ערנסטער, קלאָרער ליכטיגקייט, און אויף איהרע ווײַסע זײַדען-ווײַסע און ווייכע האָר, וועלכע די לבנה האָט איצט בעגאָסען מיט איהר בלאַסען, קלאָרען שײַן. ער האָט פֿעסט געדריקט איהר האַנד און האָט געפֿיהלט, אַז מינע שאַפֿט איצט בײַ איהם אין האַרצען אַזוי פֿיעל גוטעס צו איהר, און מינע האָט דערצעהלט און אַזוי ערנסט:

— ווען איך וואָלט אײַך דערצעהלען אַלץ, וואָס עס האָבען בײַ מיר צוגענומען אַט די אַלע, וועלכע האָבען זיך אַזוי געבעטען בײַ מיר, אַז איך זאָל זײַן זייער פֿרײַנד... זיי האָבען זיך אַזוי געבעטען בײַ מיר... זיי האָבען מיר געזאָגט, אַז איך בין בײַ זיי די איינציגע זאַך, וואָס האַלט זיי אָב אויף דער וועלט, און אַז

איך בין ביי זיי זייער נאָט, זייער לעבען, — אלץ, אלץ... אז אָהן מיין פריינדשאַפט קאָנען זיי ניט לעבען אויף דער וועלט... זייער נשמה פאַדערט דאָס... און אַזוי אַכזריות'דיג האָבען זיי געזויגען די ריינקייט פון מיין פנים... מיינע ליפען, גבריאל, זענען ביי מיר זעהר הייליג געוועזען... קיינעם האָב איך ניט ערלויבט צוריהרען זיך צו זיי... קיינער האָט זיי ניט געקושט... הייליג און ריין זענען זיי געוועזען... הייליג... ריין... ריין... און איינער, גאָר ניט לאַנג, ניט לאַנג, דער לעצטער פון די, וואָס האָבען אַזוי געבעטען מיין פריינדשאַפט, איהם האָט זיך גע־וואָלט דוקא זיי קושען... איך האָב צו איהם קיין שום ליעבעס־געפיהל ניט געפיהלט, אָט אַזוי ווי צו די איבעריגע... און ער האָט זיי געקושט... געקושט... איך האָב דאַן נעבען זיך אַחוץ איהם קיינעם ניט געהאַט, און אַבטרייבען איהם פון זיך האָב איך ניט געוואָלט... ניט געקאָנט... אַליין לעבען אויף דער וועלט, אָהן קיינעם, קאָן איך ניט... לעבען איינזאַם איז מיר שווער... איך קאָן ניט... פרובירען האָב איך ניט ליעב... איך דאַרף פון זיי גאָרניכט, זיי דאַרפען גאָרנישט פון מיר... און אפשר ווייל צו פיעל קען איך זיי... איך האָב זיי ניט ליעב... און אַליין לעבען קאָן איך ניט... אז איך כאַפּ זיך ווען אז איך בין אַליין, אז קיינער איז ניטאָ נעבען מיר, אז מען זאָגט מיר ניט, אז איך בין שען, אז מען בעט פון מיר גאָרנישט, כאַפּט מיך אָן אַזאַ פחד... איך האָב קיינעם פון די, מיט וועלכע איך בין געוועזען צוזאַמען, מיט וועלכע איך האָב געלעבט אינאיינעם, קיינעם האָב איך ניט ליעב געהאַט, נאָר אַליין לעבען אָהן זיי האָב איך ניט געקאָנט. און זיי האָבען פון מיר מיין נשמה ניט געפאָדערט. זיי האָבען מעהר נישט מיין פנים געפאָדערט, זויגען האָט זיך זיי געוואָלט דעם טוי פון מיינע אויגען, די קלאָרקייט פון מיין פנים, די ווייכקייט פון מיינע האָר און דאָס לעבען פון מיינע ליפען... דער איינציגער, וועל־כער פאָדערט מיין נשמה, זענט איהר... גבריאל. אָהן אייך איז מיר אַזאַ פחד, מיין נשמה בענקט און רייסט זיך אַזוי צו אייך... נאָר אז איך דערפיהל, אז איהר געהט צו אַרומצונעהמען זי, פערליר איך מיך דאַן אינגאַנצען... צו פיעל פאָדערט איהר פון מיר... איך פיהל דאַן, אז איך ווער פוסט... איך פיהל מיך אַזוי אָרים... אז איך דערזעה אין אייערע אויגען, אין אייער פנים, אין אייערע בעוועגונגען, און אז איך דערהער אין אייער שטים, מיט וועלכער איהר רעדט צו מיר, אז איהר זענט גרייט צו זאָגען

מיר „דו ביסט מײַנע״, — דאַן וועקט זיך אויף בײַ מיר אין האַרצען אַ שנאָה צו אײַך. איך וויל דאַן מיט שנאָה מלחמה האַלטען מיט אײַך. איך דערפֿיהל דאַן, אַז איהר נעהמט צו פֿיעל צו פֿון מיר — מײַן נשמה נעהמט איהר פֿון מיר — בײַ מיר ווערט דאַן פּוסט אין מײַן מוח, אין האַרצען... פּוסט ווער איך און אַזוי אָרים... גבריאל, און מײַן נשמה בענקט דאָך אַזוי נאָך אײַך... אַזוי רײַסט זי זיך צו אײַך... אָהן אײַך איז מיר אַזאַ פּחד... גבריאל, אַזוי שען און רײַן זענט איהר, אײַער נשמה...

גבריאל האָט דערפֿיהלט, אַז אַ קוואַל פֿון עפּעס הײסעס און ליעבעס עפֿענט זיך אויף בײַ איהם אין האַרצען, און אַז זײַן נשמה ווערט פֿערשכּור'ט פֿון אַ שענעם, שענעם חלום...

— און פֿאַר וואָס, גבריאל, האָט מיך דאָס לעבען אַזוי אַרומגעוואָרפֿען?... — האָט מינע ביטער געפֿרעגט. — וואָס האָב איך געזוכט די גאַנצע צײַט, זינט איך האָב געענדיגט גימנאַזיע ביז איצט?... קײן סך פֿלעג איך זיך ניט קאָנען אײַנלעבען מיט מענשען... אַלץ מיט וואָס זײ האָבען געלעבט, מיט וואָס זײ האָבען גענעהרט און געשפּײַזט זײער נשמה, — אַלץ, זײער שמועסען, זײערע מעשים, זײערע האָפֿנונגען און חלומות זענען אַזוי פּוסט געווען פֿאַר מיך... פּוסט... אָפּט, זעהר אָפֿט פֿלעג איך דערפֿאַר אַזוי בײז זײַן אויף זיך... און עס פֿלעגט זיך מיר קלערען וועגען זיך, אַז איך בין אַ קלײנער מענש, אַ פּוסטע, אַזאַ נאַרישע... וואָס, וואָס האָב איך געוואָלט פֿון דעם לעבען און וואָס האָט דאָס לעבען געוואָלט פֿון מיר?... וואָס?...

מינע האָט זיך געטוליעט, געטוליעט צו גבריאל'ס ברוסט, אָט גלײַך ווי בעהאַלטען האָט זי זיך געוואָלט פֿון עפּיס־וואָס אַזוינס, וועלכעס האָט זי אַזוי געשראָקען.

— גבריאל... — האָט זי זיך געבעטען בײַ איהם — קוקט זיך אַײַן אין מײַנע אויגען... זײ זענען נאָך רײַן?... קלאָר?... רײַן... גבריאל!

מינע האָט אַלץ מעהר און מעהר זיך געטוליעט צו איהם. גבריאל האָט הײס געדריקט איהר האַנד און האָט שטאַרק, שטאַרק געדריקט צו זײַן ברוסט איהר שענעם, קלײנעם קאָפּ. עס האָט עפּיס פּלוצלונג ווי אָנגעהויבען צו וועבען זיך בײַ גבריאל'ן אין האַרצען אַ טײַוועלשער געדאַנק אָהן אַ פֿאָרם און אָהן ווערטער, און דורכגעדרונגען איז ער געווען מיט אַכזריות צו מינען. עס

האָט זיך ווי אָנגעהויבען צו וועבען ביי גבריאל'ן אין הארצען ווי מטושטש'ע ווערטער: און איך דריק דיך אויך צו מיין ברוסט... אַ סך האָבען דיך צו זייערער ברוסטען געדריקט... אַ סך... מינע האָט עפּיס פּלוצלונג ווי דערשראָקען זיך, האָט אויפגעהויבען איהרע אויגען און האָט מיט אַזאַ בענקשאַפט אַ קוק געגעבען אויף איהם.

— גבריאל!... — האָט זי משונה בענקענדיג אויסגערופען.

די טייוועלשע מחשבה איז פערשוואונדען געוואָרען אין מיטען אָהן אַנ'ענדע, און זייערע ביידענס ליפּען האָבען זיך אַזוי פעסט בעהעפט. גבריאל האָט געפיהלט, ווי זיינע ליפּען, מיט דער גאַנצער ריינקייט פון זיין נשמה, מיט דער גאַנצקייט פון זיין קערפער קלעפּען זיך אַזוי איין אין איהרע נערוועזע, קלעפּעדיגע און פול מיט לעבען ליפּען... ער האָט געפיהלט דעם ריח פון איהרע האָר, די טיעפקייט פון איהרע אויגען, די ביטערניש און צופלאָנטערטקייט פון איהר נשמה. זיין נשמה האָט אָנגעטאַפּט די גאַנצע טיעפעניש פון איהר מהות און ער האָט דערפיהלט — דאָס לעבען.

V.

אויף מאָרגען האָט זיך גבריאל'ן, ווי נור ער איז אויפגעשטאַנען פון שלאָף, געפיהלט דער ריח פון מינעס האָר, דער טעם פון איהרע ליפּען, און פערנומען און פערטיעפט איז ער געווען מיט דעם, וואָס עס איז פאָרגעקומען נעכטען צווישען איהם און איהר. וואָס מעהר ער האָט געטראַכט וועגען דער נעכטיגער נאַכט, אַלץ מעהר האָט זיך מינע איהם פאָרגעשטעלט אַזוי שען, אַזוי פערחלומ'ט, אַז זי האָט געצוואונגען זיין גאַנצע נשמה, ער האָט געפיהלט, אַז מינע האָט עפּיס ווי פערכשופ'ט איהם נעכטען אינגאַנצען. זי האָט ווי אויף אייביג פערשכור'ט זיין נשמה מיט אַזוינס, וואָס ביז נעכטען איז דאָס אַזוי פרעמד און ווייט פון איהם געווען. זי ציהט איהם אַזוי צו זיך, און עפּיס אַזוינס ליבטיגעס, ריינעס, וואַרימעס וואַקסט אין זיין הארצען צו איהר. און ער האָט אַליין ניט געוואוסט וואָס, צי מינעס נעכטיגער ערנסטער ווידוי, אָדער אָט דער הייסער, שטאַרקער, שטאַרקער קוש, — אָבער וואָס אַזוינס, וועלכעס איז נעכטען פאָרגעקומען, הויבט אָן צו שאַפען אין זיין הארצען נייעס. גלייך ווי נעכטען, ווען ער איז געזעסען צוזאַמען מיט מינען אין דער שטומער נאַכט, אין דעם

פֿרייען, ברייטען פֿעלד, פֿאר דעם קאלטען, קלארען, בלאסען לבנה־שיין און ווען ער האט געפֿיהלט מינעם אויגען, מינעם נשמה נעבען זיך, האט ער זיך דערוואוסט און דערפֿיהלט נייעם וועגען דעם לעבען, וועגען די מענשען און וועגען זיך, וואס דער האט ביז איצט ניט געוואוסט און וועגען וואס ער האט זיין גאנצעם לעבען קיין מאל ניט געטראכט, און א קלארע, פֿעסטע, און בעשטימטע מחשבה האט אנגעהויבען צו לייכטען וואו טיעף, טיעף ביי איהם אין הארצען, אז דאס אלץ, וואס עס איז פֿארגעקומען צווישען איהם מיט מינען, זינט זיי קענען זיך, איז עס אזוי ווייט פֿון דעם, וואס ער האט וועגען דעם ביז אהער געטראכט... דאס איז אזוי ווייט פֿון פֿאלשעם, פֿון ניט־ערנסטקייט, ניט־ריינקייט... ער האט דאס ניט פֿערשטאנען ביז נעכטען... עפּיס־וואס אנדערש איז דאס, אנדערש, און אזוי טיעף איז דאס, טיעף און ערנסט... און צוזאמען מיט דער דאזיגער מחשבה האט ער געפֿיהלט, אז עס הויבען אן צו ריהרען זיך און ווי איינצופֿאלען אזוי פֿיעל מחשבות אין זיין הארצען וועגען מענשען, וועגען דעם לעבען און וועגען זיך, וועלכע זענען איהם ביז איצט אזוי טייער געווען, מיט וועלכע ער האט ביז איצט געלעבט און וועלכע זענען אזוי איינגעווארצעלט אין זיין ביטערער נשמה...

פֿאר נאכט אז ער איז אוועק צו מינען, האט זי איהם בעגעגענט, גלייך ווי נעכטען איז צווישען זיי גארנישט פֿארגעקומען. ער האט געקוקט אין איהרע אויגען, אויף איהר פּנים, נאר עס איז גארנישט קענטיג געווען. זיי האבען איהם גארנישט דערצעהלט פֿון דעם, וואס זי פֿיהלט איצט צו איהם נאך דער נעכטיגער נאכט. ניט גערינכטערהייד פֿאר זיך אליין און ניט וויסענדיג פֿאר וואס, האט דאס איהם ווי הנאה געטהאן. קוקענדיג אויף איהר, פֿיהלענדיג זי נעבען זיך, האט זיך איהם עפּיס געפֿיהלט, אז ווען מינע וואלט זיך איצט מיט איהם האלטען נאהענט, פֿריי און וואלט איהם זאגען מיט איהרע בעציהונגען צו איהם, אז זי איז זיינע, זיינע, וואלט דאס איהם אבשטויסען פֿון איהר, און ער וואלט ניט קאנען זאגען אויך איהר: איך בין דיינער, איך בין דיינער... צוזאמען מיט דעם האט ער דערפֿיהלט, אז אויך דאס, וואס עס איז פֿארגעקומען צווישען זיי נעכטען ביי נאכט, האט ניט געמאכט ליכטיגער גרינגער זייערע בעציהונגען צווישען זיך... ווער איז אין דעם שולדיג?... ער?... זי?... ער ווייס ניט. עפּיס וואס אזוינס פֿול מיט סוד האלט זיי פֿון דערווייטען איינס פֿון דעם צווייטען,

און זינט זיי האבען זיך דערקענט, לאזט עס זיי ניט אויף א צייט, אויף א לאנגע צייט צו בעהעפטען זיך איין נשמה אין דעם צווייטענס. ווען עס בעהעפט זיך איין נשמה צו דער צווייטער, אזוי שטויסט דעם צווייטענס נשמה ווידער זי אב פון זיך, מאכט זיי אזוי ווייט צווישען זיך. אזוי בענקט יעדע נשמה נאך דער צווייטער... און וואס פאדערט ער פון איהר? וואס פאדערט זי פון איהם? וואס אזוינס קומט צווישען זיי פאר? ער ווייס ניט... און אזוי פערנומען האט זיין נשמה אט דער דאזיגער סוד...

און ווידער האט אנגעהויבען צו רוהען צווישען זיי די שווערע, שטומע שטילקייט; אט די שטילקייט, וועלכע דריקט אזוי די מענשען, וועלכע טראגען ביי זיך א סוד אין הארצען טיעף בעהאלטען פון דעם, מיט וועמען זיי זיצען און שווייגען. און אזוי זיצענדיג צוזאמען שטומערהייד, פלעגט איטליכער פיהלען, אז ער דארף וואס זאגען דעם צווייטען, ער וויל וואס זאגען. ער מוז וואס זאגען, נאר ער קאן ניט... ניטא קיין ווערטער... און עפיס-וואס אזוינס אין דעם צווייטענס נשמה מאכט איהם שווייגענדיג און שטום... און ווען צווישען זיי פלעגט ווען יא פארקומען א שמועס, פלעגט ער שטענדיג פארקומען וועגען אזוינע זאכען, וואס יעדערער פלעגט פיהלען, אז ער וויל גאר וועגען דעם ניט ריידען, א דאס פערנעהמט ניט איצט זיין מוח און הארץ, און די שמועסע פלעגע [זיין איבערגעהאקטע, אומגעלומפערטע, נארישע, און אוועקגעהענדיג פון מינען, פלעגט גבריאל פיהלען זיך אזוי איינגעמאטערט, אזוי צובראכען און ווי פערשכור'ט... גבריאל האט פון טאג צו טאג געפיהלט, אז ער ווערט עפים פערטיעפט אין א וועלט, פון וועלכער ער האט פריהער גאר ניט געוואוסט אז עפים-וואס ריהרט דארט און ווארפט איין דאס גאנצע ביז איצט בעשאפענע אין זיין מוח, „הארץ און נשמה. מיט וועהטאגען פון זיין נשמה פאלט דארט וואס איין, ווערט דארט וואס חרוב, און ער ווערט פערטיעפט אין עפים נייעס פאר איהם... נייעס הויבט אן צו פיהלען זיין הארץ, נייעס הויבען אן צו בעמערקען זיינע אויגען ארום זיך... זיינע אויגען ווערען עפים ווי ברייטער און אנדערש הייבען זיי אן צו קוקען אויף גאט'ס וועלט, אויף די הימלען, די ערד און אויף מענשען. ער האט אנגעהויבען צו פיהלען, אז אין די אויגען פון די מענשען האט ער וואס פערזעהן ביז איצט און אין זייערע פנים'ער האט ער וואס ניט בעמערקט. זייענדיג פערנומען זיין גאנץ לעבען מיט דער מחשבה, אז מענשען דארפען אנדערש לעבען

אויף דער ערד און אנדערע דארפען זיי זיין. האט ער ניט בעמערקט די טיעפע ליידען, וואס שיינען אין זייערע אויגען, די ביטערע קנייטשען אין זייער פנים.. נייעס, נייעס וועבט זיך אין זיין נשמה... ער האט אנגעהויבען זיין אפט אין שטאדט, פלעגט ארומגעהן אין די גאסען, אין דעם רעש און טומעל פון לעבען, און א מאל פלעגט איהם פלוצלונג אבשטעלען א מענשליכער פנים און זיין נשמה פלעגט אזש א ציטער טהון פון דעם, וואס ער האט ביז איצט אזוי ניט בעמערקט די טיעפעניש פון די יסורים אין די מענשליכע פנים׳ער... און אויך מינע איז אנדערש געווארען. זי פלעגט עפּים פון טאג צו טאג אזוי בלייך ווערען, איהרע אויגען האבען דערצעהלט פון נאכט אהן שלאף, פון אומרוהיגע טעג פול מיט ליידען...

— איך פאהר באלד אב פון דאנען, — האט איהם געזאגט מינע, איינמאל, ווען זיי זענען געזעסעןביידע צוזאמען.

גבריאל האט געפיהלט, אז עפּים־וואס רייסט זיך אב ביי איהם אין הארצען מיט וועהטאגען.

— וואוהין?... — האט ער מיט שרעק אין זיין קול געפרעגט.

— מיינער א בעקאנטער, — האט מינע געזאגט מיט א שרעקענדיגען קול און קוקענדיג אויף גבריאל׳ן מיט ווילד בלישטשענדיגע אויגען, — בעט מיך, אז איך זאל קומען זעהן זיך מיט איהם.

עפּים־וואס האט גענומען ווערגען גבריאל׳ס האלז. ער האט געפיהלט, אז ער פערלירט זיך אינגאנצען, און פון זיין מויל האט זיך עפּים ווי אליין ארויסגעריסען:

— א נאהנטער בעקאנטער?... א פריינד?...

גבריאל האט זיך אליין משונה דערשראקען פאר זיינע ווערטער, זיי זענען ארויסגעזאגט געווארען מיט א מאדנער גראבער שטים, ניט מיט זיינער... קיינמאל האט זיין שטים אזוי ניט געקלונגען... און ער האט אזוי ניט געוואלט, אז אין זיינע ווערטער זאל זיך הערען אזוינס, וואס עס האט זיך אין זיי געהערט. מינע האט זיך א טרייסעל געטהון ווי פון קעלט. זי איז בלייך געווארען.

— יא... פון יענע... מיינער א פריינד... האט זי פעסט געזאגט מיט א הייסער שנאה אין איהרע אויגען צו איהם.

גבריאל האט דערפיהלט, אז עס איז איצט פארגעקומען צווישען זיי אזוינס, וואס האט אומזיסט נאך מעהר דערווייטערט

זײַ אײנעם פֿון דעם צווײטען. און אַזוי ווערע געטהון האָט דאָס איהם. פֿערריכטען דאָס פֿאַרגעקומענע, פֿערטרײַבען אָט דאָס, וואָס עס האָט זיך אָקאָרשט אַזוי אומגעלומפּערט אַרײַנגעגנב'עט צווישען זײַ אָהן זײַן שולד און אָהן איהר שולד, האָט ער ניט געוואוסט מיט וואָס. און אַזוי ווערע געטהון האָט איהם איבער דעם זײַן האַרץ.

— מינע—האָט גבריאל ווײך, ווײך און ווי אַ בעשולדיגטער גערופֿען זי, מינע... וואָס זענט איהר די לעצטע צײַט אַזוי אַראָב פֿון פּנים?...

ניט דאָס האָט זיך איהם געוואָלט איצט זאָגען איהר. נאָר וועגען אַנדערש, וועגען אַנדערש האָט ער געוואָלט איצט רײדען מיט איהר, נאָר עס האָט זיך ניט גערעדט... שווײַגען האָט ער אויך ניט געקאָנט. מינע איז נאָך מעהר בלײך געוואָרען, גלײַך ווי ער האָט עפּיס־וואָס ווידער אָנגעריהרט אַ צוועהטאָגדיגען אָרט אין איהר האַרצען. זי האָט געשוויגען.

— מינע—האָט גבריאל ווידער ווײך, ווײך גערופֿען זי—איך פֿערשטעה אײך ניט... מינע...

מינעם אויגען זענען פֿול געוואָרען מיט אַ קלאָרער, פֿולער טרעהר,

— גבריאל... — האָט זי ביטער געזאָגט, מיט אַ קול פֿון פֿערדריקטע, אין זיך אײַנגעהאַלטענע טרעהרען—וואָס ווילט איהר פֿון מיר?... גבריאל... לאָזט מיך איצט אַלײן... לאָזט מיך...

אַ פֿערביטערטער, מיט אַ צוועהטאָגטער נשמה און ווי פֿערשכּור'ט פֿון אַ גאַנצער חוואַליע פֿון פֿערשידענע, האַרצרײַסענדיגע מחשבות, איז גבריאל אַוועק פֿון מינען. וואָס קומט פֿאָר צווישען זײַ? וואָס איז דאָס אַזוינס? ווער איז אין דעם שולדיג? ער?... זי?... אַנ'אַכזריות'דיגער טײַוועל שפּיעלט זיך בײז און רײצט זײערע נשמות?... ער ווײס ניט, ער ווײס ניט... סײַדען פֿרעגען וועגען דעם בײַ די שטומע, טיעפֿע שוואַרצע שאָטענס פֿון די נעכט, בײַ די טיעפֿע, טיעפֿע יסורים פֿון די מענשליכע פּנים'ער און אויגען, אָדער בײַ דער שווערער שטומהײַט, וואָס רוהט צווישען זײַ בײדען, ווען זײַ זיצען צוזאַמען, אָדער בײַ דער פֿינסטערער וואַנט, וועלכע שטעהט צווישען זײַ און שײדט זײַ פֿונאַנדער?... ער ווײס ניט. פֿון טאָג צו טאָג האָט אַלץ מעהר און מעהר ניט געלאָזען רוהען איהם אָט דאָס, וואָס קומט פֿאָר צווישען זײַ, און זײַן נשמה פֿלעגט זיך אַלץ מעהר פֿערטיעפֿען אין דעם דאָזיגען טײַוועלשען

סוד... אַזוי פֿערשכּור'ט האָט דאָס זײַן מוח, האַרץ און נשמה, ניִט געלאָזען רוהען איהם בײַ טאָג און שלאָפֿען בײַ נאַכט...

אײנמאָל בײַ נאַכט, ווען גבריאל איז געווען אַזוי פֿערנומען מיט זיך, מיט מינען און מיט דעם, וואָס צווישען זיי קומט פֿאָר, איז געקומען צו איהם פֿון שטאָדט שטײַן, שטײַן איז דאָס מאָל געווען ניט געוועהנליך בלײַך. זײַנע אויגען, וועלכע האָבען עפּיס אַזוי משונה אָפֿען געקוקט. האָבען דערצעהלט פֿון עפּיס־וואָס פֿעסט בעשטימטעס בײַ זיך אין האַרצען, און אַזוי פֿערטיעפֿט איז ער געווען אין עפּיס אַ מחשבה, וועלכע האָט בעצוואונגען זײַן גאַנצע נשמה, ער האָט ניט אויסגעטהון פֿון זיך זײַן אויבערשטען בגד, ווי ער איז געקומען צו גבריאל'ן אויף אַ ווײַלע, פֿרעגען וואָס און אַוועקגעהן.

— גבריאל — האָט שטײַן ערנסט און ביטער געפֿרעגט, צוזעצענדיג זיך בײַ'ם קלײַנעם טיש, וועלכער איז געשטאַנען האַרט צום וואַנט — וואו טהוט מען זיך אַהין?... עס ווערגט מײַן נשמה... עס ווערגט...

— שטײַנס בלײַכער פּנים, זײַן ערנסטער קול האָט אַזוי געריהרט גבריאל'ן.

— בערוהיגט אײַך... בערוהיגט אײַך... — האָט גבריאל ווײַך און וואַרים געבעטען שטײַנען.

— איך פֿיהל, אַז איך ווער פֿערגליווערט אינגאַנצען, האָט שטײַן ביטער געזאָגט — איך קאָן מיך ניט בעוועגען... איך קאָן ניט טראַכטען... איך קאָן ניט לעבען... אַלץ, אַלץ וואָלט איך אַריבערגעטראָגען — הונגער, קעלט, יסורים, קרענק... איך בין אויף אַלץ גרײַט, מיר וואָלט גאָרנישט שווער געווען... גבריאל, — ציִ פֿאַרהאַן אַ גאָט, ציִ ניט? פֿאַרהאַן אַ גאָט?... מײַן גאַנצער מהות פֿאָדערט וויסען דאָס אויף געווים... איך זעה פֿאַר מיר אַ גרויסע, מאוים'דיגע, פּוסטע, טויטע און פֿינסטערע אײביגקײַט, וועלכע ווערגט אַזוי מײַן נשמה, ווערגט... פּוסטער, פּוסט און טויט... ציִ פֿאַרהאַן אַ גאָט? אַ גאָט... אַ גאָט אַ פּראָסטער, אַ לעבעדיגער, אַ גאָט, וועלכער האָט דאָס אַלץ בעשאַפֿען... אַ גאָט, וועלכער ווײס, צוליעב וואָס האָט ער דאָס אַלץ בעשאַפֿען... אַ גאָט, וועלכער ווײס, צוליעב וואָס בין איך בעשאַפֿען אויף דער וועלט, צוליעב וואָס איך בעוועג מיך, צוליעב וואָס טראַכט איך, צוליעב וואָס לעב איך.. אַ גאָט אַ לעבעדיגער... אַ גאָט... גאָט;... יאָ ציִ ניִט?...

גבריאל'ן האָבען געריסען אין האַרצען שטײַנס ווערטער. זאָגען

איהם וואָס, בערוהיגען איהם, האָט ער ניט געהאַט מיט וואָס, ער
האָט מעהר ניט געקאָנט, ווי עפּענען פאַר איהם אויך זיין צו-
וועהטאָגדיגעם האַרץ און אויך דערצעהלען איהם ביטער און ערנסט,
אַז ער ווייס אויך פון גאָרניט... גאָרנישט ווייס ער... ניט וועגען
דעם, צי איז פאַראַן אַ גאָט אויף דער וועלט, און ניט וועגען
דעם, וואָס איז דאָס אַזוינס דאָס לעבען. ער ווייס ניט, און קיי-
נער, קיינער וועט פון דעם קיינמאָל ניט וויסען... עפּיס אַ ווילדע,
אַ נייע מחשבה האָט עפּיס ווי געמורמעלט זיך אין גבריאלים מוח,
אַ מטושטש'ע און אָהן אַ פאָרם: „אויב דו ווילסט אָנטאַפּען מיט
דיין נשמה, וואָס איז אַזוינס דאָס לעבען, מענשען, אויב דו ווילסט,
אַז דיין נשמה זאָל דאָס פיהלען—קען פרויען, פיהל זיי, לעב מיט
זיי, דאַן וועסטו אָנטאַפּען דעם סוד פון לעבען, וועסטו פיהלען
זיין צופלאָנטערטקייט, די טיעפעניש פון איהם, זיין ערנסטקייט און
דאָס פאַלשעס, וואָס אין איהם איז פאַראַן... דאָס ערדישע און
דאָס הימלישע... פרויען... פרויען!"... און ער האָט געפיהלט,
אַז אַזוי ווילד וועט דאָס קלינגען פאַר שטיינען...
אַז שטיין איז אַוועק, האָט פּלוצלונג גבריאל'ן עפּיס אַזאַ
משונה בענקשאַפט אָנגענומען נאָך שטיינען, עפּיס גלייך ווי אָט
איצט, ווען שטיין איז שוין אַוועק, האָט ער קלאָר דערפיהלט,
אַז שטיין איז היינט געווען ניט ווי אַלע מאָל, ער האָט עפּיס דער-
פיהלט, אַז ער האָט אַזוי נויטיג געדאַרפט בערוהיגען איהם, ריי-
דען מיט איהם, זאָגען איהם וואָס און איינשטילען, איינשטילען
זיין משונה אומרוהיגע נשמה, נאָר וואָס האָט ער איהם געקאָנט
זאָגען אַזוינס, וואָס זאָל מאַכען אויפהערען צו וועגען זיין נשמה,
אַז זי זאָל ווערען שטיל און רוהיג... וואָס? וואָס האָט ער איהם
געקאָנט זאָגען? און וואָס האָט ער וואָס צו זאָגען, מיט וואָס קאָן
ער בערוהיגען זיך? מינען? וואָס ווייס ער? ער ווייס אויך גאָר-
נישט... און ער האָט דאָך געהאַט ביי זיך אַנ'איינענע בעשאַפענע
וועלט, און ער האָט דאָך געוואָלט ווערען אַ נביא ביי מענשען
לערנען זיי ווי צו לעבען, דיינקען, חלום'ן... מיט וואָס, מיט
וואָס האָט ער געקאָנט בערוהיגען אָט דעם משונה'דיג געזונדען
און אומרוהיגען מענשען?... גבריאל'ן האָט געריסען דאָס האַרץ,
ער האָט ניט געקאָנט פערבלייבען אין זיין צימער, ער איז אַרויס
אויפ'ן גאַס און און איז זיך אַוועק, אַליין ניט וויסענדיג וואוהין און
צוליעב וואָס, ער איז דורכגענאַנגען דאָס פאָרשטעדטעל און איז
אַרויס אויפ'ן פעלד די טיעפע, שטומע זומער-נאַכט איז גוסס גע-

ווען. ווײַט, ווײַט אויף אַן עק הימעל נאָהענט צו דער ערד האָט זיך געוויזען אַ ווײַסער פּאַס מיט עטוואָס רויטליכע ברעגען בײַ'ם סוף. עס האָט אָנגעהויבען צו טאָגען. שטום, פערשלאָפען שטום איז אַלץ געוועזען אַרום, דאָס פעלד מיט זײַנע גראָזען, דער וואַלד ניט ווײַט אַנטקעגען איהם און דאָס פאַרשטעדטעל הינטער איהם. און גלײַך ווי אַלץ, אַלץ איז מיט אַ כיוון שטיל געוואָרען, האַלט אײַן אין זיך דעם אָטהעם, וואַרטענדיג און ריכטענדיג זיך אויף עפּיס, וואָס עס דאַרף באַלד פאָרקומען. ערגיץ וואו אויף אַ בוים, ניט ווײַט, האָט אַ פויגעל שלאָפענדיג אַ קלאַפּ געגעבען מיט אַ פליגעל, אפשר האָט זיך איהם וואָס בייזעס געחלומ'ט, אָדער ער פּרובירט, אָנטאַפּענדיג מיט דעם פליגעל דעם אויר, צי עס איז נאָך נאַכט אָדער עס איז שוין טאָג געוואָרען. גבריאל איז געגאַנגען און אין זײַן הארצען האָט אַזוי וועה געטהון; מיט וואָס, מיט וואָס האָט ער געקאָנט בערוהיגען שטיינען? מיט וואָס, מיט וואָס קאָן ער בערוהיגען זיך, מינען? און עס האָט זיך געגראָבען אין זײַן נשמה אַ ביטערע מחשבה. אַז ער האָט געהאַט אַ טעות אין לעבען... ער האָט וואָס פערזעהן... און אַזוי פעסט און בעשטימט האָט די דאָזיגע מחשבה געהאַלטען זײַן נשמה. שטיינען... מינע... און דאָס, וואָס זײַן נשמה לעבט איצט איבער, האָט אָנגעהויבען ווי צו בעלײַכטען אַ גאַנצען פּאַס פון דעם גרויסען פינסטערען תהום וועלכען מען רופט מיט דעם נאָמען לעבען... בײַ איהם אין הארצען האָט אַזוי בעשטימט געוואַקסען די מחשבה, אַז ביז איצט האָט ער ניט פערשטאַנען ניט מינען, ניט זיך, ניט דאָס, וואָס עס האָט זיך געשאַפען צווישען זיי, און ניט דאָס גאַנצע לעבען. וועלכען ער איז געגאַנגען פאַרבײַ... זײַענדיג פערנומען מיט דער מחשבה, אַז דאָס לעבען איז ניט אַזאַ, ווי עס בעדאַרף צו זײַן, און אַז מענשען זענען ניט אַזוינע, ווי זיי דאַרפען זײַן, איז ער פאַרבײַגעגאַנגען דעם גרויסען, מאוים'דיגען לעבען, די מענשען, מיט זייערע יסורים, זייערע וועהטאָגען און זייערע נשמות... איהם האָט דאָס לעבען בעוויזען צרות און יסורים, און ער איז פון זיי אַנטלאָפען. די וועהטאָגען און די ליידען פון לעבען האָבען איהם פון זיך געטריבען און ער איז אַוועק אָן אַ זײַט פון זיי, ניט בעמערקענדיג וואָס איז דאָס אַזוינס, ווי זיי קומען פאָר און ווי זיי שאַפען זיך... פון גלײַכע, קלאָרע מחשבות, וועלכע זענען אָבער געוועזען אויסגעטראַכט. פּוסט און אָהן לעבען. האָט ער אין זײַן הארצען אַ נײַע וועלט בעשאַפען און האָט געוואָלט, אַז די מענשען זאָלען

אין איהר גלויבען. ניט בעמערקענדיג, ניט פיהלענדיג די טיעפעניש פון דעם ניט קלארען, ניט גלייבען, ניט ממשות'דיגען נאר פול מיט לעבען, וואס קומט פאר צווישען הימעל און ערד ביי מענשען אין הארצען... ער איז אלץ געגאנגען פארביי דעם לעבען, פארביי מענשען, ניט פיהלענדיג זייער ציטערניש, זייער בענקשאפט, זייער לאכען און וויינען, זייערע וועהטאגען און יסורים... ער האט ניט פערשטאנען, דעם געוועהנליכען אמת, אז יעדעס הארץ איז א בעזונדער וועלט, יעדע נשמה—א בעזונדער גאט און יעדערנס אויגען האבען בעזונדערע הימלען און ערד.. ער האט פערזעהן... פערזעהן... פערזעהן...

גבריאל'ס הארץ האט אזוי וועה געטהאן. ער האט קיין כח ניט געהאט צו געהן ווייטער. ער האט זיך אוועקגעזעצט אויף א בערגעל און האט געקוקט ארום זיך אין גאט'ס וועלט אריין. עס איז שוין געוועזען טאג. די זון אליכטיגע א קלארע, א פרישע און א נייע האט זיך שוין אויפגעהויבען איבער דער ערד און האט בעגאסען מיט איהרע ליכטיגע, גאלדענע, פרישע, ווי ריין אויסגעוואשענע שטראהלען אלעס, וואס צווישען הימעל און ערד. גלייך ווי די זון האט זיך אט ערשט טובל געוועזען אין א קלארען וואסערקוואל און איז ארויס דורכגעדרונגען מיט דעם קלארען וואסער צו גיסען איהר ליכט אויף גאט'ס וועלט. דאס ברייטע, פרייע פעלד איז געוועזען בעשאטען מיט טוי-פערלען. און אזוי געבלישטשעט האבען זיי אנטקעגען דעם שיין פון דער זון, די ווי נאך פערשלאפענע בוימער פון דעם וואלד, ניט ווייט פון גבריאל'ן, די ערד, די שטילע רוהיגע הימלען, די גראזען מיט זייערע טוי-פערלען, — אלץ האט עפים אזוי ליעב און ווייך געפעטשעט זיך, געגעניצט פריש ווי א קליין קינד אין דעם שוים פון זיין געליעבטער מוטער, מיט צוטרוי צו דער זון האט זיך אלץ, צווישען הימעל און ערד, געבאדען אין איהר ליכטיגען, פרישען, קלארען שיין, און עס איז געוועזען, ווי א פערבארגענע האנד, וועלכע דיינע אויגען זעהען ניט און וועלען זי קיינמאל ניט זעהן; א ליעבע פרויען-האנד, א שענע, א קלארע, א צארטע, צושפרייט יום-טוב'דיג איבער דער ערד פרישע, נשמה'דיג ליעבע און צארטע בלומען-און גראזען-ריחות... און אלץ איז פול מיט ליכטיגקייט, אלץ איז פריש, ריין, הייליג, אט גלייך ווי דער גאט פון ליכט איז אליין אראב פון זיינע הימלען צו געבען זיין ערשטען פריהמארגען-קוש זיין בעשעפעניש... ערגיץ-וואו וועקט א פויגעלע זיינע קינדערלעך פון שלאף... אפשר-

וועקט עס זיי ברכות צו זאָגען פאַר גאָט... גבריאל איז געזעסען און האָט געקוקט אויף גאָט'ס וועלט. און אין זיין הארצען האָט זיך אזוי געגראָבען אַ גרויסע מחשבה: ער האָט ביז איצט פערזעהן דאָס לעבען... פערזעהן... ער האָט פערזעהן מענשען, זייער לעבען, זייערע נשמות, ער האָט פערזעהן דאָס ליכט פון דער זון... די וועהטאָגען פון מענשליכע הערצער... ער האָט פערזעהן... פערזעהן...

אַ גאַנצע טאָג איז ער אַרומגעגאַנגען ווי אַ פערשכור'טער איבער די פעלדער, אַרום דעם פאָרשטעדטעל. ער איז געווען אין שטאָדט און ווידער אַוועק אין די פעלדער. ער האָט ניט געקאָנט איינרוהען אויף אַנ'אָרט. אַז ער איז קומען פאַרנאַכט אַ פערמאַטערטער, מיט אַ צובראָכענעם קערפער און נשמה צו זיך אין צימער, האָט ער געפונען אַ צעטעל, אין וועלכען מען האָט איהם אָנגעזאָגט, אַז שטיין האָט זיך דאָס לעבען גענומען. ער האָט זיך געשאָסען. אַ צומישטער פון דעם אַלץ, וואָס עס טהוט זיך אָב מיט איהם די לעצטע צייט, און אַ דערשלאָגענער פון דער אומגעריכטער ידיעה וועגען שטיינען, איז ער אַוועק אין שטאָדט, וואו שטיין האָט געוואוינט. שטיינען האָט ער נאָך געפונען ליגענדיג אויפ'ן בעטעל ביי זיך אין צימער, אַ פּאָר יונגע מענשען, שטיינ'ס בעקאַנטע, זענען געזעסען שטיל און טרויעריג נעבען דעם בעטעל, אויף וועלכען שטיין איז געלעגען, שטיין איז זיך געלעגען גלייך, רוהיג אין זיינע קליידער, וועלכע זענען געווען אין דער לינקער זייט נעבען ברוסט עטוואָס פערגאָסען מיט בלוט. אויף זיין פנים איז קיין שום טויט ניט קענטיג געוועזן. עס איז געווען אַ פנים פון אַ לעבעדיגען מענשען, וועלכער איז עפּים פלוצלונג פערגליווערט געוואָרען, אָבשטעלענדיג מיט אַמאָל די גאַנצע בעוועגונג, דאָס גאַנצע לעבען, מיט וועלכען ער איז דורכגעדרונגען. עס זענען אַזוי בולט געווען אין פנים פערגליווערטע מחשבות, מיט געוואַלד אָבגעהאַקטע אין מיטען, ניט דערטראַכטע אָהן אַ סוף... נעבען די ווינקלען פון זיין שטערן איז עפּים געווען אַזוינס, וואָס האָט שטומערהייד ווי דערצעהלט, אַז אַ גראָבע זאַך איז אָבגעטהון געוואָרען מיט די דאָזיגע בולט'דיגע אויפ'ן פנים, ניט דערטראַכטע מחשבות... גבריאל האָט געקוקט אויף שטיינ'ס פנים, און גלייך ווי שטיינס פנים האָט געפרעגט פערגליווערט רוהיג ווי ער אַליין: פאַרהאַן אַ גאָט, צי ניט?... גבריאל האָט אַ קוק געגעבען אויף שטיינס הענד, וועלכע זענען געלעגען טויט נעבען ביידע זייטען

פון זיין געזונדען פערגליווערטען קערפער, און עטיס א משונה'דיגעם געפיהל האט ער דערפיהלט אין זיין הארצען. אויף די הענד האט גערוהט עפיס אזא טעמפעס, מיאוסעס און גראבעס — דער טויט אליין... גבריאל האט דערפיהלט, ווי ניט עהרליך, ניט שען און גראב האט שטיין זיך בעגאנגען מיט זיך אליין... ער האט ווידער א קוק געגעבען אויף שטיינס פנים, און ווי מיט צארן האבען אויך די ווינקלען פון שטיינס שטערן דערצעהלט, ווי גראב, גראב, ניט עהרליך און מיאוס האט מען זיך בעגאנגען מיט דעם דאזיגען געזונדען, שטארקען קערפער און פנים... עס איז אבגעטהון געווארען איבער זיי אזא גראבע, מיאוסע זאך... מען האט פערגליווערט ווי אין א קאלטען, טרוקענעם, פערגליווערטען מראמאר א גאנצעם מענשליכעם לעבען... א לעבען...

גבריאל'ן האט וואס געטריבען פון שטיינס צימער. ער האט דארטען ניט געקאנט איינזיין, ער איז אוועק צו זיך אין פארשטעדטעל. ער איז ארויס פון שטאדט און איז אוועק אין דאס פוסטע פעלד, וועלכעס פיהרט אין פארשטעדטעל. א טיפע זומער-נאכט האט גערוהט אויפ'ן פעלד. קלאר און בלאס האבען געגאסען די לבנה און די שטערן זייער שיין אויף די שטומע סודות'דיגע גראזען פון דעם שטילען שטומען פעלד, און ער האט זיך געפלאכטען מיט די צווייגען פון די איינזאמע דא און דארט צווארפענע שטומע בוימער, וועלכע זענען געווען פערהילט מיט טיפע, שטום-סודות'דיגע מחשבות. און אזוי ווייך, ליעב, פול מיט צארטעס איז געווען אויסגעגאסען אין דער שטומער טיעפער, טיעפער נאכט, אט גלייך ווי די בענקשאפט פון אלע מענשליכע הערצער צוזאמען האבען זיך ארויסגעגאסען אין דער דאזיגער טיעפער נאכט און האט געשוועבט צווישען הימעל און ערד... גבריאל'ס הארץ האט געגלעט ביז צו טרעהרען אט דאס דאזיגע ליעבע, ווייכע און צארטעס פון דער נאכט, און אין זיין נשמה האט געריסען, ביז שרייען אזש פאר וועהטאג, א קוואל פון מחשבות. איהם האט ניט געלאזען רוהען זיין נייע, ביטערע מחשבה, אז ער האט וואס פערזעהן אין לעבען. איהם האט געריסען זיין נשמה פאר דאס גראבע, ניט עהרליכע, וואס שטיין האט מיט זיך געטהון. ער האט ביטער געקלערט וועגען דעם, וואס ער האט מיט גארניזשט ניט געקאנט בערוהיגען שטיינס נשמה, אבצוהאלטען איהם פון אזא גראבען בעגעהן זיך מיט זיך אליין... און געריסען, געריסען האט זיין

נשמה פֿון דעם, וואָס ער האָט ביז איצט ניט פֿערשטאַנען, ניט געפֿיהלט דאָס לעבען ...

פֿאַרבייגעהענדיג פֿאַרביי דער שטוב, וואו מינע האָט געוואוינט, האָט ער דערזעהן אויפֿ'ן גאַניק זיצענדיג עמיצען שטום ווי די נאַכט אַליין, איהם האָט אַ ציה געטהון צום גאַניק.

— מינע ... האָט גבריאל גערופֿען.

— גבריאל? ... האָט מינע געפֿרעגט, ווי דערפֿרעהענדיג זיך. דערהערענדיג גבריאל'ס קול.

גבריאל איז אַרויף אויפֿ'ן גאַניק, האָט זיך געזעצט נעבען מינען. איהם האָט אַזוי געריסען דאָס האַרץ צו ריידען, ריידען איצט מיט מינען און וועגען אַלץ.

— מינע ... — האָט גבריאל ערנסט און ביטער גערופֿען זי.

— וואָס ווילט איהר, גבריאל? ... — האָט מינע געזאָגט, ווי עפּיס איינהאַלטענדיג זיך ניט צו פֿערלירען זיך איצט—וואָס מאַטערט איהר מיך אַזוי פֿיעל? ... איך בין שוין מיעד ... איך פֿאָהר מאָרגען אָב ...

אין גבריאל'ס איינגענמאַטערטער, צוועהטאָגדיגער נשמה האָט וואָס גענומען זיך אָבריי̈סען מיט ניט געוועהנליכע וועהטאָגען ...

— מינע ... — האָט גבריאל אָנגעהויבען מיט אַ ביטערען קול פֿון אַ ווידוי — איך מאַטער אייך? ... איך שאַף וועהטאָגען אין אייער האַרצען? ... מינע ... זאָלען מיר חאָטש איין מאָל איינער דעם צווייטען פֿערשטעהן ... מינע ... זאָגט, איך מאַטער אייך? ... זאָגט ... רעדט איהר ... איך וועל שווייגען און וועל אַלץ הערען, וואָס איהר וועט זאָגען ... איך וועל שווייגען ... איך האָב אויפֿגעהערט צו פֿערשטעהן. צו וויסען דאָס, וואָס איך האָב געמיינט ביז איצט, אַז אַזוי קלאָר פֿערשטעה איך דאָס ... איך פֿערשטעה גאָרנישט ... איך ווייס ניט ... מינע ... איידער איהר זענט געקומען אהער, איידער איהר האָט אָנגעהויבען צו שרייבען מיר יענע אייערע בריעף, האָב איך געפֿיהלט איבער מיין קאָפּ די פֿליגלען פֿון דעם טעמפּען, שוואַרצען, גראָבען טויט ... איך האָב זיך שוין געטראָגען אין זיינע אָרעמס, און איך האָב געוואָלט אין איהם רוה געפֿינען ... איצט ווערט אַ וועלט חרוב ביי מיר אין האַרצען ... אַ גאָט ... אַנ'אייגענער בעשאַפֿענער. פֿאַר וועלכען איך האָב זיך געבוקט און געקניהט ביז איצט, איז גוסס אין מיין נשמה ... איך האָב זיך געחאַפּט, אַז איך האָב ביז איצט געהאַט אַ גרויסען, אַ גרויסען טעות ... אין אַלץ, אין אַלץ ... איצט ווייס איך גאָרנישט ...

אפשר ווייסט איהר ?... בעלייבט איהר מיין צוועהטאגדיגע נשמה... מינע...

מינע האט געשוויגען.

— מינע... האט ער ביטער גערופען.

— וואס ווילט איהר ?... איך ווייס ניט, וואס איהר ווילט פון מיר... איך בין אזוי מיעד... איך בין מיעד...

— מינע... זאגט איהר... איך ווייס גארנישט... זאגט איהר, וואס קומט דאס פאר צווישען אונז... וואס איז דאס אזוינס ?...

גבריאל איז געזעסען נעבען מינען מיט זיין גרויסער פיגור. זיינע אויגען האבען אזוי נאאיוו געקוקט אויף איהר און ער האט זיך ביי איהר געבעטען ווי א קליין קינד:

— איך ווייס גארנישט... איך ווייס ניט... דאס לעבען ביז איצט האט אכזריות'דיג געלאכט פון מיר... אין מיין הארצען האט ער נור יסורים און וועהטאגען געזייהט און ער האט געוועקט ביי מיר א שנאה צו איהם, א האס... איך בין פון איהם אנטלאפען, ניט איינקוקענדיג זיך גוט אין איהם, און איך האב איהם ניט פערשטאנען... איך האב פערזעהן דאס לעבען און די מענשען... איצט ווייס איך גארנישט... מינע... אפשר ווייסט איהר... וואס איז אזוינס דאס לעבען ?... מענשען ?... זייערע וועהטאגען און יסורים ?... מינע, וואס אזוינס קומט פאר צווישען אונז ?... ווער בין איך... איהר... אלע... איך ווייס ניט... איך ווייס ניט... מינע...

— גענוג, גבריאל, גענוג...— האט מינע מיט א שרעקעדיגען קול געזאגט—איך בין שוין מיעד... איך בין מיעד... איך פאהר מארגען אב...

ביי מינען האבען זיך געוויזען טרערען אין די אויגען, איהרע נערוועזע ליפען האבען אנגעהויבען צו ציטערן, און א ביטערע חליפעניש האט זיך דורך זיי געריסען. זי איז גיך אויפגעשטאנען און איז אוועק אין שטוב.

א מורא'דיגע, א גרויסע איינזאמקייט און א טיפע ווי די נאכט האט אנגענומען גבריאל'ס נשמה. ער איז אוועק פון גאניק און האט זיך אוועקגעלאזען אין דער טיפער, שטומער נאכט. וואוהין? נאך וואס? האט ער ניט געוואוסט און האט ניט געפרעגט ביי זיך, ער איז דורך דאס פארשטעדטעל און איז ווידער אוועק אין דאס אפענע פעלד. דער שיין פון דער לבנה און שטערן און דאס ליעבע. ווייכע און צארטע, וואס האט אזוי ווייך געשוועבט אין דער שטומער, טיפער וויים-בלאסער נאכט, האט געשאפען

אזא בענקשאפט אין זיין הארצען נאך א טרייסטונג פאר זיין צוועהטאגטער איינזאמער נשמה ... אזוי געבענקט האט זיך איהם איצט נאך מענשען, נאך זייערע ביטערע, הייסע נשמות ... ער האט געפיהלט, אז זיינע כחות לאזען זיך אויס, זיינע פיס קוים וואס זיי געהען, נאר ער איז געגאנגען ווייטער. געגאנגען, ניט וויסענדיג וואוהין און נאך וואס, ביז וואנען ער איז געפאלען מיט זיין גרויסער פיגור אויף דאס גרינע גראז. א קוואל פון טרעהרען האט זיך געעפענט אין זיינע אויגען. ער האט אויסגעשפרייט זיינע הענד איבער דער ערד, אט גלייך ווי ארומנעהמען האט ער זי געוואלט אין זיינע ארעמס ... ער האט געדריקט צו איהר זיין הייסעם, ביטערעם הארץ, ער האט זי געקושט מיט זיינע ליפען, טרעהרען האבען זיך געגאסען פון זיינע אויגען אויף דער ערד און ער האט געוויינט אויפ'ן קול ... אלץ ארום — די הימלען, די ערד, דער בלאסער און קאלטער שיין פון די שטערן און דער לבנה, אלץ איז שטיל און שטום געווען, און שטיל און שטום האט אלץ פערנומען דאס מענשליכע געוויין ... און גבריאל האט געקושט די ערד און האט ביטער, ביטער געוויינט ... ער האט געוויינט דערפאר, וואס ער האט פערזעהן ביז איצט דאס גרויסע לעבען ... ער האט געוויינט דערפאר, וואס שטיין האט מיט זיך אזוי גראב בעגאנגען; ער האט געוויינט דערפאר, וואס אזוי פיעל יסורים און וועהטאגען האט דאס לעבען געזייהט אין זיין הארצען, און ער האט זיי ניט פערשטאנען ... און ער האט געקושט די ערד דערפאר ווייל ער האט אנגעהויבען צו פיהלען אז אזוי טיעף און פול מיט סוד איז דאס לעבען אויף איהר. אז מיט אזא ליעבען, ליכטיגען, קלארען זונענשיין איז זי בעגאסען ביי טאג און מיט אזוינע טיעפע, טיעפע סודות איז זי פערהילט ביי נאכט ... ער האט הייס געקושט די ערד און האט ביטער געוויינט ... ער האט געקושט די ערד דערפאר, ווייל טייער איז געווארען זיין הארצען צו פיהלען א סוד פון דער מענשליכער נשמה, ווען אפילו קיין פתרון, קיין בעשיידונג האסטו ניט אויף איהם ... ווייל טייער, טייער איז איהם געווארען צו פיהלען מענשליכע הערצער, ווען אפילו בשעת מעשה קארטשעט זיך פון וועהטאגען און יסורים דיין אייגענע נשמה ... און ער האט געוויינט דערפאר, וואס איינזאם, איינזאם האט ער געלעבט ביז איצט, און איינזאם, איינזאם שטעהט איהם פאר צו לעבען אויך ווייטער ... ער האט געוויינט דערפאר, וואס אזוי פיעל וועהטאגען האט ער געזייהט אין מינעס הארץ און מינע אין זיין הארצען,

ווען עס ציהט אַזוי יעדערענס נשמה צום צווייטען... ער האָט געקושט די ערד דערפֿאַר, וואָס ער האָט געפֿיהלט, אַז אַ נייער הימעל עפֿענט זיך פֿאַר איהם, און ער דערזעהט פֿאַר זיך אַ נייע וועלט, פֿון וועלכער ער האָט ביז איצט ניט געוואוסט... ער האָט געקושט די ערד דערפֿאַר, וואָס אויף איהר איז פֿאַרהאַן אַ לעבען פֿול אַפֿילו מיט יסורים, אָבער דורכגעדרונגען מיט אַזוי פֿיעל סוד, מיט טיעפֿעניִשען, ניט בעשיידעניִשען... אַ וועלט, וואָס דיין נשמה צאַפּעלט זיך אין דיר צו וויסען. וואָס איז דאָס אַזוינס, און דאָך פֿיהלסטו, אַז גרויסע, גרויסע סודות ווי די אייביגקייט אַליין קומען אין איהר פֿאָר און שאַפֿען זיך אין איהר... אַ לעבען, וואו יעדער מענש איז אַ קוואַל פֿון סוד, און יעדעס האַרץ איז פֿול מיט אייביגקייט, אַ לעבען אַ גרויסעס — ווי אַ גאָט און אַ טיעפֿעס — ווי אַ גאָט.. און געוויינט האָט ער דערפֿאַר, וואָס נאָך אַ סך, אַ סך וועהטאָגען אין יסורים, האָט איהם זיין צוקונפֿט אַזוי פֿעסט צוגעזאָגט איצט טיעף טיעף אין זיין האַרצען... און געוויינט האָט ער ביטער דערפֿאַר, וואָס אַזוי אַכזריות'דיג, טייוועלש אַכזריות'דיג איז צו איהם דער גאָט פֿון לעבען...

שטיל איז געווען אַרום. און שטיל און שטום האָבען פֿערנומען די ערד, די הימלען און אַלץ, וואָס צווישען זיי געפֿינט זיך, דאָס הייסע קושען די ערד און די ביטערע חליפֿעריי פֿון דער מענשליכער נשמה... ערגיץ־וואו, ניט וויט פֿון גבריאלין, אויף אַ בוים האָט אַ פֿערשלאָפֿענער פֿייגעל אַ מאַך געטהון מיט אַ פֿליגעל, אפֿשר האָט זיך איהם אַ בייזער חלום געחלומ'ט. און אפֿשר האָט ער געוואָלט אָנטאַפּען מיט די פֿליגלען, צי עס איז נאָך נאַכט, אָדער עס איז שוין טאָג געוואָרען.

מיט דער וואנד.

I.

פאהרען דורך דעם געדיכטען, הילביגען וואלד איז געווען אנ'אמת'ער פערגעניגען. עס איז געווען אין אנהויב פריהלינג. די ערד איז פול מיט פריהלינגס־זאפט און ווארים איז זי. דער געדיכטער וואלד, וועלכער איז געווען א גאנץ ווינטער פערשאטען מיט קאלטען שניי און פערלאזען פון זונען־שיין, הויבט אן פרעהליך און ליכטיג אבצולעבען, און ער אטעמט פריי, אין דער וועלט אריין, מיט פרישע פריהלינג־ריחות. די זון שיינט ווייך, פריש און מילד, און די שאטענס פון די בוימער מיט זייערע צווייגען זענען פערשפרייט איבער דעם ברייטען וועג, פון איין זייט וואלד ביז דעם צווייטען. אויך אויף א טעלעגראפישען סטאלב דראפען זיי זיך. איניגע זענען אזוי לעבערליך. די גרעזעלעך נעבען די ברעגען פון וואלד זענען גרין, פריש און ליעב. פייגעלעך פרעהען זיך. אויף די ברעגען פון וועג דא, דארטען זענען פערשפרייט קלארע, פרישע שפענער פול מיט זאפט און בוימער־ריחות, און עפעס אט ווי זיי לאבען מיט א זומערדיגען געלעכטער. ס'ווייזט אויס, א מענש, וועלכער איז אט ערשט נעלם געווארען, און איין גאט ווייס וואוהין, האט מיט זיין האק נעשלאגען א בוים, וועלכער איז געווען פול מיט פריהלינג, האט איהם איינגעבראכען, און זיינע שפענער זענען זיך צעלאפען אויף דער ערד. דער קליינטשיקער, בייביגער פויערשער פערדיל לויפט זיך, עטוואס ווי פויל, נאר היימליך, ביז צום לאבען טאנצט ער מיט זיינע קרומליכע הינטערשטע פיס, און זיין בויך הויבט זיך בורמלענדיג, הויבט זיך און שפרינגט אונטער. עס בעגעגענט זיך א פוס־געהער, וועלכער געהט זיך א בארוויסער מיט די שטיוועל אויף די פלייצעס. ער געהט זיך פעסט, היימליך, אין דער וועלט אריין, און ניט דו ווייסט פון וואנען און וואוהין ער געהט, און זיין „גוט מארגען" איז פרעהליך און הילביג. און איטליכער סקריפ פון וואגען זינגט אזוי זומערדיג.

אזוי הילכיג צוגיסט ער זיך איבער דעם גאנצען וואלד און ווערט פערשוואונדען אין די טיעפעניש פון איהם. און דנ׳יע פינקעלשטיין, זיצענדיג אויפ׳ן וואגען און קוקענדיג אין גאט׳ס וועלט אריין, האט געהאט הנאה און איז געוועזען צופריעדען פון דער שענער, ליעבער גאט׳ס וועלט, וועלכע ער זעהט פאר זיך, און אויך פון דעם וואס ער פאהרט אהיים אין אימעניע, אויף א גאנצען זומער. זיין שענער עדעלער פנים, מיט עטוואס מיידעלשע שטריכען, איז ליכטיג און רויטליך געווארען, ווי א פרישער עפעל, און זיינע וויכע, סאמעטענע אויגען האבען ליעב געבלישטשעט, און ער אליין ווייס אויך ניט, צי פון דער פרישער, ליעבער פריהלינגסווינד, וועלכעס גלעט אזוי ליעבליך זיין הארץ, אפשר פון דעם טיעפען. הילכיגען וואלד, אדער ער איז, פאר דער צייט וואס ער פאהרט אין וועג, קליגער געווארען, — אבער אט דאס, וואס האט שווער געמאכט זיין הארץ, ווען ער האט זיך געקליבען פאהרען אהיים, איז איצט כמעט ווי אין גאנצען פערשוואונדען געווארען, אויסגעוועבט האט זיך דאס פון איהם. יא, עס איז אפילו ניט אנגענעהם צו הערען די אלע פראזעס פון דעם פאטער און מוטער וועגען דעם, וואס טהוט זיך מיט איהם, צי געהט ער ווייטער צו זיין צוועק, צי וועלען גאך א סך דויערען זיינע ארומפאהרענישען, דאן ווען עס איז ניטא וואס צו ענטפערן אויף אזוינע מיני שאלות, אבער דאך איז עס נאריש... און אברוהען א זומער אין דער היים איז איהם אזוי נויטיג.

א היים איז ער געקומען צו פאהרען פארנאכט. פאר דעם יאהר צייט, וואס ער איז ניט געוועזען אין דער היים, האט ער קיין סך שנוים ניט געפונען. מעהר נישט זיין פאטער, א יוד א יאהר זעכציג מיט א קלוגען פנים, וועלכער איז בעוואקסען מיט א גראהען, שענעם בארד, איז עטוואס עלטער געווארען. געבענדיג איהם שלום, האט דער פאטער מיט דעם זעלבען קלוגען שמייכעל ווי פאר צוויי יאהרען, ווען דנ׳יע איז געקומען פון אויסלאנד, א פרעג געטהון:

— נו רב דנ׳יע, וואס מאכסטו?

זיין מוטער האט ער געפונען די זעלבע, ווי ער האט זי געלאזען, ווען ער איז אוועקגעפאהרען פון דער היים. דער זעלבער ליכטיגער, גוטער פנים, אין וועלכען עס איז געוועזען איבערגעבליבענע שטריכען פון אמאליגע ניט געוועהנליכע שענהייט. און אט ווי אלע מאל, ווען ער פלעגט קומען פון ערגעץ צו פאהרען,

האָט זי איהם זעהר שטאַרק און היים געקושט; און נאָכדעם, ווי די ערשטע בעגעגעניש איז אַריבער, האָט זי געקוקט שווייגענדיג אויף איהם, ניט אַראָבגענומען איהרע אויגען פון זיין פנים. און איהר קוק האָט דערצעהלט פון אַ סך הייסע ליעבע ביי איהר אין הארצען צו איהם, פון אַ סך דרך ארץ פאַר זיין קענטשאַפט, — און גלאַט אַ סך, אַ סך נחת פון דעם, וואָס דניעען איז שוין פינף און צוואַנציג יאָהר, וואָס ער איז אַזאַ הויכער, אַ שענער, אַנ'עדעלער און אַ וואוילער, און וואָס ער איז איהרער אַ זוהן. די בוימער, אין וועלכע זייער שטוב איז געווען ווי פערטרונקען, האָבען זיך איהם אַרויסגעוויזען גרעסער און שענער, ווי זיי זענען אַמאָל געווען. זיי האָבען זיך שוין פונאַנדערגעלאָזען, ווי אין מיטען זומער. די שענע, לאַנגע און אָהן אַ סוף ברייטע אָזערע נעבען זייער שטוב האָט שוין זומערדיג געשמייכעלט און האָט שוין פערבעהאַלטען אויף איהרע רוהיגע, קלאָרע וואַסער שטילע זומער סודות, גוטע און שענע. און אַזאַ רייכע אויסמישונג פון אַלערליי גראָזען און בלומען-ריחות האָט זיך געטראָגען איבער גאָט'ס וועלט און האָט, דורך די אָפענע פענסטער, אין שטוב אַריין געשוועבט.

און ליגענדיג ביי נאַכט אויף זיין קלאָרער, מיט דער מאַמעס הענד גוט אויסגעבעטענער, בעט, האָט ער ניט געקענט איינשלאָפען, און צופיעל חלומות אין האַרצען, צופיעל שען איז געווען די טיעפע פריהלינגס-נאַכט, וועלכע עס האָט זיך אַרויסגעזעהן דורך דער אָפענער פענסטער פון זיין צימער. צופיעל נאַיוו און ריין האָבען געקוקט די שטערען פון דעם טיעפען שטומען הימעל. צופיעל סודות זענען פערהילט געווען אין דער שענער, זילבערנער פון דער לבנה שיין, אָזערע, אויך האָבען זיי זיך בעהאַלטען און צוגעטוליעט זיך אַט דאָרטען צו דער איינזאַמער קופּקע בוימער, וועלכע געפינט זיך אין מיטען דער אָזערע. דער געזאַנג פון די זשאַבעס און די זשווזשעריי פון נאָך מיליאָנען אַלערליי נפשות'לעך, וועלכע דיינע אויגען וועלען קיינמאָל ניט זעהן, זענען געווען צופיעל פריש און סודות'דיג. צופיעל רייך איז געווען גאָט'ס וועלט מיט ליעבע, אַלערליי ריחות פון גראָזען און בלומען, און צופיעל העל, מילד און פערחלום'ט איז געווען זיין נשמה, אַז ער זאָל קענען איינשלאָפען.

II.

אויף מאָרגען, ווי נאָר ער האָט זיך אויפגעכאַפּט פון שלאָף, איידער ער האָט נאָך אַרומגעזעהן זיך, וואו ער געפינט זיך, האָט דנ'יע דערפיהלט, אַז אויפ'ן האַרצען איז איהם היינט פריי, און אַזוי גרינג איז זיין נשמה. אַ לאַנגע צייט האָט ער אַזוינס ניט געפיהלט, ער ליגט אויף אַ קלאָרער, ריינער בעט און ער געפינט זיך אין אַ ליבען, היימישען צימער, און דאָרטען, אין די איבעריגע צימערען פון דעם דאָזיגען הויז, געפינט זיך זיין פאָטער און זיין מוטער. עס הערט זיך, ווי זיין פאָטער, אין עסצימער, לערענט וואָס אויפ'ן קול, און זיין שטימע איז פול מיט שמחה, מיט יום־טוב. ס'ווייזט אויס, ער פרעהט זיך, וואָס זיין זוהן איז געקומען, און ער וואַרט מיט אַ פרייד, ווען ער וועט אויפשטעהן און וועט זיך מיט איהם דורכשמועסען, דורכרעדען זיך, אָט איז ווער אַריין אין שטוב מיט אַ ברייטען גוט מאָרגען, מען שמועסט אַ ווייַלע און מען חשבונ'ט וואָס היימליך אויפ'ן סטשאָט. עס הערען זיך אָפּט שטילע איינגעהאַלטענע טריט, וואָס געהען פאַרביי געבען דער טיר פון זיין צימער אַהין און צוריק. ווי עס ווייזט אויס, איז דאָס זיין מוטער, וועלכע קען שוין ניט דערוואַרטען זיך און וויל זעהר זעהן זיך מיט איהם. דנ'יע ליגט אויפ'ן בעט מיט אָפענע אויגען און קוקט אַרום זיין צימער. בעקוועם, ליכטיג און שען איז ער, און עס פיהלט זיך איהם, אַז דאָ, אין דעם דאָזיגען הויז, איז מען גרייט צו טהון מיט איהם אַלעם גוטעס. עס ציהען זיך דורך זיין האַרצען, ווי אַ ווינטעל, וועלכער ריהרט — ריהרט דאָרט וואָס, מחשבות וועגען דעם ווי גוט אויף אַנ'אמת, פריי און גרינג וואָלט ער זיך איצט געפיהלט, ווען דאָס לעבען זיינער וואָלט אַנדערש געגעבען זיך איהם; ווען דאָס, וואָס מען האָט פון איהם געהאָפט און וואָס ער אַליין האָט פון זיך געוואַרט, וואָלט עס טאַקי אויסגעלאָזען זיך; ווען צווישען די אַלע שירים און פּראָזע, ביי וועלכע ער איז אַזוי ערנסט געזעסען טעג און נעכט און האָט געשריבען זיי, צוהערענדיג זיך צו דעם, וואָס מען האָט בעשטימט, אַז ביי איהם איז ניט קיין געוועהנליכער טאַלענט. און אַליין פעסט גלויבענדיג אין דעם, וואָלט טאַקי באמת וואָס געווען ניט געוועהנליכעס, עפּעס גרויסעס, ווען ער וואָלט האָטש דאַן ניט אַנטלויפען פון אויסלאַנד מיט גאָרנישט און וואָלט עפּיס וואָס געענדיגט און ווען זיין קומען איצט אַהיים וואָלט ניט געווען עפּיס

גלייך, ווי ער איז אנטלאָפען פון דאָס לעבען, ניט וויסענדיג קלאָר, וואָס איז דאָס אַזוינס און ווי אַזוי זאָל ער לעבען, גלייך ווי ער איז אַרויסגעשטופּט געוואָרען, און אַרויסגעטריבען האָט מען איהם פון דעם דאָזיגען לעבען.

עס איז אַריין אין צימער זיין מוטער. זי איז כּלומר'שט געקומען זוכען וואָס, נאָר עס איז געווען קענטיג פון איהר פּנים, וועלכער האָט געלאַכט פון שמחה, אַז דאָס איז מעהר נישט ווי אַ תירוץ, געקומען איז זי, ווייל איהר האָט זיך שטאַרק פערבענקט נאָך איהר זוהן, און איהר האָט זיך זעהר געוואָלט אָנקוקען איהם. דנ'יע האָט דאָס בעמערקט. איהם איז פרעהליך געוואָרען אויפ'ן האַרצען, דערזעהענדיג זי, און אויך עפּיס וואָס אַזוינס האָט אַ ריהר געטהון דאָרטען אינעווייניג, אין האַרצען ביי איהם. אי געשעמט האָט ער זיך, וואָס זי, זיין מוטער, נאַרט זיך אין איהם און קלייבט פון איהם אומזיסטע נחת. זי האָט זיך איינגעזעצט ביי איהם אויפ'ן בעט. ס'האָט אויסגעוויזען פון איהר, אַז אַ סך גוטעס און ליבעס, האָט זי אין האַרצען פאַר איהם, נאָר זי פיהלט, אַז אָרים וועלען זיין די ווערטער, מיט וועלכע זי וועט דאָס קאָנען אַרויסזאָגען. און זי האָט אָנגעהויבען צו שמועסען פון פוסטעס און פון גאָרנישט, מעהר נישט צוליעב דעם, כּדי צו רעדען מיט איהם.

— געוויס ביסטו געקומען אויף אַ גאַנץ זומער? — האָט זי איהם פרעהליך אַ פרעג געטהון עפּעס ווי אין מיטען די רייד. און קענטיג איז געווען פון איהר קוק אויף איהם, אַז זי האָט געוואָלט זאָגען איהם נאָך וואָס עפּעס. אפשר וועגען דעם, אַז זיין איצטיגער קומען אַהיים זאָל שוין זיין ניט נאָר אויף איין זומער, נאָר אויך אויף דעם קומענדיגען ווינטער, אויף דעם זומער, וואָס נאָך דעם דאָזיגען ווינטער, און דעם ווינטער, וועלכער וועט קומען נאָך יענעם זומער — אויף אייביג, אויף אייביג זאָל ער זיך שוין ניט שיידען מיט איהר. נאָר פון דרך ארץ צו איהר פינף און צוואַנציג אַהריגען שענעם און וואויהל קענענדיגען זוהן האָט זי זיך איינגעהאַלטען צו רעדען וועגען דעם מיט איהם.

נאָך דעם אַז ער האָט אָבגעטרונקען טיי, איז ער זיך אַוועקגעגאַנגען, אָנגעטהון אין זיינע געליעבטע גרינגע שטיוועל, אין די אָפּענע, פרייע פעלדער, וועלכע רינגלען אַרום זייער אימעניע. ער איז אַוועק אָהן אַ היטעל, אין אַ לייכטער, אויבערשטער זומערהעמדעל: און אַ גרינגער, ליעבער ווינד האָט זיך געשפּיעלט מיט דאָס העמדיל און מיט זיינע ווייסע, שוואַרצע לאָקען אויף זיין

ווייסען, עדעלען שטערן. שען איז גאָט'ס וועלט אין פריהלינג. ליכטיג, בעגאָסען מיט פרישע זונען־שיין, און יונג אָטעמט אַלץ. די ערד אונטער דיינע פיס איז וויך, ליעב און וואַרים, די גרינע, מיט זאַפט פולע גרעזעלעך, וועלכע בעדעקען די שטילע, פרייע, ווילדע פעלדער, זענען פול מיט לעבען. זיי סוד'ען זיך צווישען אַנאַנד, גיבען וואָס איבער איינם דעם צווייטען, ליעבען זיך און ליעבען דעם לייכטען ווינד, וועלכער שוועבט איבער זיי און גלעט זיי... און דיינע פיס באָדען זיך אין אַ ים פון אַלערליי ליעבע בלומעלעך און ווייסינקע, קלאָרינקע קאַראַסקעלעך. זייערע ריחות פערשכור'ן דיין נשמה. און בוימער, שטאָלצע, פרישע זענען דאָ אויף גאָט'ס וועלט, אָט זעהט דיין אויג אַ בוים, אַנ'איינציגען אין מיטען די ווילדע פעלדער. ער שטעהט זיך אויף דער וועלט פריי, אַליין און איינזאַם. דאָרטען, פון דער זייט ניט ווייט פון דיר, און נאָך ווייטער, דאָרטען, דאָרטען אַקעגען דיר, האָבען זיך אייניגע בוימער צונויפגעקליבען צוזאַמען. זיי שטעהען צוגערוקט נאָהענט איינער נעבען דעם אַנדערען און נעהמען אַרום איינם דעם צווייטען מיט זייערע צווייגען, און גלייך ווי זיי דערמאָהנען אָהן אַנ'אויפהער יעדערער זיך אַליין און דעם צווייטען אַז תמיד, תמיד וועלען זיי אַזוי שטעהן צוזאַמען אַרומגענומענערהייד צווישען הימעל און ערד און די ליעבע, זיסע זונען־שיין... און די טיעפע הימלען, דער אָהן סוף'יגער האָריזאָנט איז הפקר און פריי, און זיי גלעטען אַזוי דיין האַרץ, דיינע אויגען, דיין נשמה. אין מיטען דעריינען הערט זיך אַ פאָך פון גרויסע פליגעל און אַ קלאַפּ איינע אָן דער צווייטער—אַ בוטשאַן, ווייס ווי מילך, מיט שוואַרצע פאַסען ביי די ברעגען פון זיינע פליגעל, ניט ווייט פון דיר, האָט זיך אויפגעהויבען פון דער ערד און האָט זיך אַוועקגעלאָזען אין די ווייטע, טיעפע הימלען... דנ'יען פלעגען אַלע מאָל אָט די דאָזיגע פרייע פעלדער שאַפען אין זיין האַרצען עפּעס וואָס ווילדעס, און ער פלעגט אַזוי הנאה האָבען אַרומצוגעהן זיך איבער זיי גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַריין. און דער גאַנצער געגענד איז איהם אַזוי בעקאַנט. ער טרעפט זיך אָן מיט די ערטער, וואו ער איז געזעסען פערדאַגה'ט, ווען ער האָט דעם עקזאַמען אויף אַנצוקומען אין אוניווערסיטעט ניט אויסגעהאַלטען, וואו ער האָט פרעהליך געחלום'ט וועגען אויסלאַנד און וואו ער איז געזעסען אַ טרויעריגער נאָכדעם, אַז ער איז געקומען פון אויסלאַנד. די דאָזיגע ערטער וועקען אין איהם אויף מחשבות. עס קלערט זיך איהם וועגען דעם

וואָס ער איז עפּעס צווישען מענשען תמיד אַזוי שעמענדיג און שטיל, זיי דריקען איהם צופיעל, עס דערמאָנט זיך איהם די גאַנצע חברה, צווישען וועלכע ער האָט געלעבט אין אויסלאַנד, די פערפלאָנטערקייט צווישען זייערע בעציהונגען איינער צום צווייטען: זענענדיג, דאַכט זיך, צווישען אַנאַנד גוט און לעבענדיג איין לעבען, טראָגט יעדערער אין הארצען אויף דעם צווייטען עפּעס וואָס שמוציגעס, קויטיגעס... דער נאָכקוקען יעטווידערער דעם צווייטען און דער וועלען וויסען די סאַמע פערבעהאַלטענע ווינקעלעך פון דעם צווייטענס לעבען... שווער איז איהם געווען איינלעבען זיך מיט זיי. איהם פלעגען זיי אָנרופען דאָס שעמעדיג מיידעל.

די דאָזיגע טרויעריגע מחשבות האָבען ווי אַרויסגעטריבען פון זיין הארצען די גרינגקייט, מיט וועלכע ער איז היינט אויפגעשטאַנען פון שלאָף, און האָבען שווערער געמאַכט זיין נשמה. ער האָט זיך אוועקגעזעצט אויף אַ קליין בערגעלע. און זיין הארץ איז פערנומען געוואָרען מיט מחשבות וועגען זיינעם אַ חבר וועקסעלמאַן, אין וועלכען עס האָט זיך, דוכט זיך, צוזאַמענגעקליבען אַלץ, וואָס האָט איהם אָבגעשטופּט, אָבגעשטויסען פון די אַרומיגע מענשען, צווישען וועלכע ער האָט געלעבט. וועקסעלמאַן איז געווען אַ בחור אַ יאָהר זעקס און צוואַנציג, מיט פלינקע, נאָר אויסגערעכענטע בעוועגונגען, און זיין פנים האָט דערצעהלט, אַז זעהר און זעהר געהיט איז ער. ער איז זעהר ערנסט געוואַשען, גוט און ריין געגאָלט. אויך די בליקען, די בעוועגונגען פון זיינע אויגען זענען געווען בעטראַכטע, אויסגערעכענטע. דנ'יע האָט געטראַכט וועגען איהם אַז דאָס איז איינער פון די מענשען אויף דער וועלט, וואָס צופיעל זאַט און צופרידען פון זיך זענען זיי, אַז זיי זאָלען בעמערקען גאָט'ס הימעל און ערד, צופיעל פוסט איז זייער נשמה צופיהלען אויף אַנ'אמת דעם לעבען און טראַכטען וועגען איהם טיעף און ערנסט. געבליבען איז זיי אויף דער וועלט נאָר די שטענדיגע איבערגעגעבענהייט דעם קנעכטישען רצון, אַז מען זאָל טראַכטען וועגען זיי אַנדערש, ווי פון אַלעמען. און דער קנעכטישער „אַהאַ“... זיי דערצעהלען דיר פון זיך וואָס עס איז ניט געשטויגען און ניט געפלויגען, און קוקען אויף דיר מיט אויגען פון אַהאַ!... זיי וועלען דיר אָבטהון ווען אַזוינס פון וואָס דיין הארץ וועט זיך קאָרטשען פון וועהטאָג, און זיי וועלען מיט דיר רעדען מיט „אַהאַ“ לשון... און קלעפּעדיג זענען זיי און ביז קויטיגעם קנעכטיש, ווען דו טרייבסט זיי אָב פון זיך, און ביז פערדיש

מעשה האר. ווען דו גיסט זיך זיי איבער, און א געמאכטע בייז-
קייט גיט זיך זיי איין, און אנדערש ווייזען זיי זיך ניט פאר דעם
צווייטען. אלע האבען געהאלטען פון וועקסעלמאנען. מען פלעגט
עפעס ווי מקנא זיין זיין געלענקיגקייט און עפעס א פחד־ פלעגט
מען האבען פאר איהם. ווענען זיך פלעגט ער דערצעהלען, אז ער
שרייבט א דיסערטאציע אויף וועלכער איינינע פראפעסארען, וואס
האבען זי געזעהן, זאגען, אז זי איז גאוניש. מען האט געוואוסט,
אז דאס איז ניט געשטויגען און ניט געפלויגען, נאר דאך עפעס
ביי אלעמען פלעגט ער ווערען גרויס אין די אויגען פון דער דא-
זינגער דיסערטאציע... דנ'יען פלעגט ווען אנחאפען א פחד, הערענ-
דיג וועקסעלמאנס שמועסען ווענען זיך. א מענש רעדט, רעדט,
און דו ווייסט ניט, דו קענסט ניט וויסען דעם גבול, דעם ארט,
ביז וואנען איז אמת און וואו הייבט זיך אן ליגען... איהם פלעגט
אזוי שווער זיין איהם צו ליידען, און וועקסעלמאן האט זיך מאדנע
געקלעפט צו איהם, אט ווי א פיאוויקע צו א מענשען. אבשטופען
איהם מיט א מאל פון זיך האט זיך דנ'יען ניט געוואלט. עפעס
משונה קוטיגעס וועט דאן ארויסקומען. ווען ער האט זיך געטרא-
פען מיט איהם איצטער אין ק., האט ער איהם געפונען דעם זעל-
בען, ווי ער האט איהם געוואוסט אין אויסלאנד. פאר דער צייט
וואס ער האט איהם ניט געזעהן האט ער נאך ווי געשטיגען אין
זיך און נאך שווערער איז ער איהם געווען ווי פריהער. און ניט
אבקלעפענדיג זיך פון דנ'יען און זענענדיג מיט איהם אזוי ווארים,
גוט, פלעגט ער אלץ סטארען זיך אריינקריכען תמיד אין די סאמע
טרויעריגע זייטען פון זיין לעבען און גריבלען זיך אין זיין נשמה,
גריבלען זיך און ניט לאזען איהם צורוה... און ווען ער איז אוועק-
געפאהרען פון אויסלאנד, אויך איצט אוועקפאהרענדיג פון ק., איז
איינע פון די הויפט מאטיווען, וועלכע האבען איהם אוועקגעטרי-
בען פון די ביידע ערטער, געווען וועקסעלמאנס זיין דארטען...

קלערענדיג אזוי וועגען וועקסעלמאנען, האט דנ'יע דער-
פיהלט, אז זיין נשמה פערהילט זיך אין טרויעריגעס, וועלכעס
האט זי געפרעסט די לעצטע צייט זענענדיג אין ק', ער האט זיך
אויפגעהויבען און איז אוועק אהיים.

ביי וואַרעמס האט איהם די מוטער בעמערקט, אז ער איז
בלייך אין פנים און ער איז זעהר נערוועז, בייז. איטליכער קליינער
קלאפ מיט א טעלער, א מעסער דערשרעקט איהם אזוי. זיין פאטער
האט געשמייכעלט:

— אויף פֿרעמדע קעסט געהאָדעוועט זיך דאָרטען.

נאָכ'ן עסען איז ער ווידער אַוועק אין די פֿרײַע פֿעלדער, און בײַנאַכט איז איהם ווידער שווער געווען אײַנצושלאָפֿען. ווידער צופֿיעל שען איז געווען די טיעפֿע, טיעפֿע פֿריהלינגס־נאַכט. צופֿיעל רײַך איז געווען גאָט'ס וועלט, און אַזוי מילד האָט די נאַכט געגלעט דעם מוח, דאָס האַרץ, די נשמה, אָט חאָטש נעהם אַרום אַלץ, וואָס דו זעהסט און פֿיהלסט און געה אוים, קושענדיג און בעהעפֿטענדיג זיך מיט גאָט'ס רײַכע, שענע, טיעפֿע און שטומע, שטומע אײביגקײט...

III.

אין אַ קלײנער צײַט אַרום נאָך דנ'יעס קומען אַהײם איז ער אַרומגעגאַנגען אין די פֿעלדער בײַ טאָג און האָט זיך פֿערטיעפֿט אין די ליעבע פֿריהלינגס־נעכט — ניט אַלײן, נאָר צוזאַמען מיט טאַניען, זײַנע אַ שוועסטערקינד, וועלכע איז געקומען צוגאַסט צו זײ. טאַניע איז געווען אַ יונגע מײדעל אַ יאָהר צוואַנציג, מיט אַ שלאַנקער, לײַכטער פֿיגור, מיט שוואַרצע אויגען, וועלכע זענען תמיד געווען ווי פֿערשכור'ט פֿון פֿרעהליכקײט, פֿון שטיפֿערײַ, און אַ גרינגער חלום, אַ לײַכטער געבעל האָט אין זײ תמיד געשוועבט. דאָס זענען געווען אויגען, אין וועלכע אויף אַ סך צײַט בלײַבען ניט קײן מחשבות, זײ לויפֿען זײ נאָר דורך האַסטיג און פֿלינק, און עס פֿערבלײַבען אין זײ נאָר די ענדע, די ברעגעס פֿון די מחשבות און פֿערשכור'ן און פֿערחלום'ן זײ. איהר פּנים איז געווען ווײַס, פֿול מיט אַ לײַכטען חן, יונג און שפּיעלענדיג. ווײַכע, שוואַרץ־סאַמעטענע האָר האָט זי געהאַט. און איהר קערפּער איז געווען פֿריש, מילד און לײַכט. דנ'יען איז זי געפֿעלען געווען פֿאַר איהר לײַכטקײט, פֿרישקײט און פֿרעהליכקײט. ער האָט געקלערט וועגען איהר, אַז אין אַזאַ שענעם, געזונטען, לײַכטען און פֿרעהליכען קערפּער מוז זיך לײַכטען אַ שענע, אַ קלאָרע, אַ רײנע און אויך אַפֿילו אַ טיעפֿע נשמה... און דנ'יע איהר איז געווען געפֿעלען דערפֿאַר, וואָס ער איז אַ שענער, דערפֿאַר, וואָס ער איז אַנ'אויסלענדישער סטודענט און אויך פֿאַר זײַנע מרה־שחורה'דיגע, פֿילאָזאָפֿישע שמועסען איבער דער וועלט און מענשען. און זײ פֿלעגען

זיך ארומגעהן בײדע אין די פעלדער שטיפענדיג, שפּילענדיג און הנאה האָבענדיג פון גאָט'ס װעלט.

אויך האָט דנ'יע אָנגעהויבען צו פיהלען, אז עפּעס װאָס אזױנס גלעט זײן הארץ, מאַכט, ער זאָל פערגעסען פון דעם, װאָס ער װײס װעגען מענשען און לעבען. עפּעס װאָס אזױנס פערדעקט, פערבעהאַלט און פערהײלט װען אַנ'אומעדיגע מחשבה אין זײן הארצען, א ביטערען קנײטשעל אין זײן מח און א װעהטאָגדיגען אָרט פון זײן נשמה. און די הנאה פון גאָט'ס װעלט האָט גע־װאַקסען בײ איהם אין הארצען און טאַניעס אויגען פלעגען פון טאָג צו טאָג װערען מעהר פרעהליך, מעהר פערשכּור'ט, און בײ זײ בײדען אין הארצען האָט אָנגעהויבען צו װאַקסען א רצון געפּעלען צו װערען אײנער דעם צװײטען. אויך א נײע הנאה האָט אָנגעהוי־בען דנ'יע צו פיהלען אין זײן הארצען פון ארומצוגעהן שען און לײכט אָנגעטהון; אין א גרינגער, באַטיסטענער, קלאָרער, אונ־טערהעמד פלעגט ער זיך פיהלען אַזױ לײכט, און זײן נשמה פלעגט דאַן זײן אַזױ פעסט און פרעהליך. טאַניע פלעגט אויך פון טאָג צו טאָג אַלץ שענער און שענער אָנטהון זיך, און אזױ שען, האָט איהר געדאַכט, װעט פּאַסען א שװאַרצע זײדענע העמד צו איהר לײכ־טען, גלזונטען און קלאָרען קערפּער.

און אין דערפריה, װען די זון האָט שוין געהאַט בעלײכט גאָט'ס װעלט, און פריש און נײ זענען געװען די הימלען, די ערד און אַלץ, װאָס צװישען זײ געפינט זיך, פלעגט דנ'יע קומען צו דער אָזערע און פלעגט זיך אױעקזעצען נעבען איהר. טאַניע פלעגט אויך קומען אַהין. טאַניע פלעגט זײן אָנגעטהון אין לײכטע, דער־פריהענדיגע בגדים, פון װעלכע עס האָבען אַזױ מילד און לע־בעדיג ארױסגעשפּראָצט די שטריכען פון איהר יונגען קערפּער. און דנ'יע זיצענדיג נעבען איהר, פלעגט פיהלען נעבען זיך איהר יונגען, לײכטען שענעם קערפּער, דעם ריח פון איהרע האָר, די היץ פון איהר יונגער נשמה און איהרע פערשכּור'טע, פערחלום'טע אויגען, און גאָט'ס װעלט איז געװען אַזױ יונג און נײ, אַזױ פריש און ליכטיג... די שמועסען צװישען אַנאַנד אין אַזױנע פריהמאָרגענס פלעגען זײן קורצע און שעמעדיגע:

— נו, טאַניע — פלעגט דנ'יע פרעגען — נאָך ניט דערעסען דיר צו זײן בײ אונז?...

— נײן...

אָדער טאַניע פלעגט פרעגען דנ'יען:

— נו. דנ'יע, נאָך ניט אומעדיג געוואָרען צו זײַן דאָ אַלײן?... דיך ציהט ניט נאָך אויסלאַנד, נאָך ק.?...

— נײן...

און ווען די זון פֿלעגט פֿערגעהן, פֿלעגען זײ זיצען צוזאַמען, האַלטענדיג אײנער זײַן האַנד אין דעם צווײטענס, אויף זײער אַ געליעבטען בערגעלע נעבען דער אָזערע. די לעצטע גאָלדענע שטראַהלען פֿון דער זון בעגילטען די שטילע, קלאָרע אָזערע און אַלעם אַרום. און זײ פֿאַלען, ווי פֿערשעמטערהײד, ניט ווײַט פֿון דנ'יען מיט טאַניען אויף אַ קופּקע געל־רויטע סאָסנעבוימער און פֿלעכֿטען זיך מיט זײערע צווײַגען, מיט זײערע שפּיצען און זײ גיסען זיך, גיסען זיך אויף אַלעם אין גאָט'ס וועלט. שטיל איז דאַן אַרום, און אַלץ פֿערנעהמט און קוקט זיך צו, ווי די ליכֿט פֿון טאָג, וועלכֿע האָט פֿערשטופּט די טיעפֿע זומערנאַכֿטיגע סודות און האָט אַלץ ענטפּלעקט און העל געמאַכֿט אויף גאָט'ס וועלט, זעגענט זיך מיט דער וועלט און לאָזט ווידער די נאַכֿט מיט איהרע סודות פֿרײַ געוועלטיגען צווישען הימעל און ערד. און די נאַכֿט מיט איהרע שטומע סודות ציהען זיך איבער בערג און טאָלען, איבער די וועלדער פֿון יענער זײַט אָזערע און נעהמען אַרום אין זײערע אָרעמס די גאַנצע וועלט. און זײ נעהמען אַרום אַלץ מעהר און מעהר אַלעם צווישען הימעל און ערד און אויך דנ'יען מיט טאַניען, וועלכֿע זיצען שטום אײנער נעבען דעם אַנדערען, און מאַכֿען אויך זײ בײדען אַ חלק פֿון דאָס אַלץ וואָס געפֿינט זיך אַרום זײ, און פֿערהילען זײ אין אַ טיעפֿען אומבעוואוסטעם אין צווײ סודות, וועלכֿע פֿערשטעהען אײנער דעם אַנדערען, פֿערנעהמען די סודות פֿון דער נאַכֿט, פֿערשטעהען. אַז אין זײ בײדען און אין אַלץ וואָס אַרום זײ, קומט פֿאָר אַ גרויסער סוד... אַ גרויסער און אַ טיעפֿער, וועלכֿער פֿערטיעפֿט די הימלען, די ערד, אַלץ, וואָס צווישען הימעל און ערד, און אויך זײערע בײדענס נשמות...

— טאַניע... — פֿלעגט ווען דנ'יע אַרוף טהון זי.

— וואָס?

— אַ שענע, אַ טיפֿע נאַכֿט...

אָדער אַמאָל פֿלעגען טאַניעס ליפּען ווי פֿון זיך אַלײן אַרויס־רופֿען:

— דנ'יע...

— וואָס?...

— גאָרניט — פֿלעגען זי זיך פֿערשעמען – איך געדענק

שוין אַליין אויך ניט, וואָס זיך האָב געוואָלט זאָגען ...

און געפיהלט האָבען זיי דאַן ביידע, אַז עפּעס וואָס אַזוינעס פול מיט ליכט און מיט סוד האָט ווער פערוואָרפען אין זייערע הערצער ... צי די ליעבע, לייכטע זומערווינדען האָבען אַזוינס אַראָבגעלאָזען ביי די בעכערס פון די ווייסע, קלאָרע, פרישע און ליעבע בלומען און האָבען דאָס אין זייערע הערצער פערטראָגען, אָדער אַ צניעות'דיגער שטראַהל פון אַליכטיגען שטערן, אפשר אַ זיסער, אין דערפריהענדיגער זונען-שטראַהל האָט דאָס זייערע הערצער געגעבען ... און דאָס וועבט ביי זיי אין האַרצען אַזוינעס, וואָס נאָר זיי ביידע ווייסען פון דעם ...

און ליעבען און זיין געליעבט אין פריהלינג, ווען אַרום דיר איז נאָר אַ פריהלינגס-הימעל און ערד, פריהלינגס-בוימער, גראָזען און בלומען און אַ פריהלינגס-אָזערע; ווען די שטיפעריי צווישען אַנאַנד, די נאַאיווע, צניעות'דיגע קושען, די פערשעמטע בליקען נאָך זיי, די פריַיע קינדערשע שמועסען און די געגנב'טע שעמעדיגע אָנריהרונג פון איין הייסען, לעבעדיגען קערפער מיט דעם צווייטען זעהען און זענען עדות נאָר אַ שטאָלצער איינזאַמער בוים אין פרייע, ווילדע פעלדער, אַ פערוואָרפענער קוסט, בעדעקט מיט סוד אין אַ פריהלינגס-נאַכט. שטילע, תמימות'דיגע בליקען פון די פריהלינגס שטערען, אַ בעגאָסענע מיט לבנה-שיין. ווייסינקע בלימעלע, אַ ריינע זילבערנע שטומע אָזערע ... ליעבען און זיין געליעבט אין פריהלינג — פון קיין גרעסערע גליקען חלום'ען מענשען ניט ...

.IV

עס איז אַוועק דער זומער. אין פערלויף פון דעם זומער האָבען זיך אויסגעוועבט אין האַרצען ביי דנ'יען און טאַניען שענע חלומות וועגען זייער קומענדיגען לעבען. געחלום'ט האָבען זיי וועגען לעבען צוזאַמען אין אויסלאַנד, וועגען לערנען זיך דאָרטען צוזאַמען אַ סך, און פלייסיג און וועגען נאָך אַ סך שענעס און גוטעס, איבער וועלכע מענשען האָבען ליעב צו חלום'ען ניט נאָר קלאָר און דייטליך פאַר זיך אַליין, ביז וואַנען זיי וועלען זיך אַרויסקלייבען אין אויסלאַנד, איז געבליבען ביי זיי צו פאָהרען דערווייל אין ק. לעבען דאָרטען צוזאַמען דעם קומענדיגען ווינטער. און אין סוף

זומער זענען זיי ביידע געפאהרען אין ק., די גאנצע וועג איז טאניע געוועזען פרעהליך און לעבעדיג. פרעהליך האט זיך איהר געחלום'ט וועגען דעם לעבען, וועלכער עס שטעהט זיי פאר אין ק. גוט איז איהר געוועזען פון דעם, וואס איהר טאטע און מאמע, ביי וועלכע זי האט געלעבט ביז איצט, וועלען זיך שוין מעהר ניט מישען אין איהר לעבען, און פון דעם, וואס דנ'יע זיצט נעבען איהר. און פון צופיעל פרעהליכקייט אין הארצען האט זי ניט ערנסט געקלאגט זיך אויף איהר פאטער און מוטער. וועלכע האבען „פון צופיעל ליעבע צו זיך" ניט געוואלט לאזען איהר אוועקפאהרען פון דער היים. און געטענה'ט האט זי, אז זיי זענען זעהר ניט גוטע, שלעכטע מענשען. דנ'יע איז עפעס די לעצטע צייט פאר זייער אבפאהרען פון דערהיים און אויך די גאנצע וועג, פאהרענדיג אין ק., געוועזען ערנסט און מרה־שחורה'דיג.

— טאניע, מיט וועמען דו זאלסט נאר האבען אנ'עסק אין לעבען, א צוזאמענשטוים, וועלכע מענשען דו זאלסט נאר דערקעגען אין לעבען נאהענט, זעהסטו דאן און דו דערוויסט זיך, ווער מענשען זענען ...

טאניע האט זיך אפילו גוט ניט איינגעהערט צו דנ'יעס רייד, און וואס מעהר מען האט זיך דערנעהענטערט צו ק., אלץ מעהר איז ביי איהר געוואקסען אין הארצען איהר פרעהליכקייט. און נאכגעפרעגט האט זי זיך זעהר ביי דנ'יען וועגען זיינע בעקאנטע אין דער ראזיגער שטאדט, צווישען וועלכע זיי וועט אויסקומען צו לעבען. דנ'יען איז עפעס, ניט וויסענדיג אליין דייטליך פאר וואס און פאר וואן, ניט אנגענעהם געוועזען צו הערען איהרע נאכפרעגען זיך אזוי נאך זיינע בעקאנטע. אויך האט ער געסטארעט זיך ניט צו רעדען וועגען זיי קלאר און דייטליך. גוטעס זאגען וועגען זיי האט ער ניט געהאט וואס. שלעכטעס—האט זיך איהם ניט געוואלט. ניט שען צו רעדען ניט גוטעס אויף מענשען, מיט וועלכע דו האסט געלעבט און וועסט נאך לעבען צוזאמען. און וואס מעהר טאניע האט גערעדט וועגען זייער קומענדיגען לעבען אין ק. און וועגען זיינע בעקאנטע דארטען, אלץ מעהר איז דנ'יע געווארען ערנסטער און עפעס וואס אזוינעס פול מיט מרה שחורה האט געוואקסען אין זיין הארצען. דערמאנט האט איהם וואס איצט וועגען דעם, וואס ער האלט זיך צווישען מענשען שטיל, שעמעדיג, און זיי דריקען איהם. און געפיהלט האט ער עפעס וואס, אליין ניט וויסענדיג וואס דאס איז—צי טאניעס נאכפרעגען זיך נאך זיינע בע-

קאַנטע, צי איהר פרעהליכער ווארטען אויף די נייע, פרישע מענשען, מיט וועלכע זי וועט זיך בעגעגענען אין ק... אפשר גלאַט אַט דאָס בעוואוסטזיין אַליין, אַז טאַניע, די גוטע און שענע און קלאָרע נשמה, איז זיינע! אָבער עפּעס וואָס האָט ערצעהלט איהם איצט אַז נאָך שווערער וועט איהם זיין דאָס מאָל אַריבערטראָגען דעם גראָבען, צופּלאָנטעטען לעבען, אין וועלכען אַלע זינקען און זינקען, און קיינער קען פון איהם ניט אַרויסקריכען. איהם האָט זיך זעהר געוואָלט רעדען איצט מיט טאַניען איבער דעם, וואָס זיין האַרץ און מוח פיהלען איצט. נאָר עפּעס וואָס אַזוינעס האָט איהם אָבגעהאַלטען פון דעם... און ער האָט געסטאַרעט זיך צו פערדעקען, צו בעהאַלטען, מיט אַ געמאַכטען פרעהליכען פּנים, דאָס טרויעריגע, וואָס גריבעלט זיין האַרץ. און געטראַכט האָט זיך איהם דערביי וועגען דעם, וואָס עס איז פאַרהאַן אַזוינע איבערלעבונגען ביי מענשען אין האַרצען, אויף וועלכע עס זענען ניטאָ קיין ווערטער אויף איבערצוגעבען זיי אַ צווייטען, אפילו דעם סאַמע נאָהענטסטען מענשען פון דיין נשמה... וועגען אַנדערעס וועלען דיינע ווערטער דערצעהלען, און אַנדערע מחשבות, ניט ווי דיינע, וועלען ערוועקען דיינע רייד ביי דעם צווייטען... אויך רעדען האָט זיך איהם אַזוי געוואָלט מיט טאַניע'ן וועגען דעם, אַז זיי זאָלען זעהן סטאַרען זיך לעבען אין ק. אַליין... אַליין און איינזאַם... דערצעהלען האָט ער איהר געוואָלט פון דעם, אַז לעבענדיג ניט איינזאַם, ניט אַליין, נעהמט דאַן ביי דיר צו דאָס לעבען און די מענשען, צווישען וועלכע דו לעבסט, אַזוי פיעל דיינעם אייגענעם פון דיין נשמה. עס קומען פאָר דאַן אַזוינע צוזאַמענשטויסען מיט די מענשען, צווישען וועלכע דו לעבסט, אַז אָדער דו מוזט זיך איינבויגען, לאָזען זיך גזלנ'ן, אָדער אַזוי פיעל קויטיגעס וועט זיך אָנקלעפּען אָן דיין נשמה, ווען דו לאָזט זיך ניט... און אויך וועגען דעם, אַז עס קומט פאָר ווען אין אַזאַ לעבען אַזוינעס ניט שענעס און פערפּלאָנטעטעס, וואָס, דאַכט זיך, קיינער, איז אין דעם ניט שולדיג, און דו זינקסט און זינקסט מיט דיין גאַנצער נשמה אין אַזאַ שמוציגען תהום, וואָס אַרויסקריכען פון איהם קענסטו ניט... און מאַכען וויסען האָט זיך איהם געוואָלט טאַניען אויך וועגען דעם, אַז מען דאַרף ווינציג וואָס גלויבען מענשען, ניט עפּענען די אייגענע נשמה פאַר קיינעם ניט. מען דאַרף לעבען אַליין... אַליין און איינזאַם... מענשען — ניט דעם צווייטענס אומגליק קענען זיי פיהלען, ניט דעם צווייטענס גליק קענען זיי

גלייכגילטיג אריבערטראָגען ... און אזוי נויטיג —, האָט זיך איהם געפֿיהלט, און עפּעס וואָס האָט איהם וועגען דעם בעשטימט, — איז איצט דערצעהלען וועגען דעם אלץ טאניען. איצט, איצט ווען זיי פֿאָהרען, ער און זיין טאניע, לעבען ביידע צוזאַמען צווישען אַ סך מענשען. אזוי נויטיג ...

— הערסטו דאָך, דניע — האָט טאניע שטיפֿעריש געווענדעט זיך צו איהם, שוין ניט ווייט פֿון ק. — מיט אלע דיינע בעקאַנטע זאָלסטו מיך בעקאַנט מאַכען. אָבגערעדט?

— גוט — האָט דניע מיט אַ בעהאַלטענעם טרויעריגען שמייכעל געזאָגט.

V.

אין ק. האָבען זיי בעזעצט זיך אין איין הויז, אין צוויי בעזונדערע צימערען. זיי האָבען גוט איינגעפֿיהרט זייער ביידענס לעבען. טאניען איז זעהר געפֿעלען געוואָרען דאָס שטאָדטישע לעבען. ער האָט זי געמאַכט נאָך מעהר פֿרעהליכער און פֿרישער. און שטיפֿענדיג און שפּילענדיג, האָט טאניע געקליבען נחת פֿון אלץ, וואָס פֿאַר איהר איז ניי געוועזען. דניע האָט זיך אויך געסטאַרעט צופֿריעדען זיין, חאָטש פֿון דער ערשטער וואָך אָן, זינט זיי זענען געקומען אין ק., האָט זיין נשמה אָנגעהויבען צו פֿערהילען זיך אין עפּעס ניט פֿרעהליכעס. פֿערדראָסען האָט איהם און ניט אָנגענעהם איז איהם געוועזען דאָס, וואָס טאניע געהט צו אזוי גלויבענדיג צו די אלע מענשען, צווישען וועלכע זיי לעבען, אויך צו וועקסעלמאַנען. זי פֿלעגט אַפּילו אָפט פֿרעגען זיינע מיינונגען וועגען די דאָזיגע מענשען, נאָר איהם האָט זיך געדוכט, אַז ניט ריכטיג און אפשר אויך מיט ניט שענעם פֿון זיין זייט וועט זי קענען ערקלערען די דאָזיגע מיינונגען, וועלכע ער קאָן זאָגען איהר וועגען זיי. און ער פֿלעגט זיך אַוועקמאַכען פֿון צו רעדען איבער זיי קלאָר און בעשטימט. און קלערען דערביי טרויעריג פֿלעגט זיך איהם וועגען טאניען, אַז אליין, אליין אָהן זיין הילף, וועט זי זיי ניט פֿערשטעהן, אזוי פֿיעל לעבען איז ביי איהר אין הארצען. און לעבענדיג אויף דער וועלט, שטיפֿענדיג און שפּילענדיג, קען זי ניט אָבשטעלען זיך צו בעטראַכטען, מיט וועמען זי האָט אַנ׳עסק אין לעבען. און אויך אזוי ריין איז איהר נשמה, אַז קיין שלעכטעם קען

זי ניט בעמערקען. טייערער פלעגט זי איהם ווערען דערפאר, און צוזאמען מיט דעם האט געוואקסען ביי איהם אין הארצען עפעס אזוינס שווערעס געגען די, צווישען וועלכע ער לעבט, און איבערהויפט געגען וועקסעלמאנען. ארויסצווייזען זיין אונצופרידענקייט צו זיי פלעגט ער זיך היטען. מענשען קלערען תמיד וועגען דעם צווייטען ניט ריכטיג. קיינמאל טרעפען זיי ניט אויף אנ'אמת דאס, וואס עס טהוט זיך ביי דעם צווייטען אין הארצען, און שטענדיג בעשיידען זיי דעם צווייטענס איבערלעבונגען מיט ניט-שענעס, מיט קוטיגעס... און ווען זיינע בעקאנטע וואלטען ניט געוואוסט, אז טאניע איז זיינע, וואלט ער דאן אפשר ניט אזוי נערעבענט זיך מיט זיי, ווי איצט... און ער פלעגט זיך אזוי סטארען צו בעהאלטען, טיעף, טיעף ביי זיך אין הארצען, פון אלעמען, אויך פון טאניען דאס אלץ, וואס האט אנגעהויבען, זינט ער איז געקומען מיט טאניען אין ק., אזוי צו פרעסען זיין הארץ.

און עס פלעגט טרעפען, אז ווען די גאנצע חברה זייערע בעקאנטע פלעגען אוועקגעהן פון זיין צימער שפעט ביי נאכט, צווישען זיי אויך וועקסעלמאן, וועלכער פלעגט, ווי זיין שטייגער איז, א גאנצע נאכט רעדען פון זיך, און טאניע פלעגט זיך צו זיינע רייד צוהערען מיט אזוי גלויבען; נאכדעם אז דניע פלעגט בלייבען אליין מיט טאניען, פלעגט זי צופרידענערהייד זאגען איהם:

— גוט, וואס מיר האבען דא אזוי פיעל בעקאנטע. עס איז פרעהליך. און וועקסעלמאן, ווייזט אויס, איז ניט קיין געוועהנליכער מענש. אמת?

אינווייניג אין הארצען פלעגט וואס אויפשטעהן ביי דניען מיט ניט א געוועהנליכען וועהטאג.

— דו זעהסט דאך... — פלעגט ער ענטפערען מיט א געמאכטען שמייכעל.

און ער האט אליין ניט געוואוסט, ווען דאס האט זיך אנגעפאנגען. נאר ער האט עפעס בעמערקט, אז וועקסעלמאן גלייך ווי ער פיהרט עפעס מיט איהם א מלחמה, ער ראנגעלט זיך מיט איהם פאר עפעס וואס. שטענדיג, ווען זיי טרעפען זיך צוזאמען, פיהלט ער אין וועקסעלמאנען אזוינעס, אט גלייך ווי ער גרייט זיך אנצופאלען אויף איהם. עפעס זעהר גראב בעהאנדעלט ער איהם. ער רופט איהם אן תמיד נארישע מיידעל, תמים און סטארעט זיך אלץ מבטל צו זיין איהם און אוועקמאכען איהם אונטערן האנד. בשעת אזוינע שטיק פון וועקסעלמאנען פלעגט ער זיך תמיד פער-

לירען. ער פֿלעגט פֿיהלען, אַז ער ווערט בלייך און רויט, און פֿלעגט קיין אָרט ניט געפֿינען פֿאַר זיך. ער פֿלעגט דאַן וואַרפֿען פֿערשעמטערהייד אַ בליק אויף טאַניען, נאָר זי פֿלעגט זיין שטענדיג אַזוי צוטראָגען אין איהרע שטיפֿעריי און פֿרעהליכקייט, אַז זי פֿלעגט, דאַכט זיך, גאָר ניט בעמערקען ניט ווערקסעלמאַנ׳ס גראָבקייט קענען איהם און ניט זיין פֿערלירען זיך. אויך פֿלעגט עפּעס ווערקסעלמאַן סטאַרען זיך, אַז טאַניע זאָל ניט זעהן אָט דאָס וואָס קומט פֿאָר צווישען זיי. פֿאַר איהר פֿלעגט ער זיך האַלטען אַנדערש, איידעלער, שענער. און איהם פֿלעגט אַזוי פֿערדריסען, וואָס טאַניע בעמערקט ניט ווערקסעלמאַנס אונגעלומפּערטע גראָבקייט. און ווערקסעלמאַן האָט אָנגעהויבען אַזוי צו דריקען זיין נשמה. און ער האָט אָנגעהויבען צו טראַכטען וועגען איהם אַזוינע מחשבות, פֿאַר וועלכע ער פֿלעגט זיך אַליין שעמען, נאָר דאָך האָבען זיי געוואַקסען ביי איהם אין האַרצען, אין מוח. עפּעס ער האָט אָנגעהויבען צו פֿיהלען אין ווערקסעלמאַנען זיינעם אַנ׳אונגעלומפּערטען שונא, זיינעם אַ בייזען שטן, וועלכער לאָזט איהם ניט רוהען און דריקט זיין נשמה, זינט ער האָט אָנגעהויבען צו לעבען אויף דער וועלט. עפּעס וואָס סודות׳דיג שרעקענדיגעס האָט ער אָנגעהויבען צו פֿיהלען אין דעם, וואָס אָט דער דאָזיגער ווערקסעלמאַן האָט זיך אַזוי צוגעקלעפּט צו איהם, ווי נאָר ער האָט איהם דערזעהן דעם ערשטען מאָל אין אויסלאַנד, — אַזוי משונה צוגעקלעפּט זיך צו איהם, ניט אָבגעטראָטען פֿון איהם. דערנאָכדעם, ביי זיין ערשטען מאָל זיין אין ק. האָט ער ווידער מיט איהם געטראָפֿען זיך... איצט ווייטער. און עפּעס וואָס פֿול מיט סוד האָט בעשטימט ביי דנ׳יען אין האַרצען, אַז דער דאָזיגער בייזער שטן וועט נאָכגעהן נאָך איהם זיין גאַנצען לעבען, אייביג, אייביג, און וועט אייביג דריקען זיין נשמה. דערצו האָט דניע אויך אָנגעהויבען צו בעמערקען, אַז אַלע, אַלע זיינע בעקאַנטע, וועלכע קומען צו איהם, אַלע גלייך עפּעס ווי זיי האַלטען ביי זיך פֿערבעהאַלטען פֿון איהם אַזוינעס, וועלכעס איז אַזוי נוגע צו איהם... און גלייך ווי זיי שפּירען, אַז עפּעס וואָס, עפּעס וואָס וועט באַלד פֿאָרקומען מיט איהם, און זיי וואַרטען אויף דעם. און וואָס מעהר ער פֿלעגט פֿיהלען, אַז זיין נשמה זינקט אין עפּעס שרעקליכעס, שרעקליכעס. וואָס ער ווייס נאָך אַליין אויך ניט, וואָס דאָס איז אַזוינעס, אַלץ מעהר פֿלעגט ער סטאַרען זיך, אַז קיינער זאָל גאָר נישט בעמערקען פֿון דעם, וואָס קומט פֿאָר ביי איהם אין האַרצען. אויך פֿלעגט ער-

סטאַרען זיך וואָס חינציגער נאָכגעהן נאָך טאַניען, לאָזען זי זײַן צוזאַמען מיט אַנדערע מעהר, ווי מיט איהם, און צו פֿערבלײַבען וואָס מעהר אַלײן.

און פֿערבלײַבענדיג אַלײן אין זײַן צימער, פֿלעגט זיך איהם אַזוי ביטער קלערען וועגען מענשען. און איהם וואָלט זיך אַזוי וועלען וויסען, וואָס פֿאַר אַ מײַנונגען זאָגען אַרוים זײַנע בעקאַנטע, און איבערהויפּט וועקסעלמאַן, פֿאַר טאַניען וועגען איהם... און קלערען פֿלעגט זיך איהם דאַן וועגען דעם, אַז מענשען זענען קאַרגע... קאַרגע... קײַן גוטעס אײַנער אויף דעם צווײַטען קענען זײ ניט טראַכטען און קענען ניט זאָגען וועגען דעם אַ דריטען... אַלע, אַלע מענשען זענען קאַרג פֿון דער נאַטור... אַזאַ גרויסע וועלט איז דאָ אונטער די פֿרײַע, ברײַטע, ברײַטע הימלען, אַזוי גרויס און פֿערשידען איז דאָס לעבען, און דאָך ריהרט וואָס דאָרט אין האַרצען, ווען דו הערסט וועגען ווע̈מען עס איז אַ ניט געוועהנליכען מענשען... קאַרגע זענען מענשען פֿון דער נאַטור... קאַרגע... און דערבײַ פֿלעגט איהם אַזוי ריהרען זײַן האַרץ די מחשבה, אַז אויף טאַניעס קלאָרער און רײַנער נשמה קען מען נאָך אַזוי לײַכט ווירקען און יעדער ניט גוטער וואָרט וועגען איהם, יעדע מײַנונג, וועלכע וועט זײַן ניט אַזוי, ווי זי טראַכט וועגען איהם, קען מאַכען אַזאַ איבערקעהרעניש אין איהר מוח, אין האַרצען... און אויך פֿערטיעפֿען פֿלעגט ער זיך ביטער, ווען ער פֿלעגט בלײַבען אַלײן, וועגען דעם, וואָס זינט ער איז געקומען מיט טאַניען אין ק., האָבען אָנגעהויבען צו וואַקסען אין זײַן נשמה אַזוינע נײַע איבערלעבונגען. מענשען זענען פֿאַר איהם געוואָרען נאָך מעהר ניט פֿערשטאַנדיג, ווי פֿריהער, זײַערע נשמות זענען פֿאַר איהם געוואָרען ווי מעהר צופּלאָנטעטע, און סודות'דיגער זענען זײ פֿאַר איהם געוואָרען, און עפּעס אַזאַ משונה פּחד פֿאַר מענשען וואַקסט אין זײַן האַרץ. עפּעס ווי אַלע, אַלע זענען אַקעגען איהם. אַלע, אַלע, ווילען בײַ איהם וואָס רויבען. צונעהמען... עס איז אַזאַ פּחד. ער פֿלעגט פֿיהלען דאַן, בלײַבענדיג אַלײן, ווי זײַן נשמה זינקט, זינקט אין אַזאַ שרעקליכעם, שרעקליכעם און אַזוי טײַלען זיך מיט ווע̈מען פֿון דאָס אַלץ, וואָס טהוט זיך אָב בײַ איהם אין האַרצען, האָט געריסען זײַן נשמה, נאָר מיט ווע̈מען? און מיט טאַניען האָט ער אַזוי פּחד געהאַט צו שמועסען וועגען דאָס, וואָס קומט פֿאָר אין זײַן האַרצען. אַזוי פּחד געהאַט...

אײַנמאָל האָט ער געפּרובט אַ זאָג טהון אײַנעם פֿון זײַנע

בעקאנטע וועגען דעם, אז מענשען זענען קארגע... קארג זענען זיי צו דעם צווייטען, און שווער איז צו לעבען מיט זיי... נאר דער בעקאנטער האט אויף איהם א קוק געגעבען מיט אזא פיקחות'דיגען קוק. אין זיינע אויגען האט ער וואס בעמערקט אט אזוינעס, וואס איהם שרעקט אזוי ביי וועקסעלמאנען, און זיין בליק גלייך ווי האט געזאגט איהם. „אהא... איך פערשטעה, פון וואנען די דאזיגע מחשבות נעהמען זיך"... און דנ'יען האט אזוי פערדראסען, וואס ער האט מיט איהם אזוינעס געשמועסט...

VI.

און עס איז זיך געגאנגען א טאג נאך א טאג, א וואך נאך א וואך. טאניע האט זיך געלעבט פרעהליך, שטיפענדיג און ניט בעמערקענדיג, וואס עס טהוט זיך מיט דנ'יען. און דנ'יע האט געפיהלט, ווי עס וואקסט און וואקסט אין זיין הארצען אזא ביטערניש און אזא גרויסער פחד, אליין ניט ויסענדיג פאר וועמען בעזונדערס. אויך געפיהלט האט ער, אז עפעס וואס אזוינעס דערווייטערט איהם פון אלעמען, צווישען וועמען ער לעבט, פון אלעמען — אויך אפילו פון טאניען. און זיין פנים פלעגט פון טאג צו טאג מעהר פערהילט ווערען אין א מרה-שחורה, און חושך איז ער געווארען. און איינמאל ביי טאג איז געקומען צו איהם וועקסעלמאן. א חוץ זיי ביידען איז קיינער ביי איהם אין צימער ניט געוועזן. וועקסעלמאן האט עפעס הנאה געהאט, וואס ער האט געפונען דנ'יען אליין. קענטיג איז געוועזן פון איהם, אז ער וויל מיט איהם עפעס שמועסען, און אזוי מוטיג און פרעהליך איז ער געוועזן.

— איהר זענט גאר משונה אראב פון פנים — האט וועקסעלמאן פריי געווענדעט זיך צו דנ'יען. אין זיין קול האט זיך געהערט א הנאה. צי פון דעם, וואס איהם איז אזוי גוט און פרעהליך אויפ'ן הארצען, אדער פון דעם, וואס דנ'יע איז טאקי אזוי משונה אראב פון פנים.

דנ'יען האט שטארק אנגעריהרט וועקסעלמאנס רייד. איהם האט זיך געפיהלט, אז עפעס וואס ליגט פערבעהאלטען אין די דאזיגע ווערטער. ער האט געשוויגען.

— וואס איז דאס מיט אייך אזוינעס?... — האט וועקסעלמאן געפרעגט. דנ'יען האט זיך אזוי געוואלט אז ער זאל אויפהע-

רעדן צו רעדען מיט איהם. דנ'יע האט ווידער געשוויגען.

— איך ווייס ... — האט וועקסעלמאן געזאגט געלאסען מיט
אנ'איינגעהאלטענער פרעהליכקייט, א קוק געבענדיג פיקח'ת'דיג אויף
דנ'יען — איך ווייס וואס איז ... איהר קענט נישט קיין פרויען ...
איך וואלט זיך אנדערש מיט זיי געפיהרט!...

עפעס וואס מיט אמשונד'ם וועהטאג האט זיך אבגעריסען
ביי דנ'יען אין הארצען. ענטפערען איהם וואס אויף זיינע רייד
האט דנ'יע ניט געקענט. ער איז אזוי צוטומעלט געווארען, אז ער
האט אפילו גוט ניט פערשטאנען, וואס האט אזוינעס וועקסעלמאן
געוואלט זאגען איהם. אין דערינען איז נאך ווער אריין צו איהם,
וועקסעלמאן איז אנשוויגען געווארען. און ביי נאכט בלייבענדיג
אליין אין זיין צימער, האט זיין הארץ אזוי געדריקט, און זיין
מוח, גלייך ווי געברענט האט ער פון היץ. א צייט איז ער ארומ-
געגאנגען אין זיין צימער הין און צוריק, ווי טראגענדיג זיך אויף-
מחשבות, וועלכע שאפען אזא שווערען נעבעל אין זיין מוח, אין
זיין נשמה, ביז וואנען ער איז געווארען זעהר מיד. ער האט זיך
אוועקגעזעצט נעבען טיש, וועלכער איז געשטאנען הארט צום
וואנד. און איהם האט זיך געדוכט, אז איצט וואלט ער אנגע-
שריבען וואס ניט געוועהנליכעס. ער האט שוין אפילו לאנג—לאנג
ניט געשריבען, כמעט זינט ער איז געקומען פון אויסלאנד, נאר
איצט, האט זיך איהם געפיהלט, וואלט ער אנגעשריבען אזוינעס
ניט געוועהנליכעס, ביטערעס און טיעפעס ... ער האט אלץ צוגע-
גרייט אויף צום שרייבען; אוועקגעלעגט פאר זיך ריינע, גוטע
פאפיר, האט גענומען די פען אין האנד און האט זיך אין גאנצען
פערטיעפט אין דעם, וועגען וואס איהם שלעפט איצט צום שריי-
בען. ווי פיעל איז ער אזוי געזעסען פערטיפטערהייד מיט דער
פען אין האנד נעבען טיש, ווייס ער ניט. נאר פלוצלונג האט ער
זיך געכאפט אז ער זיצט און ער רעדט. מיט וועמען? עפעס א
רחמנות אויף זיך אליין האט איהם אנגעכאפט. און אויך עפעס לע-
בערליך איז איהם פון וואס געווארען. ער זיצט אליין אין צימער
און רעדט ... מיט וועמען? ... מיט דער וואנד, וועלכע ער זעהט
פאר זיך? ... מיט דער וואנד? ... אזוי משונה און אזוי לעבערליך ...
נאר עפעס אזוי האט זיך איהם געוואלט טראכטען אויפ'ן קול. אזא
הנאה איז אין דעם געוועזן, און אזוי גרינג האט דאס איהם גע-
מאכט זיין הארץ, און פריי ווערט דארטען וואס ... ער איז צו צו
דער טיר פון זיין צימער, האט זי פערשלאסען, האט גוט ארומ-

געקוקט זיך, צי זי איז גוט פערשלאסען, און ער האט געגעבען פריי אט דאס, וואס רייסט זיך אזוי ביי איהם פון הארצען און וואס מאכט אזוי גרינג זיין נשמה. און אז טאניע איז געקומען צו איהם, האט זי איהם געפונען אזא צוהיצטען, אזא מוטיגען.

— ניט געוועהנליך לעבעדיג ביסטו היינט — האט טאניע איהם דערצעהלט — און דיין פנים איז אזוי צוהיצט.

און פון דער דאזיגער נאכט אן פלעגט דניעע א פאר מאל אין וואך האבען עטליכע שעה גרינגע און פלעגט זיך פיהלען פריי אין זיי פון דעם, וואס פרעסט אזוי זיין הארץ און דריקט אזוי זיין נשמה. ער פלעגט מיט אומגעדולד ווארטען, אז מען זאל איהם לאזען ביי נאכט אליין אין זיין צימער. און ווען ער פלעגט בלייבען אליין, פלעגט ער גוט פערשליסען די טיר פון זיין צימער, פלעגט -אנגרייטען אויפ'ן טיש נעבען זיך פאפיר און פלעגט זיך אוועקזעצען ביים טיש אקעגען דער וואנד מיט דער פענע אין האנד. שטיל, א טויטע שטילקייט פלעגט רוהען אין זיין צימער. ליכטיג פלעגט ברענען דער לאמפ אויפ'ן טיש. און אלץ אין זיין צימער: די וואנד, זיין בעטעל, דער טישעל מיט די פאר שטולען, אלץ וואס געפינט זיך אין זיין צימער, אויך דער אויר, וועלכער איז אין זיין צימער, און אויך אפילו דאס פייער, די ליכטיגקייט פון לאמפ, וועלכע בעלייכט דאס גאנצע צימער, אלעס, אלעס איז געוועזען ווי פערגליווערט אין א טויטע שטומקייט. מעהר נישט ווען ניט ווען פלעגט זיך הערען פון גאס ווי פון וויים, וויים, א קלאפ פון פער-דישע קאפיטעס אויף דעם פערשנייטען און פערפראָרענעם ברוק פון גאס. און ער פלעגט זיצען נעבען טיש, קוקענדיג אויפ'ן וואנד, אויפ'ן הארצען פלעגט איהם אלץ ווערען גרינגער און גרינגער, ער פלעגט זיך מעהר, אלץ מעהר פערטיפען אין זיינע מחשבות און ער פלעגט שמועסען.

און טראכטען אויפ'ן קול פלעגט ער וועגען דעם, וואס אלץ אויף דער וועלט, אלץ, וואס געפינט זיך צווישען הימעל און ערד אויך די הימלען און די ערד, אלץ, אלץ איז שטום... א שטומע וועלט און א שטומעס לעבען... און אזוי דערטראכטען פלעגט זיך איהם וועלען די דאזיגע מחשבה ביז'ן ענדע, ביז'ן סוף.. אפילו די מענשעשע שמועסען זענען אויך שטומע... שטומע... און אז ער רעדט ווען מיט וועמען, בלייבט דען, ניט עפעס וואס אזוינעס ביי איהם אין הארצען, אזוינעס, וועלכעס וועט אייביג שטום זיין?... און אין אלע, אין אלע מענשעשע שמועסען צווישען זיך הערט

זיך דען ניט תמיד און דערציילען דען ניט דערבײַ זײַערע אייגען עפּעס וועגען אַזאַ זאַך, וואָס יעדערער, יעדערער בעהאַלט דאָס בײַ זיך, וועגען אַזאַ זאַך, וועגען וועלכעס מען קען ניט רעדען... די מענשעשע ווערטער, דער מענשעשער קול עפּעס ווי פֿערדעקט מעהר נישט, פֿערבעהאַלט נאָך מעהר אָט די שטומע זאַך, וועלכע ליגט בעהאַלטען טיעף, טיעף אין זײַערע הערצער, אין זײַערע נשמות... און ווען ער רעדט מיט טאַניען, מיט זײַן טאַניען, איז ער דען דאַן ניט שטום מיט איהר, אָט ווי די דאָזיגע וואַנד, וועלכע ער זעהט פֿאַר זיך?... אָט יענע זאַך, וועלכע וואָלט איהם געמאַכט ניט שטום פֿאַר איהר... אָט וועגען דעם וועט ער מיט איהר קיינמאָל ניט רעדען... קיינמאָל. און די גאַנצע צײַט, וואָס זי איז זײַנע, אויך אַפֿילו דאַן, ווען זיי זענען געווען אין זײַער אימעניע, די גאַנצע צײַט האָט ער אַ סך דערצעהלט איהר פֿון דעם, וואָס ער וואָלט וועלען אויף אַנ׳אמת דערצעהלען איהר?... אַ שטומע וועלט... אַלץ, אַלץ אויף דער וועלט איז שטום... שטום ווי די וואַנד, וועלכע ער זעהט פֿאַר זיך... און אַז עס הערט זיך אַ קלאַפּ פֿון אַ פֿערדישע קאָפּיטע איבער דער ערד, און אַז עס טראָגט זיך צווישען הימעל און ערד דער רעש פֿון מענשען, — ניט שטום איז דאָס אַלץ?... אַ שטומער רעש, און שטום וועט ער זײַן פֿאַר דעם מענשען אויף עביג... אַ שטומע וועלט און אַ שטומעס, אַ שטומעס לעבען...

אויך פֿלעגט זיך איהם, זיצענדיג אַזוי נעבען טיש אַקעגען דער וואַנד, טראַכטען אויפֿ׳ן קול לאַנג־לאַנג וועגען דעם, אַז עפּעס וואָס איז פֿאַרהאַן אַזוינעס אין דער מענשעשער נשמה אַזוינעס, פֿאַר וועלכעס עס איז אַזאַ פּחד... אַזאַ פּחד... עפּעס אַזוינעס איז בעהאַלטען בײַ יעדען מענשען, אַזוינעס, וואָס לאָזט דיך ניט צוגעהן צו איהם נעהנטער, דריקט דיך און וועלכעס שרעקט אַזוי דעם צווייטען... אַ וועלט מיט אַזוי פֿיעל מענשען, וועלכע זענען איינער דעם אַנדערען אַזוי פֿרעמד... פֿרעמד... און יעדערער, יעדערער קען דיר אָבטהון אויף אַזוי פֿיעל, וויפֿיעל נאָר זײַן כח און דײַן שלאַפֿקײַט דערלאָזט איהם... אַזוי פֿיעל מענשען פֿרעמדע... פֿרעמדע דיר, און דו ביסט זיי פֿרעמד... פֿרעמדע... עס איז אַזאַ פּחד!.. און וואָס מעהר ער פֿלעגט אַלץ שמועסען, אַלץ גרינגער פֿלעגט איהם ווערען אויפֿ׳ן האַרצען. — נאָר צוזאַמען מיט דעם פֿלעגט דאָס איהם איינמאַטערען, און עפּעס אַ רחמנות אויף זיך אַליין פֿלעגט דאָס אַרויסרופֿען בײַ איהם אין האַרצען.

און אָפּט, אָפּט פּלעגט ער שמועסען, זיצענדיג אַזוי אַ קעגען דער וואַנד, אויך וועגען דעם, פֿאַר וואָס ליעבּט איהם טאַניע?... און אַזאַ ביטערניש פּלעגט זיך הערען דאַן אין זיין קול. ווען טאַניע וואָלט איהם פּלוצלונג אַ פֿרעג געטהון: דניע, מיט וואָס ביסטו אַנ׳אויסנאַהם פֿון אַלע מענשען פֿון דער וועלט, וואָס איך זאָל ליעבען דוקא דיך און זיין דוקא דיינע?... וואָס וואָלט ער דאַן געהאַט צו ענטפֿערען איהר אויף דעם?... און מיט וואָס האָט ער זיך טאַקע אויסגעצייכענט אין זיין לעבען?... געלערענט זיך, ווי נאָך הונדערטער, טויזענדער געוועהנליכע מענשען, געווען אין אויסלאַנד, געמיינט, אַז ער איז אַ טאַלענט, — און וואָס נאָך?... האָט ער חאָטש אין זיין לעבען איין טאָג געלעבט ניט געוועהנליך, אַנדערש ווי אַלע געוועהנליכע מענשען?... האָט ער חאָטש איין גרויסע זאַך, איין ניט געוועהנליכען טראָט געטהון אויף דער וועלט ביז איצט?... אָדער עס שטעהט איהם פֿאַר אַזוינעס אין צוקונפֿט?...

און ווען ער פּלעגט שמועסען וועגען דעם, צי זאָל ער דערצעהלען פֿון די אַלע מחשבות טאַניען, פּלעגט איהם דאַן אָנחאַפּען אַזאַ שרעק, אַזאַ פּחד. ער האָט מורא צודערצעהלען עס פֿאַר טאַניען... ווען טאַניע זאָל טאַקע וויסען אָט די אַלע זיינע מחשבות, איז עס אַזאַ שרעק... אַזאַ שרעק...

איינמאָל, בלייבענדיג ביינאַכט אַליין אין זיין צימער און טראַכטענדיג, ווי זיין שטייגער איז, אויפ׳ן קול, האָט ער פֿערגעסען צו פֿערשליסען די טיר פֿון זיין צימער. און ניט געריכטערהייד פֿאַר איהם איז טאַניע אַריין אין צימער. ער איז געווען אַזוי פֿערנומען מיט זיינע מחשבות, אַז ער האָט ניט בעמערקט, ווי זי איז אַריין, — און ער איז געזעסען און האָט גערעדט. טאַניע, דערזעהענדיג דנ׳יען זיצען און רעדען, ווי פֿון היץ, און בעמערקענדיג זיין משונה׳ה פּנים און זיינע ניט נאָרמאַלע אויגען, האָט זיך משונה דערשראָקען, און עפּעס וואָס האָט ווי אָבגעריסען זיך ביי איהר אין האַרצען. דערמאָנט האָט זי זיך מיט אַמאָל, אַז שוין לאַנג, לאַנג, זענענדיג די לעצטע צייט פֿערטראָגען, פֿערדרעהט, אַליין ניט וויסענדיג אין וואָס, האָט זי ניט בעמערקט גוט, ווי זעהט דניע אויס; און בעמערקענדיג איהם איצט אַזוינעס, האָט זי זיך אין גאַנצען פֿערלאָרען. דניע איז געזעסען און האָט גערעדט.

— דניע!... — האָט טאַניע אַרויף געטהון איהם מיט אַ קול פֿול מיט שרעק.

דנ'יע האָט זיך ווי אויפֿגעכאַפּט פֿון אַ שווערען שלאָף. ער האָט געלאַסען אומגעקעהרט זיין פּנים צו איהר און האָט געקוקט אויף טאַניען מיט משונה אויגען, ווי פֿון אַ פֿערלאָרענעם מענשען, וועלכער בעט הילף.

— וואָס איז מיט דיר?... האָט טאַניע געפֿרעגט, און אין איהר קול האָט געוואַקסען דער שרעק.

— טאַניע.. — האָט דנ'יע גערופֿען ווי אַ קראַנקעס קינד.

— מיט וועמען האָסטו גערעדט?...

— ווער?...

— אָט ערשט... דו... מיט וועמען?... און דו זעהסט אויס אַזוי משונה...

— ווער?... איך?... האָב גערעדט... — האָט ער, ווי אַ בעשולדיגטער, ווי נאָך געזאָגט וועמען — מיט דער וואַנד... — האָט ער מיט אַ ביטערען שמייכעל מוסיף געווען, און זיין פּנים איז בלייך געוואָרען, ווי קאַלך.

טאַניע האָט צוטומעלט אָנגעקוקט איהם.

— זעץ זיך, טאַניע, גיב דיין האַנד... — האָט ער זי געבעטען — וואָס האָסטו זיך אַזוי דערשראָקען? הער... טאַניע... דו האָסט מורא פֿאַר מענשען?...

— דנ'יע... — האָט זיך טאַניעס גאַנצער קערפּער געטרייסעלט ווי פֿון קעלט — וואָס איז מיט דיר?...

— מיט מיר?... איך ווייס אויך ניט... הער, טאַניע, אין יעדען, אין יעדען מענש איז דאָ אַזוינס, וואָס שרעקט דיך פֿאַר איהם... אמת?... קאַרגע זענען מענשען פֿון דער נאַטור... אויך גרייט זענען זיי אָנצופֿאַלען אויף דיר יעדע מינוט... תמיד, תמיד זוכען זיי, זוכען זיי, ווי גוטע יאַגד-הינד, אין וואָס איז דעם צווייטענס שלאַפֿקייט און פֿון וואָסער זייט אָנצופֿאַלען אויף איהם כּדי בייצוקומען איהם... ריכטיג?... איך האָב פּחד פֿאַר זיי... אין איטליכען, אין איטליכען מענשען איז דאָ אַזוינעס, וועלכעס שרעקט מיך אַזוי... אויף בעשטימט קלאָר און דייטליך וואָס דאָס איז אַזוינעס, ווייס איך ניט... נאָר אַזוי שרעקט דאָס מיך... און אפשר דערפֿאַר, וואָס יעדער מענש, יעדער מענש האָט אין זיך טויט... אַלע, אַלע שטאַרבען דאָך... און יעדע נשמה, יעדער קערפּער איז געוועבט געוואָרען פֿון לעבען און פֿון טויט... אין יעדערען, אין יעדערען איז דאָ טויט... טויט... און דער טויט

שרעקט און דריקט דעם צווייטען... דו האסט ווען געקלערט וועגען
־עם?...

טאניע האט געקוקט אומגעלומפערט און מיט שרעק איף
דנ׳יעס בלייבען פנים און האט ניט פערשטאנען, וואס רעדט ער
און וואס איז מיט איהם, און דנ׳יע האט גערעדט. זיין קול איז
געווען אזוי פול מיט טרויעריגעס און ביטערניש, זיין פנים איז
געווען בלייך ווי לייוועגד, און גלייך ווי ער האט געפיהלט זיך
וועהר שולדיג אין עפעס וואס:

— דו פערשטעהסט, טאניע?... איך האב פחד פאר מעני
שען... זיי דריקען מיך, און אזוי שרעקט מיך וואס אין זיי... איך
האב פחד מיט זיי צו רעדען, איך האב פחד צו דערצעהלען זיי פון
דעם, וואס עס טהוט זיך ביי מיר אין הארצען... איך האב פחד
פאר זיי... אויך פאר דיר, טאניע... פערשטעהסט? דו ביסט דאך
דער איינציגער נאהענטער מענש מיר אויף דער וועלט, די איינ
ציגע נאהענטע נשמה צווישען הימעל און ערד, און איך האב
פחד מיט דיר צו רעדען וועגען זיך, וועגען דעם, וואס איך קלער
און טראכט און וועגען וואס עס דריקט אזוי מיין נשמה... און
פארוואס?... פארוואס, טאניע, האב איך אזוי מורא פאר דיר?...
טאמער וועסטו אויפהערען צו ליעבען מיך?... טאמער דאן, ווען
דו וועסט וויסען אלץ, וואס איך טראכט, ווען דו וועסט מיך גוט
דערקענען, וועסטו מיך אוועקלאזען?... נו, יא... אמת... דאס
אויך... אבער... ניין... ניין!... נאך עפעס איז דא אזוינעס פאר
וואס איך האב פחד פאר דיר... נאך עפעס אזוינעס...

טאניע האט אויסגעשריען מיט א געוויין!

— דנ׳יע, וואס איז מיט דיר... דנ׳יע...

— וואס שרעקסטו זיך אזוי — האט זיך דנ׳יע געבעטען —
וואס האסטו אזוי מורא צו טראכטען?...

— דו ביסט קראנק...

— איך בין קראנק, טאניע, איך בין קראנק?... אפשר יא...

— בערוהיג זיך... — האט זיך טאניע מיט געוויין געבע
טען ביי איהם — בערוהיג זיך, זיי רוהיג...

דנ׳יע האט זיך אוועקגעלעגט אויפ׳ן בעטעל, און טאניע
האט זיך אוועקגעזעצט נעבען איהם. זי האט געגלעט זיינע האר,
זיין קאלטען שטערען. און אזוי צוטומעלט איז זי געווען פון דעם,
וואס האט פאסירט היינטיגע נאכט אזוי פלוצלונג און ניט געריכ
טערהייד... און אזוי פערלארען האט זי זיך פון דעם, וואס זי האט

ביז איצט גארנישט בעמערקט אין איהם. זי האט געקוקט אויף זיין בלייכען קראנקען פנים, אויף זיינע משונה אויגען, און אזוי שרעקליך איז איהר געווען. און דנ״יע איז געלעגען און האט געקוקט אויף טאניען, און אזוי געוואלט האט זיך איהם רעדען איצט מיט איהר פון אסך, אסך, וואס דריקט אזוי זיין הארץ, נאר איהם האט אויך אזוי משונה אויסגעוויזען אט דאס, וואס מיט איהם טהוט זיך איצט.

VII.

עס איז אוועק דער ווינטער, און עס איז ווידער געקומען אויף גאט׳ס וועלט א זומער. פאר דעם ווינטער איז דנ״יע זעהר חושך געווארען אין פנים, זיינע שמועסען מיט דער וואנד האט ער שוין אויפגעהערט, נאר פון דער דאזיגער נאכט אן, ווען טאניע האט איהם געפונען רעדענדיג ווי מיט דער וואנד ביי זיך אין צימער, האט עפעס אנגעהויבען צו וואקסען צווישען איהם מיט איהר אזוינע בעציהונגען, וועלכע האבען שטומערהייד דערוויטערט איינעם פון דעם צווייטען. און עפעס ווי א וואנד, וועלכע שיידט זיי פונאנדער און דערוויטערט, דערוויטערט זיי איינעם פון דעם אנדערען, האט אויסגעוואקסען צווישען זיי ביידען. וועגען דעם קומענדיגען פאהרען צוזאמען אין אויסלאנד האט מען שוין לאנג ניט גערעדט. זיי האבען שוין ניט געוואוינט ביידע אין איין הויז, און פון טאג צו טאג פלעגט אלץ טאניע ווערען קעלטער צו איהם און ווייטער פון איהם. צו איהם פלעגט זי זעלטען ווען קומען. ער צו איהר פלעגט אריין זעהר אפט, נאר ער פלעגט עפעס ניט האבען וואס צו ריידען מיט איהר און פלעגט זיך פיהלען ביי איהר זעהר פערשעמט. אלע מאל, אוועקגעהענדיג פון טאניען, פלעגט זיך איהם אלץ וועלען טראכטען וועגען איהר קאלט, רוהיג. איהם פלעגט זיך וועלען קלערען וועגען איהר, אז צופיעל איינזייטיג איז זי, גרינג איז איהר נשמה, און אז זיי זענען אין דער אמת׳ען צוויי בעזונדערע מענשען. אפט, ווען ער פלעגט געפינען ביי איהר אין צימער נאך וועמען א חוץ איהר פלעגט איהם דוכטען זיך, אז, דערזעהענדיג איהם, פערלירט זי זיך עפעס משונה, און אוועקגעהענדיג פון איהר, פלעגט זיך איהם דאן וועלען לאכען פון זיך.

מונטער פון דעם , וואס אמאל , ווען זיי זענען צווישען זיך געווען
אנדערש , ניט ווי איצט , איז ער געווען אזוי פערנומען מיט דעם
געדאנק : פאר וואס זאל טאניע ליעבען דוקא איהם און ניט אנ'אנ-
דערען . לעבערליך ... און פאר וואס האט זיך איהם ניט געקלערט
וועגען דעם , פאר וואס עפעס זאל ער ליעבען דוקא זי און ניט
אנ'אנדערע . וואס איז אין איהר אזוינעס ניט געוועהנליכעס , וואס
זיין נשמה זאל זיין פערנומען נאר מיט איהר ?.. ער פלעגט סטא-
רען זיך זיין פרעהליך , מונטער אוועקגעהענדיג פון איהר , און
פלעגט וועלען בעשליסען ביי זיך געהן צו איהר וואס ווינציגער .
די בעקאנטע זיינע האבען זיך פון טאג צו טאג ווי פערגעסען אויף
איהם און האבען זיך פון איהם דערווייטערט . נאר מעהר נישט
איין וועקסעלמאן האט זיך נאך אלץ געקלעבט צו איהם און האט
איהם אזוי געדריקט זיין נשמה . פון דערהיים האט מען איהם זעהר
געבעטען קומען אויף זומער , נאר ער האט זיך פון דעם אבגעזאגט .
פאר וואס , האט ער אליין אויך ניט געוואוסט אויף גענוי . נאר
איהם האט זיך געוואלט טראכטען , אז דאס איז דערפאר , ווייל
איהם שרעקען עפעס די נאך פרישע ערטער , וואו ער האט פער-
בראכט אזא זומער , ווי פאריגען .

אויף דעם קומענדיגען ווינטער איז ער אויך געבליבען אין
ק. און פון טאג צו טאג האט ער עפעס אזוי געוועלקט . און אין
דעם קומענדיגען פריהלינג איז ער געפאהרען א היים . נאט'ס וועלט
איז געווען די זעלבע שענע , די זעלבע ליכטיגע , ווי פאר צוויי
יאהרען , בשעת ער איז געפאהרען א היים . אזוי ווי דאמאלסט ,
האט איצט אויך פריש און ליעב געשיינט די פריהלינגס זון , און
דער זעלבער פערגניגען איז געווען צו פאהרען דורך דעם גע-
דיכטען , הילכיגען , שענעם וואלד . נאר ביי דנ'יען אין הארצען איז
איצט געווען אזוי פיעל ביטערניש , און אזוי געפרעסט האט זי .
און פאהרענדיג דורך דעם ליעבען פריהלינגס-וואלד , האט זיך איהם
אזוי ביטער געטראכט וועגען דעם . וואס עס איז פארגעקומען מיט
איהם די לעצטע פאר יאהר . און געקלערט האט זיך איהם ביטער
וועגען דעם , אז עס איז דאך פארהאן אזוינעס אין דער מענשע-
שער נשמה , וועלכעס איז אזוי פול מיט סוד , און עס איז אזא
שרעק פאר דעם ...

א היים איז ער געקומען ביי נאכט . ער האט דאס מאל
ווידער אלץ געפונען ווי ער האט געלאזען פריהער . נאר זיין פא-
טער איז פאר דער צייט , וואס ער איז ניט געווען אין דער היים

היבש עלטער געוואָרען און איז געוואָרען זעהר שוואַך. דערועהענדיג דנ'יען, האָט ער זיך אַזוי דערפֿרעהט.

— גוט, דנ'יע, וואָס דו ביזט געקומען... — האָט ער געפֿרעהט זיך, דריקענדיג שטאַרק דנ'יעס האַנד — גוט... איך בין שוין אַזוי שוואַך... און די געשעפֿטען מאַטערען מיך אַזוי אײַן... גוט, וואָס דו ביסט געקומען...

די מוטער האָט עפּעס דאָס מאָל אַזוי טרויעריג געקוקט אויף דנ'יען. אויף מאָרגען אין דער פֿריה, בשעת טײ טרינקען האָט זײַן פֿאָטער אַ סך גערעדט מיט איהם וועגען דעם, וואָס ער איז שלאַף, און וועגען זײַנע געשעפֿטען. און עס האָט זיך געהערט אין זײַנע רייד, אַז ער האָפֿט, אַז דנ'יע וועט איהם איצט זעהר צוניצקומען. די מוטער, ווי נאָר זיי זענען געבליבען בײַנאַנד, האָט גענומען קלאָגען זיך, וואָס ער זעהט אוים אַזוי שלעכט:

— אַ האַלבער מענש ביסטו גאָר געוואָרען. וואָס איז מיט דיר?...

אויך האָט זי, מיט גרוים היטען זיך פֿאַר עפּעס וואָס און ווי מיט אַ בעהאַלטענעם סוד בײַ זיך אין האַרצען פֿון עפּעס אַ זאַך, שטאַרק נאָכגעפֿרעגט זיך בײַ איהם וועגען טאַניען. און אַז דנ'יע האָט זיך אַוועקגעמאַכט פֿון צו רעדען וועגען טאַניען און האָט געענטפֿערט אויף איהרע פֿראַגעס וועגען טאַניען מיט האַלבע ווערטער, האָט עפּעס פֿון מינוט צו מינוט געוואַקסען אַ שנאה בײַ זײַן מוטער אין האַרצען צו איהר, און זי האָט וועגען איהר בײז גערעדט:

— איך האָב געוואוסט, אַז קײן גוטעס וועט פֿון איהר ניט ארויסקומען. פּונקט ווי איהר מאַמע. אַ פּוסטער און אַ גראָבער מענש.

און ווי אין מיטען די רייד, גלײַך עפּעס ווי וואָס האָט געדריקט, געדריקט איהר האַרץ, און ניט קענענדיג זיך מעהר אײַנהאַלטען, האָט זי ביטער אַ זאָג געטהון.

— טאַניע איז שולדיג אין אַלץ...

בײַ דנ'יען אין האַרצען האָט וואָס אַזוי שרעקליך וועה געטהון, אי פֿון דעם, וואָס זײַן פֿאָטער האָפֿט אומזיסט פֿון איהם, אַז ער וועט איהם העלפֿען אין זײַנע געשעפֿטען, אי פֿון דעם, וואָס ער איז טאַקע אויף אַנ'אמת קראַנק, און אויך פֿון דעם, וואָס זײַן מוטער בינדט זיך אומזיסט צו טאַניען.

— איך וועל געזונד ווערען... קיינער איז אין דעם ניט שולדיג... איך וועל געזונד ווערען... ס'וועט אריבער...

— דו האסט געפרעגט ביי א דאקטאר וועגען דעם? — האט זיין מוטער אליין ניט געקענט בערוהיגען זיך.

— זיי רוהיג... — האט זיך דניע געבעטען — איך בין געזונד... ס'זועט אריבער...

אין עטליכע טעג ארום נאך זיין קומען אהיים, אין א פארנאכט, האט ער בעקומען צוויי בריעף, איינעם פון טאניען און דעם צווייטען פון וועקסעלמאנען. ער האט ביידע בריעף א סך, א סך מאל געלייענט און האט זיי ביידען ניט פערשטאנען. טאניעס בריעף איז געוועזן א גרויסער, און זי האט געבעטען איהם, אז ער זאל איהר שרייבען. און ער איז געוועזן אזוי אנגעשריבען, אז ער האט בשום אופן ניט געקענט פערשטעהן פון דעם בריעף איהרע בעציהונגען צו איהם, און וואס וויל זי איהם זאגען אין דעם דאזיגען לאנגען בריעף. ציי א גרויסען רחמנות פיהלט זי צו איהם, צי פון א בענקעניש אין הארצען נאך איהם דערצעהלט זי איהם, אדער זי פיהלט נאך צו איהם ליעבע... און אפשר איז דאס א קאלטער, א קאלטער זעגענען זיך מיט איהם אויף אייביג, אויף אייביג... אויך האט ער ניט געקענט פערשטעהן, צוליעב וואס האט זי איהם גלאט דעם בריעף געשריבען?... צוליעב וואס?... און עפעס געמורמעלט האט דערביי אין זיין מח וועקסעלמאנס ווערטער צו איהם א מאל: איהר קענט ניט קיין פרויען... איהר קענט ניט קיין פרויען... וועקסעלמאנס בריעף איז אויך עפעס געוועזן, דאכט זיך, א ווארעמער, נאר דאך איז אין איהם געוועזן עפעס נאך וואס, עפעס ווי א גראבער, נארישער געלעכטער...

און ביינאכט, זענענדיג אליין אין זיין צימער, איז ער זיך געזעסען ביי דעם אפענעם פענסטער און, קוקענדיג אויף גאטס רייכער און שטומער וועלט, איז ער געוועזן פערביטערט און פערטיעפט, אליין ניט וויסענדיג אין וואס פאר א מחשבות, נאר וועלכע עס האבען אזוי געדריקט זיין נשמה. אין דערינען האט ער דערזעהן פאר זיך זיין מוטער.

— דניע — האט זי זיך געבעטען ביי איהם — עס איז שוין שפעט, לעג זיך שלאפען, זאה אויסרוהען זיך.

ער האט איהר צוגעזאגט, אז ער וועט שוין געהן שלאפען. זי איז אוועק פון זיין צימער. דניע האט זיך אויסגעטהון און האט זיך אוועקגעלעגט אין בעט. נאר איהם האט זיך ניט געשלאפען.

אַ צייט איז ער אַזוי געלעגען. נאָכדעם האָט ער זיך אָנגעטהון און
האָט זיך ווידער אַוועקגעזעצט נעבען דעם אָפֿענעם פֿענסטער.
שטום איז אַלץ געווען אַרום; די טיפֿע הימלען, די ערד, די
אָזערע, די שטערען און די סודות פֿון דער טיפֿער נאַכט. און
זיין הארץ האָט אַזוי געריסען, אַזוי געזאָגט... ביטער האָט ער גע-
טראַכט וועגען דעם, וואָס זיין פֿאָטער האָט איבערצוגעבען איהם
זיינע געשעפֿטען, צו וועלכע ער טויג ניט און וועלכע וועלען אַזוי
פֿערביטערען זיין לעבען... מיט גרויס וועהטאָג אין האַרצען האָט
ער געקלערט וועגען דעם, וואָס מיט טאַניען וועט ער שוין קיינ-
מאָל, קיינמאָל ניט צונויפֿגעהן זיך... און זיי וועלען שוין תמיד זיין
פֿרעמד איינער דעם צווייטען... אַ וואַנד, אַ קאַלטע, אַ שטומע און
אַ האַרטע שטעהט צווישען זיי און שיידט זיי פֿונאַנדער... און שרעק-
ליך איז איהם געווען פֿאַר וועקסעלמאַנען, וועלכער, עס האָט זיך
איהם געפֿיהלט, וועט תמיד, תמיד נאָכגעהן נאָך איהם, וועט נאָכ-
קוקען איהם און, ווי זיינער אַ בייזער שטן, וועט ער איהם ניט
לאָזען צורוה זיין גאַנצען לעבען... שרעקליך צו לעבען אויף דער
וועלט... ווען ער וואָלט ניט געוואוסט, אַז טראַכטען אויפֿ'ן קול
איז אַ קראַנקהייט, וואָלט ער איצט אַזוי פֿריי פֿונאַנדערגערעדט
זיך מיט דער שטומער גאָט'ס וועלט, מיט דער וואַנד פֿון זיין
צימער וועגען אַ סך מחשבות, וועלכע דריקען איצט זיין האַרץ.
וועגען דעם ווי טיעף און שען איז גאָט'ס וועלט. פֿול מיט איי'ביג-
קייט, מיט שענהייט, און אַזוי רייך און טיעף איז גאָט'ס וועלט
ביי נאַכט, און אַזוי ליכטיג, שען, גרויס און פֿריי איז זי ביי טאָג.
און אין דעם מענשענס האַרצען איז אַזוי ענג... ענג... און אַזאַ
נאַריש אומגעלומפּערטען ביטערען, ענגען לעבען האָבען די מענ-
שען בעשאַפֿען... און נאָך וועגען אַ סך, אַ סך וואָלט ער איצט
פֿונאַנדערגערעדט זיך אַזוי פֿריי... נאָר עס וועט זיין אַזאַ רחמנות
אויף זיין מוטער, וועלכע האָט איהם אַזוי ליעב, און אויף זיין
שוואַכען פֿאָטער, אויב זיי וועלען חאַפּען איהם דערביי... און אַזאַ
עלענדקייט האָט געפּרעסט זיין נשמה... און עפּעס ווי ווער איז
געשטאַנען הינטער איהם און האָט געחזר'ט איהם און ניט געלאָזען
איהם פֿערגעסען וועגען דעם, אַז קיינער, קיינער וועט איהם שוין
ניט זיין נאָהענט אויף דער וועלט. ניט ער וועמען. ניט ווער איהם.
מענשען זענען פֿרעמד איינער דעם צווייטען... פֿרעמד... קיינער,
קיינער וועט איהם שוין ניט זיין נאָהענט אויף דער וועלט... און
ער איז געזעסען און האָט געפֿיהלט די איי'ביגקייט, וועלכע פֿער-

הילט די נאַכט און אַלץ, וואָס אין איהרע אָרעמס געפינט זיך. ער האָט געפיהלט דעם פּחד, וואָס טרייבט אָן אין זיין הארצען דער שרעקליכער סוד פון לעבען... ווי ניטפערשטאַנדיגע שרעק, וועלכע ער פיהלט פאַר מענשען... ער האָט געפיהלט די ביטערע אייביגע, אייביגע איינזאַמקייט פון יעדען מענשען... און די אייבי־גע, אייביגע גלייכגילטיקייט צו אַלעם, וואָס קומט פאָר ביי מענ־שען אין הארצען, פון די הימלען און ערד... — די שטומע, שטומע אייביגקייט...

שטיל און שטום איז אַלץ געווען אַרום; די הימלען, די ערד, די אזערע, די שטערען און די סודות פון דער טיעפער, טיעפער נאַכט.